

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Մույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտերձագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

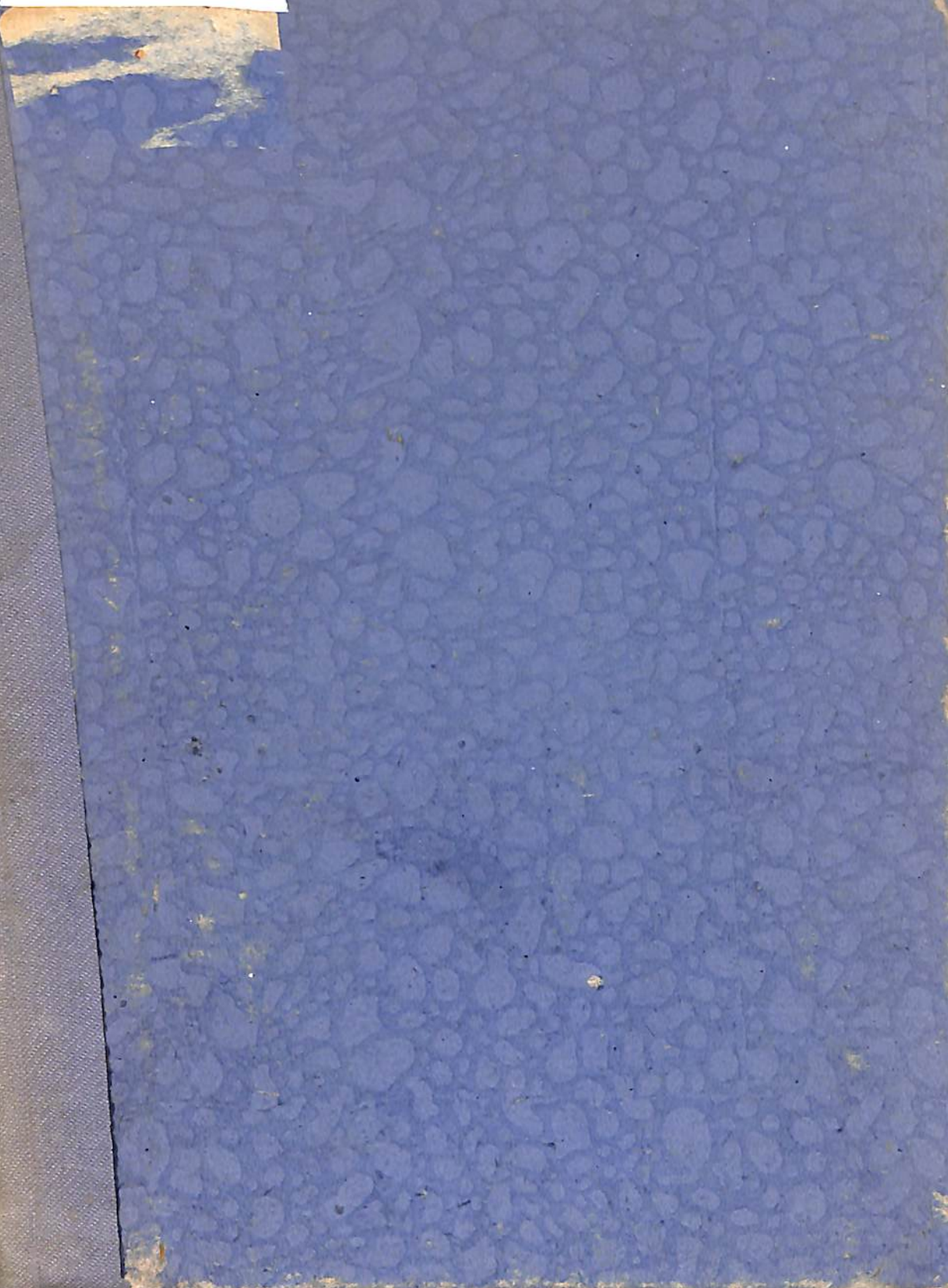
պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

24934

05 JAN 2010

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ Հ. Ա. Մ. ԽՈՐՀՐԴԻ

Ե Յ Դ Ո Ւ Ս

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ
ԱՐԵՎԵԼԻՔԻ ԲԱՆՎՈՐԱԿԱՆ
ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԹԱՐԳՄ. ԵՆԵԳԱՅԻ

ԽՍԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ Ա. ԽԱՆՈՅԱՆԻ

331.88(5)

Ե-49

Յ Ե Դ Ո Ւ Ս

ՏՐԵՍԻՍ Ա.Ռ.Ա.ՋԻՆ ԵՊՈՒԲԱՆ

1924

331.8815

2-49

Տեղեկացնելու քաղաքականության մասին

731

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺԱՆՈՒՆԱՅԻՆ Զ. Ա. Մ. ԽՈՐՀՐԴԻ № 3

Ե Յ Դ Ո Ւ Ս

ԱՆՆԱՐԿՆԵՐ
ԱՐԵՎԵԼԻՔԻ ԲԱՆՎՈՐԱԿԱՆ
ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

1006

ԹԱՐԳՄ. ԵՆԵԳԱՅԻ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ Ս. ԽԱՆՈՅԱՆԻ

Տ Ե Ր Ե Ղ Ս Ե

Խոսքի և գրության

1923

ՀԱՌԱՋԱԲԱՆ

Ներկայումս այբբենական հշմարաությունն և դարձել այն միաքը, թե ժամանակակից իմպերիալիզմի բախար վորսզվելու յե Մրենկըում:

Այդ և պատճառը, վոր ամենափոքր դեպքն անգամ իր վրա յե դարձնում ամբողջ քաղաքական աշխարհի ուշադրությունը:

Արևելքն սկսում և ավելի քան կարևոր դեր խաղալ ներկա համաշխարհային իրադարձությունների մեջ:

Շատ բնական և այն հետաքրքրությունը, վոր նկատելի յե բնթերցող հասարակության լայն շրջաններում դեպի արևելքն ընդհանրապես, և դեպի արևելյան ժողովուրդների մեջ առաջադրող բանվորական շարժումը՝ մասնավորապես:

Ուսյն աշխատանքի նպատակն ել այդ բնական հետաքրքրության պահանջին ընդառաջ գնալն և:

Վերջին տարիներս արևելքում առաջ և յեկել հասարակական մի նոր ույթ: Դա պրոլետարիատն և: Մի քանի յերկրներում նա արդեն ստացել և կազմակերպված դասակարգի պարզ վորոշ պատկեր: Իսկ արիշ յերկրներում նա գեռև տնցնում և յուր զարգացման առաջին շրջանները: Բայց և այնպես թե այն և թե այս յերկրներում նրա առաջ գալն արդեն կատարված փոփոխություն և համարենք:

Առանձնապես հետաքրքիր և այն հեղափոխական շարժումը, մանավանդ հեղափոխական պայքարի այն յուրահատուկ բնույթը, վոր մղում և արևելքում բանվոր դասը, վորն իրավամբ հանդիսանում և կապիտալիզմի և իմպերիալիզմի գերեզման փորողը:

Ընթերցող հասարակության լայն խավերը կամ վոչինչ չը գիտեն արևելքի բանվոր դասի մասին, կամ, լավագույն դեպքում, շատ աղոտ կերպով են պատկերացնում նրա կյանքը, կռիվը և կազմակերպությունը:

Հասկանալի յե, վորովհետև հրապարակում այս նյութի մասին վոչ միայն լուրջ, գիտական, այլև հանրամատչելի դրականությունը պակասում և:

12675-57

Ընթերցող հասարակութեան ուշադրութեան առաջարկելիք լայն աշխատութեանը պալիս և լրացնելու այդ բացը: Սա խնդիրն մի փորձ և մասշտաբ գործնելու և հետաքրքրվողներին առաջարկելու պրոպագանդայի կյանքի և կռիվի ընդհանուր պատկերը:

Աշխատութեան ընթացքում յետ աշխատել եմ խուսափել զանազան բարդ ստատիստիկական տվյալներից և ծայրահեղ գեղարվեստ միայն բավականացել ընդհանուր և անհրաժեշտ թվերով:

Առհասարակ պիտի նկատեմ, ժոր այս գրքույկը ընկնելիք հարցի մասին միանգամայն լիակատար տեղեկութեաններ ապրի համակենտրոն չունի: Նախ՝ այն պատճառով, ժոր իմ ձեռքի տակ լրավականաչափ նյութեր չեն լեղել, յերկրորդ՝ ժոր յետ նպատակ և չեմ ունեցել սպասելու ամբողջ խնդիրն իմ այս գրքույկում այն նկատառումով, ժոր լրավական և ինձ համար, յեթե առ այնքան հետաքրքրութեան շարժել մարդկանց մեջ, ժոր նրանք անկախորեն ուսումնասիրեն խնդիրն իր բոլոր մանրամասնութեամբ:

Ամեն մի «տեղեկի» սկզբում գրել եմ տվյալ յերկրի տրամագծական կյանքի համաստատ տեսութեանը: Բավականացել եմ միայն ժամանակակից անտեսական գրութեան ընտրությունով, առանց խորը հետազոտութեանների, փորձնական գա արդեն մեզ շատ հետոն կտաներ, իսկ գրքույկին շրջանակները շատ նեղ են գրա համար: Ամենայնիստ և այն, ժոր նյութի նոր լինելու պատճառով, հնարավորութեան չեմ ունեցել ոչավելու պատրաստի տպագրված աղբյուրներից: Իմ տեղեկութեանները քաղել եմ այն հատ ու կտոր գեղարվեստներից, ժոր արվել են զանազան ժամանակ՝ զանազան տեղերի հեղափոխական կազմակերպութեանների ներկայացուցիչների կողմից:

Ամեն շատ ոչավել եմ զանազան լեզուներով պարբերական հրատարակութեաններում լայն տեսած հոգիածններից և լուրերից:

Հուլիս օրեն, ժոր այս գրքույկը, փորպես մշակված ու մտաշնչի ձևով գրված մի գործ, կունենա իր նշանակութեանը, և ընթերցող հասարակութեան առանձին ուշադրութեանը կարժանանա:

ԳԼՈՒԽ Ա.

ՅԱՊՈՆԻԱ.

Տնտեսութեան ծաղիւսը: Կրիգիսը և անկումը: Մասաների պրոպագանդայի: Ցապոնական պրոպագանդայի կազմը: Կանադ և մանուկների աշխատանքը: Թանկութեան: Պոնկութեան: Բանվորական սրվա տեղութեանը: Գործարանային սրենդորութեան: Շարաթական հանդիստ: Մահացութեան և հիվանդութեան: Բնակարանային խնդիր: Բանվորական ապստամբութեան: «Բրանավան» սխառն: Վաշինգտոնի աշխատանքի կոնֆերանսը և յապոնական թուրթուղիան: Անգործութեան: Բանվորներ վարձելու բյուրոն: Գաղթ: Ցապոնական պրոպագանդայի կոնֆերանսը: «Բրնձի» բունտը: Գործադուլ և սարսափ: Բանվորների պահանջները: Գործադուլների հետևանքը: Պրոպագանդական համերաշխութեան: Միտինգներ և յուլյիք: Չեռնարկութեանների գրավումը: Գործարանային կոմիտեների կազմակերպումը: Բրնտութեաններ: Ցապոնական թուրթուղիայի անպատկառութեանը: «Պոլիցիական» որկնքը: Մասաների ծախսանալը: Չլիտակցված հեղափոխականութեան: Պրոպագանդայի հեղափոխականալը: «Մտքերի շփոթում»: Բուրժուական միասնական ձեղա: Լոկաուտներ: Աշխատանքի շահերի և կապիտալի ներգաշնակացում: «Կիտցո-Կայ»: Շարեյկրեյիսերյան միութեանները և բանվորական կոմիտեները: Ֆարգավիտները՝ չակերտների մեջ: Ցապոնական գուրատովչինան: Թուրքական շարեյկրեյիսերյան կազմակերպութեանները: Վաշինգտոնի և ժրնի աշխատանքի կոնֆերանսների ներկայացուցիչ «բանվորները»: Ցապոնական բանվորութեան ինտերնացիոնալիստական զգացմունքների թուլութեան պատճառները: Բանվորական և պրոֆեսիոնալ շարժումները: Միութեանների և կազմակերպված բանվորների քանակը: Ցապոնական պրոֆշարժման պատմութեանը: 1900-10 անցիտիստական շարժումները: Յուայ-Կայ, Շինյու-Կայ, Տեյչին-Կայ: Ժամանակակից պրոֆշարժումը: Պրոֆմիտեանների Ֆեդերալիան: Պրոֆմիտեանների կենտրոնացումը: Յուայ-Կայի ձախթելը: 1910-21 թ.թ. Անցիտիստական և կոմունիստական շարժումները: «Բողոք»: Պրոֆմիտեանների Ֆեդերացիայի պատկառումը: Յուայ-Կայի 10-րդ կոնֆերանսը: Ցապոնական պրոֆշարժումը և յեղած պրոֆմիտեանական «Ինտերնացիոնալները»: Ցապոնական հեղափոխական շարժումների նպատակը:

1

Վերջին տասնամյակում Ցապոնիան ունեցել և անտեսական գարգացման յերկու շրջան: Առաջինը՝ համաշխարհային պատերազմի սկզբից մինչև վերջը, ժոր կարելի չե բնորոշել փորպես

տնտեսութեան առաջադրական ծաղկման շրջան, յերբ Յապոնիան ավատական-յերկրագործական յերկրից դարձավ մի խոշոր կապիտալիստական յերկիր: Յերկրորդը, — վոր շարունակվում է մինչև մեր որերը, դա տնտեսական կրիզիսի շրջանն է, մի կրիզիսի, վոր բռնել է ամբողջ յերկրի տնտեսական կյանքը:

Յապոնական արդյունաբերութեան և արտաքին առևտրի այդպիսի աճուկի չափերով դարգանալու պատճառը պետք է վորոնենք այն հանգամանքի մեջ, վոր համաշխարհային պատերազմի ընթացքում յեվրոպական, ամերիկական կապիտալիստական մեծ պետութիւնները զբաղված լինելով իրենց վարած աշխարհավեր պատերազմով, չեն յանդիմարտ հասնում ուղարկութեան դարձնել արտաքին շուկաների վրա: Յապոնիան, ոգտվելով հանգամանքից, հնարավորութիւն ունեցավ ազատ կերպով տարածելու իր ազդեցութիւնն այնտեղ, վորտեղ առաջ յեվրոպական և ամերիկական կապիտալն եր թագաւորում: Պատերազմից հետո, յերբ կապիտալիստական մեծ պետութիւնները նորից սկսեցին կենտրոնացնել իրենց ուղարկութիւնն արտաքին շուկաների վրա, Յապոնիան, չկարողանալով գիմանալ նրանց հնչմանը, ստիպված յեղավ իր գիրքերը կամաց-կամաց գիջելու Արեւմուտքին:

Իրոք, համաշխարհային հետպատերազմյան կրիզիսն ամենից շատ զգալի յեղավ Յապոնիայում և տարածվեց նրա տնտեսական կյանքի բոլոր ճյուղերի վրա:

Փակվում են շատ գործարաններ, կրճատվում է արտադրութիւնը, բազմաթիւ բանկային հիմնարկներ մեկը մյուսի հետեւից գաղարում են գործելուց:

Արտաքին առևտուրը կատաստրոֆիկ կերպով ընկնում է զբա հետ միասին ընկնում է և Յապոնիայում ստաջնակարգ նշանակութիւն ունեցող նավաշինութիւնը և նավարկութիւնը:

Այս ճգնաժամն, իր բոլոր փաստակար կողմերով, շարունակվում է մինչև հիմա, թեև արդյունաբերութիւն մի քանի ճյուղերն արդեն գուրս են յեկել այդ խուճապային անկման զբաթիւնից, և մինչև իսկ վորոշ տեղերում նկատելի յն մի տեսակ բարելավում:

Տնտեսութեան ծաղկումը է նրան հետևող կրիզիսն այն յերկրա ուղղակներն են, վորոնց շնորհիւ Յապոնիայում առաջ յեկած բանվորական շարժումը, կապիտալիզմի արագ զարգացումն ստեղծեց մի մեծաքանակ բանվորական դաս, վոր քանի գնում, այն-

բան բազմանում է: Իսկ ավատական կարգերից կապիտալիստականին անցնելը մեծապես նպաստեց ինչպես մանր-անկախ արտադրող արհեստավորների, այնպես եւ սակավահոգ դյուղացիութեան մասսայական պրոլետարիզացիին: Սրանք չկարողացան գիմանալ յերկրի իմպերիալիստական կառավարիչների կողմից նրանց վրա դրած աճուկի տուրքերի ծանրութեանը: Նրանք, հշմարտ է, աստիճանաբար զրկվում են իրենց սեփականութիւնից և խոշոր կապիտալի ձորտեր են դառնում, բայց միևնույն ժամանակ ուժեղանցում են պրոլետարական բանակը: Բերենք մի քանի թվեր, վորոնք կհաստատեն մեր ասածը: 1914 — 18 թ. — քառամյակում Յապոնիայի ազգաբնակչութիւնն աճել է 1,2⁰/₀, իսկ պրոլետարական բանակն ավելացել է 65⁰/₀-ով: Այժմ, բանվորների հետ միասին հաշվելով և դյուղատնտեսական մշակներին, ամբողջ թիւը հասնում է 9,000,000-ի այն ժամանակ, յերբ Յապոնիայի ամբողջ ազգաբնակչութիւնը հազիւ 60,000,000-ի չափ լինի:

Ազատ ձեռքերի մեծ քանակը հնարավորութիւն է տալիս յապոնական բուրժուազիային կիրառելու շահագործման ամենաանխիղճ ձեւերը: Հենց յապոնական պրոլետարիտաի կազմն արդեն ցույց է տալիս, վոր այնտեղի բուրժուազիան ինչ ուղենա, կերող է անել ճնշված աշխատավորների գլխին: Պրոլետարիատի մեծագույն մասը կանայք են: Նրանք կազմում են աշխատավորութեան ընդհանուր թիւի 65⁰/₀-ը: Կանայք ավելի մեծ տեղ են բռնում մանվածքի տեկստիլ արդյունաբերութեան մեջ. մոտավորապես 80⁰/₀-ը: Կանանց աշխատանքի հետ միասին անխիղճ կերպով շահագործվում է և մանկահասակների աշխատանքը: Այն ժամանակ, յերբ յեվրոպական յերկրներում մանկահասակ աշխատավորների (15 տարեկանից ցած) քանակը տատանվում է 0,2—0,8⁰/₀ թվերի մեջ ու նույնիսկ շատ տեղերում ավելի քանալու տրամադրութիւն է ցույց տալիս, Յապոնիայում նույն հասակի աշխատավորների թիւը հասնում է 9,8⁰/₀-ի, և ընդհանրապէս, քանի գնում, ավելանում է: Ուշագրավ յերևույթ է այն, վոր սրանց մեջ եւ աղջիկների թիւը հասնում է 82⁰/₀-ի, տղաները միայն 18⁰/₀-ն կազմում:

Աշխատավարձն եւ Յապոնիայում ավելի ցած է, քան յեվրոպական շատ յերկրների և ամերիկական բանվորներինը: Թեև մինչև 1920 թ. ձեռնարկներն տարեցտարի իրր թե բարձրացնում էին աշխատավարձը, բայց վորովհետեւ թանկութիւնն ավելի

արագ եր տնտ, այդ հավելումները մոտ մի դրական հետևանքի չէին հասցնում Որինակ. — 1918 թ. միերքների գները — 1914 թ. հետ համեմատած բարձրացել էին 255%⁰, աշխատավարձն ավելացել եր միմիայն 167%⁰, 1920 թ. գները բարձրացել էին 345%⁰, աշխատավարձը — 273%⁰: Սա ապացույց է, վոր պատերազմի բնթացքում աշխատավարձի հավելումը յերբեք չի կարողացել բարելավել բանվորների ծանր դրությունը:

1920 թ. սկսած, անտեսական կրիզիսի շրջանում, բանվորների աշխատավարձը համեմատած նախկին աաբիներ հետ, ընդհակառակը, հետզհետե պակասել է, կարելի չէ ասել մինչև 33%⁰ ընդ: Որինակ. — Բյուկնամա քաղաքում 1920 և 1921 թ. մայիս ամիսներին միջին աշխատավարձն աշապես եր, քարտաշներինը՝ 3,80 և 3 իլեն, դարբիններինը՝ 3,30 և 2,60 իլեն, հյուաններինը — 2,95 և 2,80 իլեն, գերձակներինը — 2, 55 և 2,30 իլեն, որավարձով աշխատողներինը — 2,50 և 2,20 իլեն և այլն: Աշխատավարձի աշապես ընկնելն առաջ բերեց մեծ դժգոհություն: Տեղի ունեցան շատ կռիվներ, բայց, ինչպես այդ թվերը ցույց են տալիս, կռիվներն այնքան հաջող չէին գնում: Ընդհանրապես պետք է ասենք, վոր Յապոնիայում աշխատավարձը կախված է բանվորի վերակից, սեռից, հասակից և այն հանդամանքից, թե վոր արդյունաբերության և ինչ ճյուղի մեջ է աշխատում բանվորը: Առանձնապես շահագործվում են կանայք, վորոնք վերապես ընդհանուր որենք, ստանում են նույն տեղում աշխատող տղամարդուց յերկու անգամ պակաս: 1914 թ. տղամարդկանց միջին աշխատավարձը 54 սեն եր, 1918 թ. — 77, կանանցը — նույն տարիներին 26 և 39 եր: 1921 թ. վերջերին տղամարդկանց միջին աշխատավարձը 2 իլեն եր, կանանցը — 1 իլեն: 1921-ի սպարտսին կանանցը — 90 սեն եր, իսկ տղամարդ վորակյալ բանվորներ — 3 իլեն: Ավելի վողրալի չէ մանկահասակների դրությունը: Աշխատավարձի ընկնելը մի կողմից, միերքների գների բարձրանալը մյուս կողմից, յապոնական բանվորին հասցրել են կիսաքաղց դրություն:

Աշխատանքի աշապիսի ստեղծի պայմաններն ստիպում են յապոնական բանվորահիներին գիմելու պատնկության, վորը վերջերս շատ խաշար հաճերի չէ հասել: Որինակ. — Ոսակա քաղաքում գործարանային բանվորահիների 17% -ը իրենց սրական ապրուստը հալթհալթում են պատնկությամը, իսկ ինչպիսի շեր-

ջանում կանանց ընդհանուր թվի 18% -ն այդ խոյտտակ արհեստովն և պարապում:

Յապոնիայում աշխատանքի որվա տեղությունն արդյունաբերության զանազան ճյուղերում տարբեր է: Թեև որենքով վերջված է 12 ժամյա նորմալ բանվորական որ, բայց շատ հաճախ այդ որենքը մոռացվում է: Վերջան կռիվներ են տեղի ունեցել, մինչև վոր բանվորները կարողացել են մի փոքր թեթեւացնել իրենց դրությունը: Յավատակիի նավաշինարանում բանվորները մացրել են 8 ժամյա աշխատանք, իսկ տեկտիլ արդյունաբերության մեջ խեղճ կանայք աշխատում են 18 ժամ: Շատ տեղերում էլ 13—14 ժամյա աշխատանքը սովորական բան է: Յերկրագործության և առևտրի գեպարտամենտի արվյուղներով 1917 թ. միջին բանվորական որը 11,2 ժամ եր, 1918 թ. 10,7 ժամ: Ինչպես աշխատավարձի խեղրում, այնպես էլ աշխատանքի տեղության համար ճիշտ վորոշված նորմա չկա: Շատ տեղերում, ինչպես տեկտիլ արդյունաբերության մեջ, կանայք որավարձով չեն աշխատում, այլ ստանում են կատարած գործի համեմատ, և ժամանակը հաշվի չի առնվում: Յապոնական կապիտալիստները բանվորական որվա հարցում չափազանց անողոր են գեպի կանայք և մանկահասակները: Նրանք թույլ են. նրանց հետ գործ ունենալը հեշտ է: Որենք կա, վոր 15 տարեկանից պակաս աղջիկները 12 ժամից ավել չպետք է աշխատեն, բայց նույն որենքի կողքին կա մի փոքրիկ հավելում, վոր մինիսարն թրավունք ունի հարկավոր յեղած գեպրում թույլ սալ աշխատեցնելու մինչև 14 ժամ:

Ընդհանրապես յապոնական բանվորական որենսդրությունը մի ծաղր է աշխատանքի պաշտպանության և կանոնավորման տեսակետից: Ամենից առաջ որենքի պաշտպանության սահմաններից դուրս են մնում այն բանվորները, վորոնք աշխատում են 15-ից պակաս աշխատավարձեր ունեցող գործարաններում: Շատ ձեռնարկություններ վայելում են կատավարության առանձին խնամակալությունը: Այգալիսի ձեռնարկություններում այդ յազմակ որենքները, վորոնք իբր թե պետք է պաշտպանելին մարդկային աշխատանքը, կիրառվում են պաշտանական հրատարակումից 15 տարի հետո միայն: Այդ դեպի է: Որենքները միշտ ունեն մեկ-մեկ կարճ հավելումներ: Այդ կարճ հավելումները, սակայն, մինիստրների կամայականությունների համար շատ լայն տալարեկ են բաց անում: Նրանք իրավունք ունեն

և փոփոխել, և՛ կասեցնել որենքը, յերբ ուղենան: Սոսք չկա, վոր այդ փոփոխությունները կատարվում են կապիտալիստների սգախն: Ել ուր մնաց աշխատանքի շահագործման սահմանափակումը: Յավն այն է, վոր յեթե որենքը նույնիսկ իր ամբողջությամբ կիրառվի, ելի պրոլետարիատի դրությունը չի կարելի ապահովված համարել, իսկ միևնույն կողմից փոփոխության յենթարկված որենքն առավել ևս չի ապահովում: Այսպիսի ծիծաղելի բան էլ կատարհում: Յերբ միևնույն աշխատանքի պաշտպանության վերաբերմամբ այս կամ այն փորձումն է կախացնում, նրանց կցում է մի շատ փոքրիկ, բայց ըստ ելության շատ բովանդակալից հավելում,—այն է, վոր տեղական որդաններին թույլ է տրվում չգործադրել հիշյալ որենքը, յեթե դա հակառակ է բուրժուազիայի շահերին, կամ վնասակար է իրենց հայրենիքի արդյունաբերությանը: Որինակ.— որենքն արդելում է 12 տարեկանից ցած մանուկներին աշխատեցնելը: Հենց այդ որենքին էլ կցած է այս հավելումը, վոր հարկավոր դեպքում կարելի չէ ողջովել և 10 տարեկանների աշխատանքից: Նույնը պետք է առնել և մանկահասակների զիջերային աշխատանքներն արգելելու մասին: Որենքը կա, բայց միայն թղթի վրա, վորովհետև պիտի գործադրվի հրատարակման որից 15 տարի հետո:

Աշխատանքի որվա յերկարության հետ միասին, յապտահան բանվորը զրկված է ճաշի ժամանակվա հանդատից: Նույն իսկ շաբթվական մի որ էլ նա հանդատանալու իրավունք չունի, հազիվ 2—3 շաբաթը մի անգամ մի որ հանգիստ է շնորհվում: Պատահում է մինչև իսկ ամիսը մի որ: Սարսափելին այն է, վոր մանկահասակները, փորոնք որենքով ամիսը մի որ հանգիստ ունենալու իրավունք ունեն, այդ էլ չեն ստանում:

Յապտահան բանվորները կապիտալիզմի մի կատարյալ ստրուկներ են: Նրանց աշխատանքի պայմանները նույնիսկ գծափայլն են: Մահացությունը նրանց մեջ ահռելի չափերի յհ հասնում: Ամեն տարի գործարանային 850 հազար բանվորահիներից 80 հազարը հիվանդության պատճառով դուրս են գալիս գործից: Նրանցից 11000-ը թոքախտավորներ են: 1919 թ. 433,893 հանքափորներից մեռել են 50 հազար հոգի: Այս մի քանի թվերն էլ բավական են գաղափոր կազմելու, վոր իրոք Յապտահան գործարաններում ու հանքերում աշխատանքը կատարվում է գծափայլին պայմաններում: Միծաղելին այն է, վոր որենքով արգելվում է մանկահասակներին մասնագիտոր աշխատանքներ կատար-

րել տալը: Բայց որենքն էլի ունի մի փոքրիկ հավելում.— միևնույն իրավունք ունի հարկ յեղած դեպքում, — կապիտալիստների շահերը պաշտպանած լինելու համար—այդ բանը թույլ տալու: Մահացության $\frac{1}{10}$ -ն ավելի շուտ է մանավանդ հանքերում աշխատողների մեջ: Վոչ մի յերկրում մահացության այդ որինակ $\frac{1}{10}$ չկա: Յավն այն է, վոր քանի գնում, այնքան ավելանում է: Բանն այն տեղ հասավ, վոր նույնիսկ կառավարությունը մահացության մեջ ընկավ: Յերկար ու բարակ մտածելուց հետո, մահացության պատճառները քննող կոմիսիա նշանակեցին: Կոմիսիան յեղավ, խղճերն հանդատացան, ուրիշ ինչ էր հարկավոր: Թոքատիք մեծ ավերածնեքներ է կատարում մանավանդ կանանց մեջ: Կանայք գլխավորապես աշխատում են տեկստիլ արդյունաբերության մեջ: Առհասարակ տեկստիլ արդյունաբերության մեջ աշխատանքի պայմանները վատ են: Բայց ավելի անտանելի յեն խեղճ կանանց բնակարանները: Նրանք ապրում են փոքրիկ խցիկներում: Վոչ թե յուրաքանչյուրին է տրվում մեկ մահճակալ, այլ յերկուսին մեկը: Յերբ մեկն աշխատում է, մյուսը քնում է: Նույն անկողինը, նույն սպիտակեղենը, կեղտոտությունն՝ անտանելի: Նրանք աշխատանքից ազատ ժամանակն անգամ իրավունք չունեն այնտեղից դուրս գալու: Մշտապես այդ նեխված օդի մեջն են: Ի հարկե թոքախտն ստատ հունձ կունենա այդպիսի տեղում:

Յապտահան գործարանային «առատածեռն» որենքը թույլ է մի շատ լավ կետ ունի, վորի ուժով գործատերը պարտավոր է բանվորի մահվան, կամ աշխատունակությունը բոլորովին կորցնելու դեպքում, մեռնողի, կամ հիվանդի ընտանիքին վճարելու 170 օրվա վարձը: Իսկ ուժերի մասնակի կորստյան դեպքում 100—150 օրվա վարձը: Բայց յերեք չի պատահում, վոր բանվորությունը կարողանա այդ որենքով սգալի: Որենքը միշտ կապիտալիստի կողմն է: Կապիտալիստը միշտ էլ հնարավորություն ունի այդ տնդուրեկան, վոչ ցանկալի տուրքից ազատվելու: Մեղքը միշտ զցում են մեռնողի, կամ հիվանդացածի վրա և իրենք ազատվում վճարից: Զանազան պատճառներ են մեջ տեղ բերում—գաղափարային պատահարներ, գծափայլ դեպքեր—մի հիմք, արդարանալու մի փառս գտնում են և ազատում իրենց սձիքը: Այդպիսի գործերը քննող կոմիսիաներ կան, բայց նրանք միայն կապիտալիստի շահերը պաշտպանելու համար են: Այդպիսի օյիծներով զրկում են բանվորին և նրա ընտանիքին:

Յեթե աշխատանքի մեծ գործարաններում աշխատողների գրություններ, փորձող դեռ քչից-շատից հակադրություն կա, ապա ընչ կլինի մանր արհեստանոցներում աշխատողների գրություններ։ Այնտեղ գոյություն ունի աշխատանքի կոչված «քրտնափան» (потогонная система)։ Մեզճերի հոգին են հանում։ Սրանց աշխատանքն արդեն նկարագրել չի կարելի։ Այժմ յերկրում նմանը չեք գտնի։

Վաշինգտոնի աշխատանքի կոնֆերենցիան պարտավորեցրել էր Յապոնիային իր գործարանային որենադրության մեջ փորձ փոփոխություն մտցնել հոգուտ բանվորության։ Կառավարությունն, ի հարկե, այդ պարտավորությունը վերցրեց իր վրա, իսկույն կամխաբա նշանակեց, փորը համապատասխան արխիտեքի պատրաստեց, բայց չեք կր զործագրվի որենքը, հայտնի չե։ Դեռ ես շարունակեցի կրիդեք թույլ չի տալիս հույս ունենալու, փոր չեք բերեցի դա կիրականանա։ Որենքն, ի հարկե մի առանձին բան չե, բայց ելի մի քաջ է գեպի առաջ, փորձ չափով կարող էր մեղմել բանվորների սարսափելի շահագործումը։

Այսպես, այդ նոր որենքով կառավարությունը հակադրությունը տարածվելու յի այն ձևանարկությունների վրա, փորնը 10-ից փոշ պակաս աշխատավոր ունենա։ Առաջ 15 էր։ Բանվորական որբ առաջվա 12 ժամվա փոխարեն լինելու յի 9 և կես ժամ, հանգիստներն աշխատելու յին 8 ժամ։ Այդպիսով և 14 տարեկանից ցած մանուկների աշխատանքի շահագործումը։ Առաջ 12 տարեկանից ցած չեք կարելի։ Շարաթական մի որվա հանդիսար դառնում է պարտավորական։ 15 տարեկանից ցած աղջիկների գիշերային աշխատանքն արգելվում է։ Սրանք, ի հարկե, փորնը «ազատություններ» են, և բուրժուազիան չի ուզում թույլ տալ, փոր իր բանվորներն ռզովեն այդ խաղաղությունից։ Ես զրեւում ե, փոր բանվորների համար դեռ շատ վաղ է նրանցից պալիկը։ Տակիայի առևտրական քարտուղար Մատաոբին առանց ամսվ զգալու այդպես պատասխանեց Ոտակի բաղաքի գործակառարների միությունից։ Նախադասի հարցապնդումին։

Մինչդեռ յապոնական բանվորությունը պարագլուխները հույս ունեյին պարլամենտական միջոցներով և վերե հիշած որենքը պարլամենտում անցկացնելով բարելավել բանվորների զրություններ, տեղերում իրապես այդ զրությունը բանի գնում վատանում էր։ Կրիդիայից պալիկով յապոնական բուրժուազիան փակեց գործարաններից շատերը և փողոց նետեց առանցիկ և

հարյուր հազարներով աշխատավորներ։ 1920 թ. 9 ամսում՝ այն գործարաններից, փորանց 15 բանվորից ավելի չեյին աշխատում, զուրս և արված 940,903 բանվոր, մնում են միայն 627,749 հոգի։ Մնացածները աշխատավորն էլ քաղցրած և, բանվորական որբ յերկարացրած։

1920 և 1921 թ. անգործությունն այնպիսի չափերի հասավ, փոր կառավարությունն ստիպված յեղավ 1921 թ. ապրիլի 8-ին բանվորներ վարձող պետական բյուրո հիմնելու։ Առանձին որենք հրատարակելու։ Ներկայումս այդպիսի 100 բյուրո կա։ Դրանց գլուխը կանգնած է կենտրոնական բյուրոն, փոր կազմված է «կիոց»-կայ»-ին կից («կիոց»-կայ»-ը աշխատանքը և կապիտալը իրար հետ համաձայնեցնող ընկերություն է)։ Այդ բյուրոներն էլ անգործներին ոգնելու փոխանակ, նրանց պլանին մի փորձանք դարձան։ Շատ փաստեր կան, փորնը վկայում են բանվորների շահագործման և խտրելու ամենախալախառակ դեպքերի մասին։

Նրանք գանաղան խտրելական միջոցներով գրավում են անգործներին, մանավանդ պաղից նոց քաղաք յեկած անխորձին և ուղարկում հյուսիսային Յապոնիա։ Մեկայգու։ Հենց փոր յեղականոր համաձայնություն են գալիս և պայման կապում, բյուրոն յիսկույն իր գեմքը փոխում է։ Անգործներին պաշտպան լինելու փոխարեն, դառնում է նրանց ամենաանխիղճ շահագործողը։ Անգործ բանվորները դառնում են նրանց սարուկը։ Որ ուզում ուղարկում են, առանց նրանց կամքը հարցնելու։ Նրանց ուղարկում են, առանց կամքը հարցնելու։ Նրանց կամքը յույն յիսկ գրելում են ամենական ազատությունից։ Կառավարության հակադրության տակ ուղարկում են իրենց ցանկացած տեղը։ Աշխատանքի տեղումն էլ առանձին հակադրություն կա, փոր չբախելեն։ Աշխատեցնում են որտեղ 12 ժամ անընդհատ, այնպիսի կերակուր են տալիս, փոր անտառներն անգամ չեն տալի, փորձատրությունը—չնշին, այն էլ փոշ թե փողով, այլ կուպոններով, փորնցով նրանք պարտավոր են գործատիրոջ ցուցմունքով փորն յանուկներից ավելի թանկ գներով ապրանք վերցնել։ Բնակարաններն ավելի փառ են, քան աշխատանքի տեղերը։ Հիվանդացուցներին, առանց յոգճի յալթ զգալու, զուրս են զցում։ Առաջներին յերբեմն այնպես են ձեռում, փոր շատ անդամ մահվան գուռն են հասցնում։ Փախուստի փորձը շատ յիստ և պատմվում։ Ուղղակի ջարդում են։ Ահա թե ինչպես և պաշտպանում անգործներին այդ տխրահույս բյուրոն։

Մի կողմից անգործութեանը, մյուս կողմից աշխատանքի դժուարացին պայմանները ստիպում են մարդկանց դադարել գեղի կալիֆորնիա, Բրազիլիա, Պերու և այլն:

Իսկ մնացողներն ուրիշ ճար չգտնելով, սկսում են մտածել բուրժուազիայի դեմ կռիվ մղելու միջոցների մասին:

II

Մինչև 1914 թ. համաշխարհային պատերազմը մի տեսակ քնած դրութիւն էր տիրում բանվորական շարժման մեջ Յապոնիայում, Բայց յերբ Յապոնիան դարձավ խոշոր կապիտալիստական յերկիր, քնած դրութիւնը տեղի տվեց մեծ պայքարի, վոր մինչև որս էլ շարունակվում է: Յեթե առաջ պրոլետարիատը չէր բողոքում իր ճնշված դրութեան համար, դրա պատճառը՝ իր դասակարգային շահերի անգիտակցութիւնն էր: Իսկ յերբ կապիտալիզմն իր բոլոր բացասական կողմերով պարզ ցույց տվեց իր իսկական պատկերը, բանվորները նոր խելքի յեկան, դարձան քննարկող: Նրանք յեկան այն գիտակցութեան, վոր բուրժուազիան յերբեք չի կարող հաշտ լինել պրոլետարիատի հետ, և վոր իրենք վորպէս առանձին դասակարգ, ունեն իրանց ուրույն շահերը:

1918 թ. կարելի յե համարել յապոնական բանվորական հեղափոխական և մասսայական շարժման սկիզբը: Այդ 1918 թ. էր, վոր բանվորների զայրույթը հասավ իր գագաթնակետին և քնդունեց տարրերային բնույթ: Դրա արտահայտութիւնը պիտի համարել այն, այսպէս անվանված «Բրնձի» բռնադր, վոր սկիզբն առավ և տարածվեց ամեն տեղ:

Այդ «Բրնձի» բռնադր ծավալվեց բանվորական և գյուղացիական լայն շրջաններում: Կառավարութիւնը զենքի ուժով միայն կարողացավ ճնշել նրան: Բայց գործն արդեն արված էր «Բռնադր» զարթեցրեց յապոնական քնած աշխատավորութեանը և նրան հասկացրեց համերաշխ ու մասսայորեն գործելու մեծ նշանակութիւնը:

Այդ ժամանակվանից արդեն պրոլետարիատի հարվածներն իրենց անխիղճ շահագործողների գլխին հետզհետե տվելի վճռական և ավելի ուժեղ դարձան:

Ամբողջ յերկրում մեկը մյուսի հետեից առաջ յեկան գործադուլներ, սարսափ, վորոնք քանի գնում, աչքքան բարձրանում են թէ քանակով և թէ վորակով:

1907—1913 թ.թ. արեկան միջին թվով տեղի յեր ունենում 30 գործադուլ 5174 մասնակցողներով. 1914 թ.—18-ը, միջին թվով տարեկան 207 գործադուլ—29,587 մասնակցողներով. 1919 թ.—497 գործադուլ, 63,137 մասնակցողներով. 1920 թ. գործադուլային ալիքն մի քիչ թուլացավ: Այդ թվին տեղի ունեցավ 282 գործադուլ, մասնակցողների թիվը 36,371 հոգի: 1921 թ. առաջին կիսին ավելի քչացավ—ընդամենը 87 գործադուլ, վորոնց մասնակցում էին 8,675 հոգի: Դրա փոխարեն 1921 թ. յերկրորդ կիսամյակում գործադուլներն այնքան մեծ ծավալ բացան, վոր չտեսնված չափերի հասան: Առանձնապէս հիշելի յե Կորեյի կապաակի նավաշինարանի բանվորների գործադուլը, վոր իր նմանը չի ունեցել Յապոնիայում: Այդ գործադուլը ցընցեց ամբողջ Յապոնիան և իր վրա դարձրեց ամբողջ հասարակութեան ուրշադրութիւնը:

Վերջին վեց ամսում գործադուլների թիվը հասավ 307-ի: Այժմ տեղի յե ունենում ուժերի կենտրոնացում, և մենք շուտով տկանատես կլինենք ավելի մեծ գեպքերի:

Հետաքրքիր են այն պահանջները, վոր առաջադրում է յապոնական բանվորը և այն լոզունգները, վորոնցով նա պայքար և մղում իր ճնշողների դեմ:

Յապոնական պրոլետարիատն արդեն միայն տնտեսական պահանջներով չի բավականանում: Աշխատավարձի հավելումը, 3 ժամյա աշխատանքը, պետական ապահովագրութիւնը, կամայականութիւններին վերջ տալը՝ սովորական բաներ են: Նրանք ավելի առաջ են գնում: Նրանք պահանջում են հավաքական պայքարանալի կոմիտե, բանտարկված բանվորներին ազատել բանտից և, վոր ամենագլխավորն է, պրոֆմիութիւնների պաշտոնական ճանաչումը: Նրանք գիտեն, վոր միայն պրոֆմիութիւնները կարող են պաշտպանել բանվորութեան շահերը:

Այս պահանջներով հանդես յեկան Ոսակիի Ֆուձինազատի նավաշինարանի պղնձաձուլարանի բանվորներն ապրիլ ամսին, Ոսակիի ելեքտրական կայարանի բանվորները՝ մայիսին, Կորեյի Միցուրիսի հանքերի և կապաակի բանվորները՝ հուլիսին, Իյոկահամայի և Ոսակիի նավաշինարանի բանվորները՝ սեպտեմբերին: Սրանք խոշոր գործադուլներն են: Սրանց հետ միասին տեղի ունեցան և մանր գործադուլներ, — ինչպէս Մետոցուչոյի

բենդինի գործարանի բանվորների, տպագրիչների, Իսկոնաժայի ինժեներական ընկերություն բանվորների գործադուլները:

Յապոնական պրոլետարիատի դատալին շահերի պիտակցությունն այն աստիճանի չե հասել, վոր շատ տեղերում նրանք բացարձակ կերպով դնում են բանվորական ներկայացուցիչների խորհուրդների պահանջ: Իսկ ինչ վերաբերում է այն հարցին, թե ինչ արդյունք տվին այդ գործադուլները, պիտի ասենք, վոր, աչքի առաջ ունենալով չերկրի տնտեսական դրությունը, դրանցից 50) Եր կամպրոմիսային են: Շատ բնորոշ է այն համերաշխությունը, վոր չերկան յեկավ վերջին գործադուլների ժամանակ:

Յապոնիայում սովորական բան է, չերբ մի տեղի բանվորները միանում են ուրիշ տեղի բանվորական գործադուլին: Նրանք նույնիսկ առանձին պահանջներ չեն դնում, այլ միայն պաշտպանում են իրենց ընկերների պահանջները: Որինակ՝ Ասիոյի սիլիկոնային բանվորները միացան հանքափորների գործադուլին և պաշտպանեցին նրանց պահանջները: Այս կամ այն գործարանում աշխատողների գործադուլը դառնում է տարող ընկերություն զործ:

Հենց վոր մի տեղ սկսվում է գործադուլը, իսկույն ուրիշ տեղերում տեղի չեն ունենում միախնդներ, ժողովներ, վորտեղ մանրամասն քննում են բոլոր խնդիրները, վորոշում են կոպի չեղանակը, իրենց բանեկիք դիրքը, պարագլուխները գործելու կերպը և այլն: Գործադուլի հետ միաժամանակ տեղի չեն ունենում հակառակից ցույցեր: Կորեյում կայացած ցույցին մասնակցում էին 25,000 հոգի: Ցույցերի ժամանակ բանվորներն հաճախ պիտում են խորամանկություն, վոր խուսափեն կառավարությունից կողմից ձեռք ասեկիք բանություններից: Սրբնակ-Կորեյի գործադուլի ժամանակ, վորպեսպի կառավարությունը չկարողանա խանգարել բանվորների համարվելուն, նրանք տարեցին «փառարու» խաղը, շատերն էլ այն ձեռք տվին, վոր տաճարն ուխտի, կամ ապոթեկոս չեն դնում: Գործադուլավորները շատ համարձակ են պահում իրենց: Նրանք ամենից առաջ գրավում են ամբողջ գործարանն իր շրջակայքով և թյուլ չեն տալիս տեղերին վորք դնելու այնտեղ, մինչև գործադուլի վերջը: Այս բանը տարափնցում է ընդհանրացված: Առաջին անգամ այդպիսի դեպք պատահեց Կորեյում և սրբափ առաջ բերեց տեղական բուլվարական շրջաններում: Շատ անգամ բանվորները հակառակ գործարանատերերի կամքին չիմնում են գործարանային

կամիտներ: Տերերը վզինչ անել չեն կարողանում, վորովհետև կամիտների հետևը կանգնած և լինում ամբողջ բանվորությունը:

Ի հարկե, այդպես էլ պետք էր սպասել: Յապոնական պրոլետարիատի այդ կոնքն առաջ բերեց շատ բանություններ կառավարության կողմից: Յեկ յեթե հաճախ ցույցերն անցնում են առանց արյունահեղ ընդհարումների, պատճառն այն է, վոր ժողովրդական լայն խավերը մեծ համակրանքով են վերաբերվում դեպի բանվորական շարժումները: Այնպիսի է, պատահել են և պատահում են դեպքեր, չերբ յապոնական բանվորությունը ըստիպված բացարձակ կովի չե բռնվում վոստիկանություն և զորքերի հետ, արյունալից կոնվներ են լինում, վերավոր և մեռած ընկածներ շատ են պատահում, բայց դա չի խանգարում բանվորներին իրենց գործը շարունակելու:

ձերբակալությունները մասսայական բնույթ են կրում: Կորեյի գործադուլի ժամանակ ձերբակալվեցին 300 հեղափոխական բանվորներ իրենց պարագլուխ Կադալայի հետ միասին, 1921 թ. մայիսի 1-ի տոնակատարության ժամանակ—200 մարդ: Մատուցվածներն առանձնապես ստատկացան Կորեյի գործադուլից հետո, չերբ կառավարությունն առաջին անգամ զգաց, վոր գործադուլները հեղափոխական շարժումներ են: Հեղափոխության ուղիվից սարսափի մեջ է գցել յապոնական բուրժուազիային: Ներկայումս խստությունները շատ մեծ չափերի չեն հասել, թափվում են, ինչպես ասում են, «առատություն յեղջուրից»: Յրում են վսչ միայն միտինդները, այլ և խաղաղ ցույցերը: ձերբակալում են մասնակցողներին, առանձնապես վորսում են ազիտատորներին և բանվորության պարագլուխներին: Գործադուլ հայտարարված տեղն իսկույն զորքեր են կենտրոնացնում, վախենալով, թե պոլիցիայի ուժերը չեն բավարարելու:

1921 թվին, 10 ամսվա ընթացքում՝ հունվարից—հոկտեմբեր—բանվորական շարժման հետ կապված «Յուայ-կայ»-ի անդամներից բանտարկվեցին 174 հոգի: Իսկ չերբ «Յուայ-կայ»-ի կոնֆերանսը հայտնեց նրանց իր ցավակցությունը, կոնֆերանսի նախագահ, յապոնական Գոմպեյրու, Սուգուկիին, վոր կապիտալիստների հավատարիմ ծառան է, 50 իյեն տուգանք ոչանակեցին: Յեթե բանվորները անգործ չարագլուխն նույնիսկ յապոնական պոլիցիայի հանդիման չի թողնում, նշանակում է, վոր բուրժուազիան չի ուզում կանգ առնել: Կորեյի միջոցի առաջ, վորպեսպի անարեկի բանվորությունը: Ասված

Շատ ընտրող և և հետևյալ փաստը Մի անգամ, անհատիկ գործարաններից մեկի գործադուլի ժամանակ, գործարանի փորձությունը բանաարկեց 400 բանվորուհիների, վորպեսզի նրանք հնարավորություն հունենան միանալու գործադուլավորներին: Ընդհանրապես և աղջիկներն ստիպված էին անցորդներին խնդրել, վոր մի կերպ ազատեն իրենց:

Բուրժուազիայի այդ աստիճան անպատկառությունը թե՛ վաճառվում և մի որևէքով, վոր գայություն ունի 1900 թվականից: Իսկ մի «պոլիցիական» որևէք և, վոր ուղղված և հասկացված բանվորության դեմ: Այդ որևէքի 17-րդ կետի հիման վրա պոլիցիան իրավունք ունի բանաարկելու և միաժամանակ 30 իշխան առկանքի չենթարկելու ագիտատորներին, գործադուլ ասայ թերոդներին, ցուցարարներին և այլն:

Պոլիցիան ել բուրժուազիայի լաթրու այդ որևէքն իր ամբողջ խառնությամբ գործ և դնում, յերբ քեֆն ուղում եւ Տուժազն, ի հարկ և, բանվորությունն եւ Այս ել քիչ են համարում: Քնայած, վոր յապոնական բանվորը դուրկ և քաղաքացիական թուր ուղառություններից—ինչպես ընտրական իրավունքից, մամուլի, լաթքի, ժողովների, գործադուլների, աղառություններից, բայց և այնպես կառավարությունը, հատկապես բանվորներին հնչելու համար, նոր, առանձին, ավելի խիստ որևէք և պատրաստում: Այդ որևէքն ուղղված պիտի լինի պրոֆմիությունների դեմ և կկրճատի նրանց իրավունքները: Պրոֆմիությունները կառավարության աչքի վառն են: Ֆերեկ այնպես կանեն, վոր դրանց գոյությունն անգամ հնարավոր չլինի:

Սակայն այդորինակ բանությունները չկարողացան լաթլանել յապոնական պրոլետարիատի հեղափոխական վոզին, ընդհանրապես, ավելի դրգոցին քանվորներին, վորոնց մեջ անդի ունեցում պատկառում և ստալ յեկավ յերկու հասանք.—ապարտությունսական և ձախ: «Ձախերն» ավելի շատ են և աղբիցիկ մակիցում մայրի 1-ի ցույցերի ժամանակ, յերբ այդ յերկու իրար հակառակ կողմերը դուրս յեկան, «ձախերը» յերկու անգամ շատ ելին, քան ապարտությունները: «Ձախերի» հեղափոխական արածագությունների աղբիցություն յառապարտությունների պարագույններն անգամ հրաժարվեցին պարլամենտական, այդինքն իրողաց հանապարհով դարձելու մաքից և կանգնեցին սեղովի շիտակ ճանապարհի վրա: Շատ ընտրող են այն իրողերը, վոր դանում ենք նրանց «կոչի» մեջ, Իրանք ուղղակի հերձակա իրողեր են նրանց յերանում:

«Ընտրված» չե արգաջ հետաքննել գործառններին իրենց հեռավորություններից, վորպեսզի ընդհանուր արածագական աղապրաթը թեթևանա: Ժամանակ և, վոր բանվորը հնարավորություն ունենա կազմակերպելու իր իշխանությունը: Ինչպես անհամար իրողերի հարակա իշխանություն միաժամ արգեն մաել և քանվորներին մեջ, և դա այնքան և զրազեցնում նրանց, վոր մալինիակ ապարտությունների պարագույններին անգամ ստիպում և իրենց գործելակերպին հակառակ մաքեր արածագական: Ծալն միտքն և արտահայտում և յապոնական բանվորական մի յերբ, վոր կառավարության կողմից արգելված եր: Այդ յերբի թարգմանությունն ամբողջպես բերում ենք այստեղ. «Ընչաքող կապիտալիստների դիվանիս հեռքերը վառված են անհուշա ցնժությունը բանվորի ձեռքից նրա աղխատանքի պատգանքը խելու համար: Ավանդ, կապիտալիզմը դեռ եւ շատ ամուր եւ ինճե բանվորներ, կապիտալիստները հալածում են այնպիսի իրառությունը, վոր վոչ յերկինքը, վոչ յերկիրը չեն կարող աղտաել նրանց: Հեղեղի նման և հասում բանվորների արյունը: Բայց բանվորների զայրույթը յերբեք չի անցնի: Վոտքի յեկեք, բանվորներ, կապիտալիզմի բերդը կործանելու և մեք աղխատանքի պատգանքը մեր ձեռքն տանելու, ժամանակն արդեն հասել եւ Վոտքի յեկեք, բանվորներ, դեն զցեղ զգվելի կարգերը, վորոնք այնքան յերկար ժամանակ գոյություն ունեն յերկրիս վրա: Բանվորության տեկախություն նոր կարգեր սահմանեցեր:»

Մա պարզ ապացույց և, վոր յապոնական պրոլետարիատը առգարված և հեղափոխական վոզով, ի հարկն այդ վոզին դատաղարգային դիտակցությունն արդյունք չե, ավելի շուտ գոյություն ունեցող կարգերից դժգոհելու հետևանք հրապ և յոյնպես փառար հասում և փառս: Մանավանդ վոր յապոնական պրոլետարիատը դեռ շատ մանուկ և և նրա մեծագույն մառը կանայք են: Մեկ ել վոր նրանցից բոտերը դեռ եւ կապված են դյալգի հետ:

Համենայն դեպս յապոնական բանվորական ներկայացուցիչ ընդ հասայաման իրավացի յեր, յերբ նա, 1921 թվի հունվարին հեռավոր արևելքի հեղափոխական հոսանքիցությունների հոնթերանին Մոսկվայում, բացարձակ կերպով հայտարարեց, վոր յապոնական բանվորությունն այս վերջին 50 ամարվա ընթացքում այնքան և աստղ դնացել, վորքան յեկրպոնական և տ-

տառի և դիտում, նա ջանք և զորք դնում արհեստագործական նախա-
նախնայական իր ձեռքը վերցնել և գրանցել թուղթի վրա զա-
րկան շարժումների առթիւ:

Ոստիկան քաղաքի արգելափակումները ընկերություն Պաշտա-
գանը Կորեյի գործադուլից հետո ներքին գործերի մինիստրին
դիմում արեց և տառնաին հաշտարով տեղադրելից՝ պաշտոնապես
հանձնել գործարարության կոմիտեները, հիմնել աշխատանքի մի-
նիստրություն և մշակել բանվորական որենադրություն: Նրա
կարծիքով ամենից առաջ հարկավոր և որենց հրատարակել բան-
վորական պրոֆմիսթյունները, հաշտարար դատարանների, բան-
վորական ապահովագրման և կենսաթոշակի մասին: Հաջորդել
վերջում նա ցանկալի չէ համարում աշխատանքի բարձր մա-
սին նույնպես որենց հրատարակելը:

Յապոնական բուրժուազիայի այսպիսի արտադրության
անդրադարձավ կառավարության վրա: Նա էլ յերբեմն գործ և
դնում «գործադուլի նախ» ձևերն ու գործելակերպը: Կորեյի
գործադուլից հետո ներքին գործերի մինիստրը շրջաբերական առ-
գարկից բոլոր նահանգապետներին, վորի մեջ նա հրահանգում է
կառավարության պաշտոնյաներին դատակարարել փոխադարձ
համագործակցություն, և վոր նրանց աշխատանք իրենց «չեղար-
պանել» բանվորների և գործատերների ընդհարումների միջոցին:
Նրանց պարտավոր են միայն խորհուրդներ տալ յերկու կողմին
էլ ավելի հաշտ, ավելի խաղաղ կերպով գործը վերջացնելու:
Ջաբաաուվյան արտադրությունների գերիշխանությունը միան-
գամայն հասկանալի չէ Յապոնիայում, ուր վոչ այնքան հեռու
ժամանակներն աշխատանքի ու կապիտալի միջև գոյություն
ունեյին համապետական, կապիտալիստների արտին այնքան մոտ,
հարաբերություններ, վերջիններն ուրախութեամբ կը վերադառ-
նային հին սորնաժա ժամանակներին, յերբ նրանց կանոնադրում
էյին Կայսրազարս կեղեքել իրենց «հիմար» զավակ բանվորներին
տառնց վերջինների կողմից գիմադրության հանդիպելու:

Բուրժուազիան կաշվից դուրս և գալիս ցույց տալու, վոր
յապոնական բանվորի աղքատագրությունը՝ հակառակ և նրա հո-
գեքանության, վողուն, վոր դա հետևանք է բուրժուազիաների: Քա-
ռուհար աղղիցության, նրանց աղիքապիտայի: Յեթե այդ քառա-
կար աղիքապիտայ չլինի, բանվորները միշտ էլ կը թուն իրենց
կու: Կնադարող զգալիները:

Կորեյի Կապիտալի գործարարի գերակայություն, նույն գոր-

ծարարի բանվորների գործադուլից հետո տալ էր. — «Յապոնի-
յան Յեվրոպա չէ, մեր պայմաններն այլ են: Այստեղ կապիտա-
լիստը՝ Կայր է, բանվորները — գաղութներ: Բանվորներին պետք է
որենց հարադատ զավակների նման, նրանց մասին պետք է հա-
շտ, մտածել, քայքայ Եյերես չը պետք է տալ: Բարեբախտաբար
բուրժուազիայի այս կարծիքը բանվորների լավագույն մասը
լավ է հասկանում և ըստ արժանության դնակատում են:

Բանվորներին խաղիւս փորձերը միշտ լինում են, բայց
ամեն անգամ հաջող չեն անցնում: Անհաջող դեպքերում իսկույն
առաջ են քաշում իողիգանական զարկերը յերկրյան՝ կազմակեր-
պություններին՝ բանվորների դեմ բացարձակ կռիվ մղելու հա-
մար: 1919 թ. տշնանն այդպիսի մի կազմակերպություն ստեղծ-
վեց «Կոկուսույի» — կայր տնտեսով, վորին հովանավորողները և
մասնակցողները բարձրաստիճան մարդիկ էյին, ինչպես յապոնա-
կան դաճաճաճաճի դատախարակ — ներքին գործոց մինիստրը:
Նրա մեջ մտնում են և «Սեու-կայ» կուսակցության ազդեցիկ
անդամները: Հետագայում այդ «բարեպաշտ» ընկերությունից
զատ մի ուրիշ ընկերություն էլ կազմվեց, «Միկրո-կայ» անունով:
Վերջապես Կորեյի գործադուլից հետո կազմվեց մի յերբորդ ըն-
դերություն «Միսեյտան» անունով, վորը նույն նպատակներին է
նպատակ:

Յապոնական բուրժուազիան աշխատում է խաբել և հա-
մաշխարհային պուլիտարիստին: Այսպես, յերբ հարկավոր էր
Վաշինգտոնի Միջազգային Բանվորական Կոնֆերանսին ներկա-
յացուցիչ ուղարկել, փոխանակ մի բանվորի կամ թեկուզ եզ-
րուտունիստների պարագլուխներից մեկին ուղարկելու, նրանք
ուղարկեցին մի ինչ վոր նախաշինարանի: Նախկին դիրեկտորի
Յեվ այդ նախկին դիրեկտորը պետք է պաշտպաներ բանվորա-
թյուն շահերը:

Բուրժուազիան կառավարության այդ քայլը մեծ դաշույթ
տալ բերեց բանվորական մասսաների մեջ: Բայց չնայելով դե-
րտն, կառավարությունն առանց քաշվելու Փրնկում կայացում
«Ազգերի Լիգային» կից «Միջազգային կոնֆերանսին» 1921
թ. նայնպիսի մի ներկայացուցիչ ուղարկեց:

Վաշինգ, քանի ավելանում է կառավարության և բուրժու-
ազիայի ճնշումը — այնքան աճում է բանվորության դատակար-
ային շահերի դիտակցությունը, նրանց տոկոսությունը և հո-
րովք:

Յապոնական պրոլետարիատի մեջ համերաշխություն կա, բայց դժբախտաբար ազգային ջրջանակներում. նա հանդես է գալիս միայն իրենց յերկրի սահմաններում: «Ինտերնացիոնալ» շրջանակները դեռևս պակասում են նրա մեջ: Այդ բանից սղավում են յապոնական խմբերիատները և հենց նույն բան-վորության միջոցով ձնշում կորեյական բանվորությանը: Աշխատում են բանվորության մեջ սոցիալական պրոլետարիատի վար-կը գցել: Այս հանգամանքը բացատրվում է նրանով, վոր յապո-նական բանվորական շարժումը դուռտ անդական ծնունդ ունի. նա առաջ է յեկել հենց իր տեղում, առանց համաշխարհային պրոլետարիատի ազդեցության: Գաղափարապես, ի հարկե յեվ-րոպական սոցիալիստական և անարխիստական շարժումներն ազդել են գլխավորապես ինտելիգենտների շատ սահմանափակ շրջանակի վրա:

Անշուշտ, յերբ ամբողջ բանվորությունը սկսի մասնակցել համաշխարհային պրոլետարիատի հեղափոխական շարժմանը, նրա մեջ էլ առաջ կգա միջազգային համապրոլետարական հա-մերաշխության գիտակցությունը: *)

III

Յապոնական բանվորության հեղափոխական պայքարը քա-նի գնում այնքան կազմակերպված ձև է ստանում,

Մոտ ժամանակներս եր, վոր բանվորության արդար զայ-բույթն առաջ բերեց մի տարերային շարժում, վոր հայտնի յե «բրնձի բուստ» անունով: Այս «բուստի» ժամանակ բանվորու-թյունը հանդես յեկավ մի շահանված համերաշխություն:

*) Յապոնիայի բանվորության հեղափոխական շարժ-ման ընթացքում շատ փաստեր կան, վորոնք ապացուցում են, վոր վերջերս բանվորությունն իր առաջվա կղզիացած դրությունը վերջ է տվել: Յապոնական բանվորության ներ-կայացուցիչների ներկայությունը՝ 1922 հունվարին Մոսկվա-յում հավաքված հեռավոր արևելքի հեղափոխական կազմա-կերպությունների համագումարին—դրա խոշոր ապացույցն է: Բայց ավելի խոշոր փաստ են յապոնական բանվորության նույն թվի մայիս 1-ին առաջադրած լոզունգները: «հեռացրեք ձեռքերդ Թորհրդային Ռուսաստանից: Մենք պահանջում ենք Միբիբի պարպումը մեր զորքերից»: և այլն:

Ճշմարիտ է, ներկայումս յապոնական պրոֆիտությունների քանակը ճիշտ վորոշել դժվար է, վորովհետև ճշգրիտ տվյալներ չկան: Ներքին գործերի մինիստրության դեպարտամենտի մի տեղեկությունը նրանց թիվը հասնում է մինչև 671 ի, մի ուրիշ տեղեկությունը՝ 273-ի: Մասնակցողների թիվը մի տեղեկությունը 246,658 հոգի յե, մի ուրիշ տեղեկությունը—ավելի քիչ է: Ավելի հավանական է, վոր 150-200 - ի չափ լինի, վորովհետև շատ մի-ություններ միացած են իրար հետ և հաշվի մեջ առանձին-առանձին չեն հիշվում:

Պրոֆիտություններում կազմակերպված բանվորների թիվը մեծ չէ: Արդյունաբերական բանվորների միայն 10 տոկոսն է կազմակերպված: Գոնե 1919 թ. այդպես եր: Այժմ, անշուշտ, այս % ավելի բարձր կլինի: Պրոֆիտությունների անդամների սակավությունը բացատրվում է նրանով, վոր նախ Յապոնիա-յում պրոֆշարժումը դեռ նոր-նոր է սկսում առաջ գալ, յերկրոր-դը՝ վոր կառավարությունը սարսափելի բռնություններ է գործ դնում բանվորական հեղափոխական շարժման դեմ ընդհանրա-պես և պրոֆշարժման դեմ մասնավորապես:

Պրոֆշարժումն սկսվել է Յապոնիայում վերջին չին-յապո-նական պատերազմից հետո: 1897 թ. մի խումբ ինտելիգենտ մարդիկ, կատայումայի գլխավորությամբ հիմնեցին «Պրոֆիտու-թյուններին աջակցող» մի ընկերություն: Իրոք այդ «ընկերու-թյան» աջակցությամբ Տոկիոյում կազմվեցին յերկաթագործնե-րի, տպագրիչների, մեքենավարների և հնոցապանների միու-թյուններ:

Շատ շուտով յերևան յեկան այդ միությունների տված արդյունքները: Հենց հրետյալ 1898-99 թ. սկսվեցին բանվորա-կան շարժումները: Այդ շարժումներն ելին, վոր պատճառ դար-ձան 1900 թ. «պոլիցեական որենքի» հրատարակմանը: Ինչպես գիտենք, այդ որենքի 17-րդ կետը հասկապես վերաբերում է ա-գիտատորներին և զործադուլ առաջ բերողներին, վորոնց խիստ պատժում է: Պոլիցեական այդ խիստ որենքը շատ մեծ ֆուսս տվեց Պրոֆշարժմանը: Նա, կարելի յե ասել, կանգնեցրեց նրա առաջխաղացումը և 10 տարով հետ գցեց:

Այն ժամանակ, յերբ պրոֆշարժումը կանգ եր առել և կար-ծես ուժ եր հալարում նորից, ավելի մեծ չափով առաջ գալու հա-մար, յապոնական բանվորական հեղափոխական շարժումը փոր-ձեր եր կատարում ուղղակի սոցիալիստական շարժում գտնապես:

1901 թ. Կոստայաժան հիմնեց «սոցիալ-դեմոկրատական» հրատախություն, Կոստայաժյանն իսկույն ցրեց այդ կուսակցությունը:

Ինտելիգենտների մի խումբ հիմնեց անվճարական ուսման ված պալատների լիգան (հեյմին-լիգ): Սրա նպատակը շատ համեմատ էր, միայն սոցիալիզմի ուսումնասիրությունը և պրոպագանդը—ուրիշ ժաչինչ: 1904 թ. այդ «լիգան» կոստայաժյանն օգտակեց Ամասիայում՝ II Ինտերնացիոնալին մասնակցելու հարար:

Լիգան նույնպես փակվեց ուսույթական և պատերազմի դեմ ազդեցության մղելու համար:

1905 թվից Յապոնիայում յերեք հոտանք էր: Մեկը՝ դուռ մարքսիստական (Սակայի), մյուսն՝ անարխիստական (Կոստայաժի) և յերրորդը՝ քրիստոնեական սոցիալիզմի: Այս յերեք հոտանքներն էլ իրարից զուտ-զուտ ելին և անկախ, բայց յերբ հարկ է լինում հավելի կառավարության դեմ, նրանք միշտ համերաշխ ելին դործում: 1907 թ. սկսեց հրատարակվել սոցիալիստական առաջին ամենորշա թերթը, վորը շատով փակվեց: 1908 թ. Տոկիոյում տեղի ունեցավ հուլակավոր ցույցը, կարմիր գրողակներով Այդ ցույցի ժամանակ ձերբակալվեցին 50 սոցիալիստ: 1909 թ. ձերբակալվեցին 24 հեղափոխականներ, վորոնք մեղադրվում էին իբրև անարխիստներ: Դրանցից 12-ը—Կոստիուն և Ոլլին էլ հետները—կախվեցին: Իսկ մյուսները դատապարտվեցին ցմահ բանտարկության: Սոցիալիստական շարժումն ստիպված յեղավ տնջնելու արդեն գաղանի գործունեության:

1912 թ. կարելի չե համարել Յապոնիայի պրոֆշարժման հարսության թվականը: Այդ թվին առաջ յեկավ «Յուայ-Կայ» ընկերությունը, վորը սղկրում միայն բարեգործական կամ կուլտուրական նպատակներ ուներ: Հետագայում, կամաց-կամաց դարձավ բանվորական պրոֆ-կադմակերպություն: «Յուայ-Կայ»-ը այժմ շատ մեծ դեր է խաղում յապոնական պրոֆշարժման մեջ: 1915 թ. «Յուայ-Կայ»-ը հարաբերություն մեջ մտավ ամերիկական բանվորության հետ և իր ներկայացուցչի միջոցով մասնակցեց ումերիկյան աշխատանքի կոնֆեդերացիայի կոնգրեսին: Փնայելով կառավարության ձեռք առած խոտություններին, «Յուայ-Կայ»-ը քանի դուռ, այնքան ուժեղ կադմակերպություն և դանաձև հաջողությամբ կախում և բանվորական շահերի համար: Թեև կոնգրեսն և ուղիք համաձայնական տեսակետի վրա:

1916 թ. կադմակեց նեպոփոթեզան աղապրիչների պրոֆ-թյունը, «Նինյուն-Կայ»-ը, վորն իր պայքարի հեղափոխական յեղանակով այժմ ուղիք մեծ դեր է խաղում, քան «Յուայ-Կայ»-ը: վորն ըստ եյության համաձայնական, սղոբաունիսական է:

1912 թվականից մինչև 1919 թ. պրոֆմիությունների պրոթյունը նախանձելի չեք: Այդ թվականին մեծ կենդանություն նկատվեց: Հետևյալ 1920 թ. թուլացավ, իսկ 1921 թ. նորից ուժեղացավ: Անում և թե պրոֆկադմակերպությունների, և թե կադմակերպված բանվորների թիվը: 1919 թ. աշնանը «Յուայ-Կայ»-ի ըստը անդանան կադմակերպությունները միացան և կադմակերպ շրջանային խորհուրդ (Ոսակա, Կորե, Կիտա...): Նույն թվի մայիսին «Ոսակայի յերկաթագործների ընկերությունը» վերակադմակեց և դարձավ «Ոսակայի յերկաթագործ բանվորների միություն», վոր հիմա ամենախոշոր միությունն է Յապոնիայում:

Պրոֆշարժումն առանձնապես կենդանություն ստացավ 1918 թ. սղոստոսին: Այդ ամսին էր, վոր կադմակեց «Կոյսիգավան», վոր Տոկիոյի թնդանթաշեն դործաբանների, էլեկտրաբորքի քանվորների և ծագայողների, Կոնցափորների Ֆեդերացիայի աղապրիչների և մի քանի ուրիշ միությունների միությունն է:

Այս ըստը միությունների մեջ աչքի ընկնողը Տոկիոյի «Յայչին-Կայ» կադմակերպությունն է: Բայց և այնպես էլի տալիսությունը «Յուայ-Կայ»-ի կողմն է:

«Յուայ-Կայ»-ն իր 1919 թ. և 1920 թ. կոնգրեսներում վերակազմվեց, յամանվելով դանազան սեկցիաների ըստ արտադրության: Իր վերջին 10-րդ համագումարում «Յուայ Կայ»-ն քնդունեց նոր անուն—«Համայնապոնական Աշխատանքի Դիմավոր Թեղերացիա» (Նիսոն-Ուգո Սոդոմի): Նա ունի 30,000-ից ավելի անդամ և շատ բաժանմունքներ Յապոնիայի, Մանչուրիայի, Բորնեյայի զանազան մասերում: Վարչական տեսակետից նա բաժանված է յերեք մեծ շրջանների.—Արեկյան, Արևմտյան և Կիո-Միո: Մի առանձին շրջան էլ կադմում և արտադրական սեկցիան, վոր կոչվում է «Հանցափորների Համայնապոնական Թեղերացիա»: Մինչև 1921 թ. արև հետ կապված էր և մի ուրիշ արտադրական սեկցիա՝ «Նոմիստեինների միությունը»: Այժմ սո արդեն բաժանվել է և առանձին միություն և կադմում:

Պրոֆմիություններն առաջ բերին դործադուլներ, սաբոտաժ, դրա համար էլ յենթարկվեցին կոտավորության խոտություններին:

1920 թ. միությունների թիվը պակասեց: 1921 թ. հեղափոխական շարժումների հետ միասին սկսվեց և պրոֆշարժման կենդանութունը: Այժմ արդեն արդյունաբերության բոլոր ճյուղերում ել կան պրոֆմիություններ:

Իրանցից գլխավորներն ու կարևորները սրանք են.—

Նավաստիների միությունը.—Անդամների թիվը 300.000-ից անց է: Սրանք համարյա բոլորն էլ կազմակերպված են, բայց սրանց կազմակերպությունը դեղին է: Սրանց մեջ մեծ դեր է խաղում մի ինչ վոր Համադա առանով մեկը—դեղիններից դեղին—յունիտներ:

Մինչև 1921 թ. մայիսը Յապոնիայում կար նավաստիների 48 միություն: Այս միություններն ավելի շատ փոխադարձ ոգնություն ընկերություններ էյին: Սրանք միացան իրար հետ, հարեցին «Յուայ-կային» և կազմեցին նրա առանձին սեկցիան: Այժմ բաժանված են և առանձին են գործում:

Փոխադրության միջոցների բանվորության միությունը.

Յերկաթուղայինները, բացի վերև հիշած «շտրեյկերային» կայարանային կոմիտեներից, ունեն և առանձին հեղափոխական պրոֆմիություններ, ինչպես—մեքենավարների, հնոցապանների միությունները: Սրանք կազմակերպվել են 1920 թ. Տոկիոյում:

Եկեղեցիներից բանվորներն ու ծառայողները, շոֆերները նույնպես ունեն իրենց միությունները: Սև աշխատանք կատարողներն, ինչպես բեռնակիրները, բարձողները նույնպես առանձին միություններ են կազմում: Սրանք բոլորն էլ համարյա դեղին են:

Տեղաբազորները.—Սրանց թիվը հասնում է մինչև 400 հազարի: Սրանք տպագրիչների նման յապոնական պրոլետարիատի հեղափոխական տարրն են կազմում: Շատ միություններ ունին զանազան քաղաքներում: Աչքի ընկնողները սրանք են, Յուայ-կայի յերկաթագործների սեկցիան, Տոկիոյի և Ոսակայի յերկաթագործների միությունը, Ֆուկուոկայի յեղաշարժական միությունը, Աշխատանքի ընկերություն՝ Կոյսիդայան, Ոսակայի արհեստների բանվորների միությունը, Կոյո-կայը և ուրիշները:

Հանձնափուրեր.—(500,000-ի չափ են): Սրանք մտնում են Յապոնական Հանքափորների Ֆեդերացիայի մեջ, վոր հիմնվեց 1920 թ. հոկտեմբերին, յերբ յերեք զառ-զառ կազմակերպություններ—«Յուայ-կայի» հանքափորների սեկցիան, հանքափորների ֆեդերացիան և յապոնական հանքափորների ազգային ֆե-

դերացիան միացան իրար հետ: Սրանք կազմում են «Յուայ-կայի» առանձին սեկցիան:

Տպագրիչները.—Սրանց թիվը 30,000-ից չի անցնում: Ամենահեղափոխական տարրը սրանք են: Թեև սրանց միությունները սակավաթիվ և սակավամարդ են, բայց և այնպես իրենց հեղափոխական վոզով մեծ ազդեցություն ունեն մյուս միությունների վրա: Առանձնապես հայտնի յեն—Տոկիոյի «Շենյուն-կայ», «Շենյին-կայ» ու «Տայշին-կայ» միությունները: Տպագրիչների առանձին միություններ կան Կուբեյում, Ոսակայում և ուրիշ քաղաքներում:

Տեղաբազորների արդյունաբերության բանվոր-բանվորությունները 300,000 հոգի յեն: Սրանց մեծագույն մասը կանայք են: Սրանք նույնպես միացած են «Յուայ-կայի» հետ:

Մասվոր աշխատանքով պարագողների միությունը.—Ուսուցիչներն ունեն առանձին միություն՝ «Կեյմեյ-կայ» անունով: Սաորին ծառայողները նույնպես ունեն իրենց առանձին միությունը:

Գյուղատնտեսական պրոլետարիատը նոր և սկսում կազմակերպվել: Կազմակերպված են ավելի սակավաթիվ գյուղացիություններ և դյուղացի կապալառուները: Յապոնական այսպես բաժան-բաժան միությունների համախմբվելուն մեծ զարկ տվեց այն դեպքը, վոր կառավարությունն իր կողմից, հակառակ բանվորության ցանկության, ներկայացուցիչ ուղարկեց Վաշինգտոնի միջազգային բանվորական կոնֆերանսին: Սա յիղով համեմատելիության և միանալու սկիզբը: 1920 թ. մայիսին հիմնվեց միացյալ կազմակերպությունների «Մայիսական Կոմիտեն»: Կոմիտեյի մեջ մտան «Յուայ կայի» և «Շենյին-կայի» ներկայացուցիչները: Կոմիտեն Տոկիոյում առաջին անգամ փառավոր կերպով կատարեց մայիսական ցույցը:

Հունիսի մեջ «Յուայ-կայի» նախաձեռնությամբ այս կոմիտեն դարձավ պրոֆմիությունների ֆեդերացիա: Սրա մեջ մտնում են Տոկիոյի և շրջակայքի 14 զանազան միություններ: Նույն թվականի վերջին արևմտյան Յապոնիայում կազմվեց «Արևմտյան Ֆեդերացիան», վոր կենտրոնացնում է 14 միություն:

Միաժամանակ յերկրի մյուս մասերում տեղի յեր ունենում պրոֆմիությունների կենտրոնացումը: Միևնույն արտադրություն մեջ աշխատող բանվորների միությունները համախմբե-

վելով կազմում են մի քանի տարեկան մեծ թիվը: Ֆեդերացիայի
Հյուսիս 1921 թ. մայիսին կազմվեց հանձնաժողովները Համայն-
պետության Ֆեդերացիան: Նույն թվին միացան նախապետների
հաղածակերպությունները և կազմեցին առանձին «Ֆեդերացիա»:
Չլի նույն թվին կազմվեց պետական ու մոնոպոլիզացիայի
կազմակերպությունների ֆեդերացիան:

1920 թ. Վեռայի կայսր կոնգրեսին ընդունվեց մի սկզբունք,
վերսվ թույլ եր տրվում իրենց տարեկան կոնգրեսներին մաս-
նակցելու և ուրիշ պրոֆմիսիոներների ներկայացուցիչներին:
Միայն վոչ վճարական ձայնի իրավունքով: Այդ կոնգրեսում տաք
զինվածություններ տեղի ունեցան բանվորության կողմի յեզու-
նակին, տաքարկային վերաբերյալ հարցերի շուրջը: Վեռայ-
իցի «Չախ» թերթը հաղթեց: Նա կարողացավ ընդունել առ և
անցկացնել այն սկզբունքը, վերսվ բանվորությանը պետք է
թողնել նախկին պատգաղ միջոցներով: կովելը, համաձայնա-
թյան, կոմպրոմիսների դիմելը և պետք է ընտրել մի ձանապարհ՝
բարացարձակ կովի՝ յաւր դասակարգային թշնամիների դեմ:
Ափոսո միայն, վոր այդ վարդաւմը մնաց թղթի վրա: Փաստա-
ցեն շարունակվում և համարյա նույն դրությունը:

Բայց և այնպես «Չախ-թերթ» այդ հաղթությունը շատ
նշանակալից է այն մտքով, վոր դրանով յապոնական պրոլե-
տարիաւան արդեն բռնում և հեղափոխական շրտակ ուղին: Մո-
տպոցույց է, վոր սոցիալիստական հեղափոխական վողին ար-
դեն մեծ նվաճումներ և կատարում պրոլետարական շարքերում:

Սոցիալիստական յերկու հատանք կա Յապոնիայում:—
«Բեյբու-Շա» (Թանաթի սրտմաության ընկերություն): Սա տք
հասանք է: Ընդունում և լրագրող միջոցներով դործելու սկզբ-
րունքը: Մյուսը, վորի գլուխն է կանգնած ընկեր Ոսուգին,
սկզբունքորեն հակառակ է «խաղաղ» միջոցներին և ընդունում
է բարացարձակ կովի՝ անհրաժեշտության սկզբունքը: Սոցիալիստ-
ների ուժերը կամաց-կամաց համախմբվում են: 1920 թ. կաղ-
մվեց Վեռայի համայն Սոցիալիստական Ֆեդերացիան, վոր ունի
3,000 անդամ: Այս ֆեդերացիայում տիրապետող տրամադրու-
թյունը գլխավորապես կոմունիստական է, Անգամների մեծու-
նությունները կոմունիստներ են:

Մեանց դեկավարն ընկեր Ոսուգին երւձջժարիտ է, ծրագրը
շատ չլափավոր: ձեռք եր կաղմված, բայց նա միայն կառավար-
ցության իրաւություններէ խաւտվելու համար եր: Մակաթն

այդ չլափավոր: ծրագրով էլ չկարողացան աղաւթել կառավար-
ության հալածանքից: «Վեռայի ֆեդերացիան» ել չաղաւթեց նը-
յանց: 1921 թ. Վոցիալիստական ֆեդերացիան փակվեց: «Սո-
ցիալիստական Ֆեդերացիայի» փակվելով, հեղափոխականները
անցան դադարի դործունեության: Ժամանակ առ-ժամանակ նրանք
հանդես են գալիս կոմունիստի իսկական անունով: «Ֆեդերացի-
այի» կորիզը կազմող տարրերն այժմ համախմբվել և կաղմել են
«Կոմունիստական Կուսակցություն»: Կուսակցության անդամ-
ների թիվը դեռ ևս շատ քիչ է, ընդամենը մի քանի հարյուր
մարդ, բայց նրա ազդեցությունը մասսաների վրա հեղաճեան
ուժեղանում է:

Յապոնական յերիտաւարդ Կոմունիստական Կուսակցու-
թյունն արդեն կաղ և հաստատել Կոմունիստական Ինտերնացիո-
նալի հետ: 1921 թ. Մոսկւայի III-րդ Կոմիտեներում նա անե-
րը ներկայացուցիչը: Կառավարությունը մի տաւանին խըս-
տությամբ հալածում և կոմունիստներին: Շտակերն են բանաւարկ-
վել: զնդակահարվել, կախվել, բայց և տշնաւս նրանք համո-
տքեն տանում են իրենց աշխատանքը:

Մաս է այն ժամանակը, յերբ այնպիսի—«Ջամու. ուղղու-
թյամբ» դործող մարդիկ, ինչպես Մուգուկին և քրիստոսոյա-
ուցիալիստ Կաղման, բանվորական շարժման մեջ տեղ չեն ու-
նենա:

Բայց դաւ Կոմունիստական Կուսակցությունից, ներկա-
յում Յապոնիայում մեծ ազդեցություն ունի «տնալիստ-Կոմու-
նիստական» «Բոդոշա» կաղմակերպությունը, վորի գլուխը կան-
գնած է վիրէ հիշած ընկեր Ոսուգին: «Բոդոշան» ունի իր սե-
վական թերթը «Բանվորական Շարժում» անունով: «Բոդոշան»
անդայում հեղափոխական կաղմակերպություն է: Ունի մի շատ
քնորոշ կողմ. կասկածով և թերահավատությամբ է վերաբեր-
վում գեղի ինտելիգենցիան: Նույնիսկ գեղի կոմունիստական
ինտելիգենցիան նա հավատ չունի: «Բոդոշայի» յուրաքանչյուր
անդամը պարտավոր է մի վորեւ պրոֆմիսիոն անդամ լինել:
Այդպիսով նրանք կարողանում են ամբողջ իրենց հեղափո-
խական ազդեցությունը մաստայի վրա:

Յապոնական բանվորության հեղափոխական արտմաքսե-
թյունը վախեցրեց Վեռայ-Կայիս գեղավորներին: Նրանք դա-
ջին, վոր բանվորական մտաւան իրենցից հեռանում է, և կղա-
ժամանակ, վոր իրենք բոլորովին կհարցնեն բանվորության

ազգային իրենց նշանակությունը: Մյուսի, չնայած միությունների ֆեդերացիայի «Յուլայ-Կայի» նախաձեռնությունները կազմված լինելուն, այնուամենայնիվ հեղափոխականների հաջողություններից վախենալով, ուղեցին պառակտում առաջ բերել պրոֆմիությունների մեջ, վորպեսզի ղրանով թուլացնեն հեղափոխականների ազդեցությունը: Պատճառ բռնելով, վոր իբր թե միություններից մի քանիսը շատ են զբաղվում քաղաքականություն, վոր իբր թե իրենք կանգնում են զուտ պրոֆշարժման սկզբունքների պաշտպանություն տեսակետի վրա, 1921 թ. մայիսին «Յուլայ-Կայ»-ն և իր համախոհները դուրս յեկան ֆեդերացիայից:

Դուրս յեկան միայն 5 միություններ: Մեծամասնությունը հավատարիմ մնաց հեղափոխական սկզբունքներին:

Իրանց մեջն են «Շենյոն-Կայը», «Շինյուն-Կայը» «Տայլին Կայը», «Կեյմեյ-Կայը», հանքափորների համադարձական ձեռքբերական և ուրիշները: Այս արհեստական կերպով առաջ բերած պառակտումը կարելի չե համարել միայն «Յուլայ-Կայի» ղեկավարների գործը: Դուրս յեկողներից շատերը համակրանքով են վերաբերվում դեպի հեղափոխականները: «Յուլայ-Կայի» ձախակողմյաններն, ինչպես «սե միությունը» և Տոկիոյի յերկաթագործների կազմակերպությունն առաջ բերին ոպպոզիցիա: 1921 թ. կոնֆերանսին նրանք այնքան հաջողություն ունեցան, վոր խորհրդի նախագահ Տանագաչիին ստիպեցին հրաժարվել: Սակայն նրանք չկարողացան ոգտվել իրենց հաջողությունից: Նրանք փոխանակ մնալու «Յուլայ-Կայի» մեջ և ոպպոբայունիստ ղեկավարների դեմ. տեղում մղելու իրենց պայքարը, իրենք դուրս յեկան «Յուլայ-Կայից» և միացան միությունների ձեռքբերողիային:

Մերախությունները պիտի արձանագրենք այն փաստը, վոր այժմ այդ սխալն ուղղվելու վրա յե, և պատկերման թողած փաստ հետևանքն անցնում է:

Այժմ չտեսնված բաներ են կատարվում: Հսկայական անգործություն դեմ կռվելու մի ճակատ կազմվելու համար միացել են և համերաշխ կերպով գործում են վոչ միայն «Միությունների ֆեդերացիան» և ուրիշ միություններ, այլև հենց ինքը «Յուլայ-Կայը»: Սա մի վերին ստորձանի ուրախալի փաստ է: Եղանակայից և և այն, վոր «Յուլայ-Կայի» 10-րդ կոնգրեսին տոտնձնուպես շնորհավորանք և վողջուն ուղարկվեց «Միությունների ֆեդերացիայի» կողմից: Համերաշխ գործելու գիտակցությունն արդեն հաղթում է: Այդ 10-րդ կոնգրեսը յառական պրոֆշարժման հեղափոխական խակալան պատ-կերն և ցույց տալիս: Մասնակցում էին 40 բաժանմունքներից և ֆեդերացիաներից՝ 118 ներկայացուցիչներ:

Մասնակցների հեղափոխական տրամադրությունն ստիպեց բոլոր ներկայացուցիչներին հեղափոխական լեզվով խոսելու: Չգիմացավ նույն իսկ այնպիսի ոպպոբություն, ինչպիսին էր Կոնֆերենցիայի նախագահ Սուզուկին: Նա էլ դնաց հեղափոխականների հետևից: Կոնֆերանսում ընդունվեց մի բանաձև, վորով վողջունում էին կառավարության ձեռքով բանտարկված կապիտալիստական կարգերի դեմ կռվող բանվորներին: Այդպիսի հակակառավարական վորոշում կայացնելու համար նախագահ Սուզուկին և քարտուղար Մատսուկին յենթարկվեցին 50-ական իյեն տուգանքի: Տաք վիճաբանություններ աեղի ունեցան յերկաթագործների կողմից բարձրացրած այն հարցի շուրջը, վորով նրանք պահանջում էին «Յուլայ-Կայի» փրաքից դուրս գցել ընդհանուր ընտրական իրավունքի պահանջը և նրա տեղին ընդունել ընդհանուր գործադուլի սկզբունքը: Կոնգրեսը 55 ձայնով ընդգեմ 27-ի և 6-ի ձեռնպահություններ ընդունեց այսպիսի մի կիսատ-պատվորոշում:—

Նա մերժեց ընդհանուր գործադուլի սկզբունքը, բայց միևնույն ժամանակ դեն դեց և ընդհանուր ընտրական իրավունքի պահանջը:

Սա ցույց և տալիս, վոր հեղափոխական տարրերն այնքան ուժեղ չեն դեռ, վոր կարողանան ամեն տեղ հաղթություն տանեն, բայց և այնքան էլ թույլ չեն, վոր նրանց պահանջները մնան առանց ուշադրության:

Կոնգրեսի մյուս հարցերն էլ կիսատ-պատ լուծուեմ: Ըստացան: Այսպես, նախագահ Սուզուկին, «Յուլայ-Կայի» հիմնադիրը, հեղափոխական տարրերի ճնշման աակ ստիպված յեղավ հրաժարվել իսկական նախագահությունից և դառնալ միայն «պատվավոր նախագահ», այսինքն, փաստորեն հեռանալ գործից: Մյուս կողմից այնպիսի խնդիրներ, ինչպես գործարանային կամիտների կազմակերպումը, կոմիտեների ընդհանուր խորհուրդ հիմնելը, հավաքական պայմանագրերի պարտագիր գարձնելը— բոլորովին հանվեցին որակարգի միջից: Ավելի մեծ համերաշխություններ անցան ընդհանուր դիմաթափման և «Յուլայ-Կայը» «Այ-

համայնքի Համայնապետական Կոնֆեդերացիա» դարձնելու խընդիրները:

Կոնգրեսը պարզ ցույց տվեց, վոր հեղափոխականները պրոլետարական մասսայի մեջ կարող են հաջողությամբ ունենալ: Պրոլետարիատը նրանց լուսմ է և կարող է գնալ նրանց հետևից: Միայն հարկավոր է ուժեղացնել աշխատանքը և պրոֆշարթմանը հեղափոխական ուղղությամբ տալ: Ամենակարեոր է առաջնակարգ խնդիրը, վոր պետք է դրված լինի յապոնական հեղափոխականների առաջ, դա այն է, վոր նրանք ամեն ջանք դործ պիտի դնեն կապվելու միջադպրաժյուն բանվորական շահման հետ: Մինչև այժմ յապոնական պրոֆշարթումը կղզիացած է յեղել, նա անխուփել և իր յերկրի սահմանները մեջ: Իհարկե, վողջույնների այն մոխանակությամբ, վոր տեղի ունեցավ Սուզակիի և Հոմպերսի միջև, կամ «Աղգերի Լիգային» կից «Աշխատանքի Միջադպրաժյուն Կոնֆեդերատին» մի քանի դեղին ներկայացուցիչներ ուղարկելը — դա կապ չենք համարում:

Յապոնական հեղափոխականները պետք է վերջ դնեն Ամատերդամի պրոֆմիություններին ինտերնացիոնալի հետ խաղեր տարեկան: Նրանք լավ պիտի իմանան, վոր իրենց լավագույն ներկայացուցիչները, ղեկավարներն արդեն կապ են հաստատել պրոֆմիությունների կարմիր Ինտերնացիոնալի հետ: Կարմիր Ինտերնացիոնալը 1921 թ. վերջերին ստանձին կոչով դիմեց յապոնական պրոլետարիատին և այդ կոչը մեծ արձագանք գտավ բանվորական շրջաններում:

Ժամանակի ընթացքում կապն ավելի կամրանա: Վոչ միայն հեղափոխական պրոֆմիությունները պետք է կապվեն Կարմիր Պրոֆինտերնի հետ, այլև յապոնական ամբողջ պրոլետարիատը:

Նրանք պետք է կատարեն կազմակերպչական և տգիտ-լուսավորական մեծ աշխատանք: 1) Պրոֆմիությունների անդամների թիվը վորքան կարելի յե շատացնեն, առանց խտրություն դնելու սեռի, հասակի, ազգության և վերակի մեջ: 2) Կենտրոնացնեն զանազան տեղերում ցրված նույն արտադրության բանվորների միությունները և կադմեն մի ընդհանուր միություն պետական մասշտաբով: 3) «Յուայ-կայը» դարձնեն իսկական հեղափոխական մի մարմին, հեռացնելով Սուզակիի և Կազավայի պեռ ղեկավարներին: 4) Ուժեղացնեն ագիտ-լուսավորական դործը: Բանդեն դեղին կազմակերպությունները և բանվորությանը

մայրեն հեղափոխական միությունների մեջ: Վերջին տարիներին վորքան ցույց տվեց, վոր յապոնական պրոլետարիատը շատ շուտով կը հասնի իր նպատակին, յեթե այդպես անշեղ կերպով ու համառորեն տանի իր կռիվը շահագործող կապիտալիզմի դեմ:

ԳԼՈՒԽ Բ

ՉԻՆԱՍՏԱՆ ՅԵՎ ԿՈՐԵՅԱ

ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Չինաստանի անտեսության ծաղկումը: Յերկրի անտեսության յերկրագործական բնույթը: Արհեստավորական կարգը: Արդյունաբերականության (ինդուստրիալիզացիա) արագ առաջ գնալը: Ռտարեկրիս և տեղական կապիտալ: Կապիտալիզմի զարգանալու բարենաշող պայմանները: Գյուղացիությունը, արհեստավորները և պրոլետարիատը: Պրոլետարիատի աճումը: Անդործությունը: Աշխատանքի պայմանները: «Միջնորդներ»: Բանվորական որը: Աշխատավարձը: Գործարանային որոնադրությունը: Կանանց և մանկահասակների աշխատանքը: Գործարանային տեսչությունը: Գործարանների հակաառողջական դրությունը: Մահացությունը: Բանվորների ապահովագրումը: Տեղացի և յեվրոպացի բանվորները: Արհեստավորների «աշակերանների» աշխատանքի պայմանները: Գյուղատնտեսական պրոլետարիատը: Չինական «Կուլիններ»: Չինական պրոլետարիատի պայքարը: Գործադուլային շարժում: Բանվորների պահանջներ: Բնույթը: Գործադուլների հետեանքը: Կառավարության և բուրժուազիայի բնույթը: Պրոլետարիական կազմակերպչականությունը: Դասային հակասությունների հարթումը: Համբարները և գիլդիաներ: Չեմլյաչեստվո: Չին գանգ և Սուն-գանգ: Ազատամիտ միությունները: Պրոլետարական պրոֆմիությունները: Պրոֆմիությունների Համաշինական Սեկրետարիատը: Չինական բանվորության կազմակերպչությունը: Գծվարությունները: Ինտելլիգենտներն ու ուսանողությունը: Մոցիալիստական, անարխիստական և կոմունիստական շարժումները: Մոտավոր նպատակներ:

Կոնկլյուզ. — Յերկրագործությունը և արդյունաբերությունը: Գորեյայի ջաղաքական և անտեսական ստրկացումը: Յապոնիայի կողմից: Յապոնական պետական բանկը և զաղութային, ազգային ընկերությունը: Յերկրագործ կապալառուների և մշակների դրությունը: Պրոլետարիատի կազմը: Նրա նյութական դրությունը: Բանվորական որը: Դաղթ: Աշխատավարձը: Բանկություն: Սով: Բանվորական որոնադրություն: Կանանց և մանկահասակների աշխատանքը: Գոմակությունը: Պրոլետարիատի մտավոր զարգացման ասոր աստիճանը: Բանվորների դեդսությունը: Գործադուլներ:

Աշխատավոր ազատ ձեռքերի այսպիսի շատութեան պատճառով, Չինաստանում միշտ ել միլիոնավոր անգործներ են լինում։ Սրանք մեծ արգելք են հանդիսանում սլոնտարիատի կրթվին։ Նրանք ուղղակի խանգարում են, դրա համար ել բանվորների պրոթյունն անտանկի յեւ Սրանց շահագործում են վաճառքան գործատիները, վորքան աշակես կոչված «միջնորդները»։ «Միջնորդներն» առանձին տեսակի մարդիկ են, վոր կապում են բանվորներին գործատիների հետ։ Կանանց և մանկահասակների աշխատանքի շահագործումը վոչ մի բանով չի սահմանափակվում։

Կանանց և մինչև 12 տարեկան հասակ ունեցող մանուկների թիվն որքանորեւ ավելանում եւ Մանկահասակների թիվը հասնում ե մինչև 250,000-ի, իսկ կանանցը՝ 200,000։ Սրանք գլխավորապես աշխատում են տեկտիլ արդյունաբերություն մեջ։

Առանձնապես վատ ե աշխատավոր կանանց դրությունը։ Նրանց աշխատանքը համարվում ե յերա համար աշխատավարձը շատ չնչին եւ Գործարանային տեսչություն չկա։ Գործարանները վերին աստիճանի կեղտոտ են, պայմանները՝ հակառակդական։ Թեքախոր սարսափներ ե գործում։ Տուժում են մանավանդ հանքափորները։ Մահացություն $\frac{1}{10}$ -ը շատ բարձր ե, հասնում ե մինչև 3-ի, բանվորներին բժշկական ոգնություն չի հասնում։ Հիվանդություն, մահվան կամ ծերություն դեպքում ընտանիքը վոչինչ չի ստանում։ Տեղացի բանվորների պրոթյունըն ավելի վատ ե, քան յեւրոպացի բանվորներինը։ Չինացի վորակյալ բանվորն ավելի քիչ ե ստանում, քան յեւրոպացի վոչ վորակյալ բանվորը։ Չինաստանի բանվորության պրոթյուն բարեկամանը խանդարում ե այն հանգամանքը, վոր դանազան արհեստանոցներում կան շատ մանկահասակ աշակերտներ։ Սրանք պարտավոր են յերեք տարի ձրի, կամ, լավագոյն դեպքում, ամսական 2-3 գոլլարով, համարյա անընդհատ, առանց հանգիստ ունենալու աշխատել։ Նրանք համաձայնում են այդ տաժանակիր աշխատանքը կատարելու և այդպիսի դժոխային աշխատանքում ապրելու միայն այն հույսով, վոր յերեք տարուց ճեւտ կարողանան վարպետ դառնալ։ Շատ հաճախ նրանց հույսը դուր ե անցնում, վորովհետեւ վարպետները մրցումից վախենալով, աշխատում են շատ բանեցնել ու բան չսովորեցնել։ Անուկերտներն ապրում են վարպետի ժող, նրա հետ միասին ու-

տում, խմում են։ Ի հարկ ե, վայ այն ուտել-խմելուն։ Շատերը թողնում, փախչում են։ Սրանցից շատերը գնում են գործարան, վորովհետեւ նախ վոր այնտեղ համեմատաբար ավելի ազատ պայմաններ են, յերկրորդն ել, վոր ուրիշ վարպետներանց չի ընդունի։ Առանց իր վարպետի համաձայնություն վոչ մի վարպետ իրավունք չունի ընդունելու։ Այսպիսով գործ խնդրողների թիվը շատանում ե, գործատիներն ել ոգտվելով հանգամանքից նեղն են դրում իրենց բանվորներին։ Նրանք լավ դիտեն, վոր բանվորի հեռանալու դեպքում միշտ ել կարող են նրանց փոխարինել։

Ավելի խղճալի յեւ դյուղատնտեսական սլոնտարիատի դրությունը։ Նրանք ամառը, դաշտային աշխատանքների ժամանակ միայն գործ ունեն։ Տարվա մյուս մեծագույն մասը նրանք անգործ են մնում։ Այդպիսով շատացնում անգործների բանակը։

«Կուլինները» դրությունը, նկարագրել չի կարելի։ Նրանք ուղղակի հեղեղում են առևտրա-արդյունաբերական կենտրոնները և նախահանգստային քաղաքները։ Նավահանդիսանելում նրանք բեռնակիր են, մյուս տեղերում—ուղղակի գրասաններ—«Բիկլի Կուլին»։ Նրանց անասունների նման թափում են փայտով։ Նրանք շատ են։ Բանվորությունը մրցում ե առաջ բերում։ Նրանք մըդտական, վորոչ յեկամուտ, աշխատավարձ չունին։

Յերեքն որերով եի սենթ անգամ չեն վատաւում։ Կապալով սայլակ են պահում։ Շատ անգամ նրանք կապալավարձը չեն հանում։ Նրանց մեջ ել մեծ մրցում կա։ Մրցումը և գործ գտնելու դժվարությունը ստիպում ե նրանց մտնել այս կամ այն աղղեցիկ մարդու թևի տակ։ Այսպիսի ուժեղ, աղղեցիկ մարդիկ ել շատ կան։ Նրանք խմբեր են կազմում «Կուլիններից», քաղաքի վորոչ մասը վերցնում իրենց ձեռքի տակ և ուրիշ վոչ վոքի թույլ չեն տալիս այնտեղ աշխատելու։ Ի հարկե այդ աղղեցիկ մարդիկ ոգտվում են իրենց դիրքից և անխիղճ կերպով շահագործում խեղճ «Կուլիններին»։ Մեծ գործարաններն իրենց համար կուլի վերցնելիս, գիմում են նույն քաղաքամասի կուլինների պետին։ Յեթե քրան ձեռքնտու յեղավ, թույլ կտա կուլիններին աշխատելու։ Յեթե ինքն առանձին ոգուս չ'ունեցով, վոչ մի կուլի չի կարող դառնալ աշխատանքի։ Չինական բանվորությունը դեռ ևս անգիտակից ե, ագիտ ե։

Նրանց անտանկի պրոթյունն ե, վաք ստիպում ե կուլի դուրս գալ իրենց շահագործողների դեմ։ 1912 թ. Շանհայում

անդի ունեցող առաջին գործադուլը: Նրան մասնակցում էին 1,800 յերկաթագործներ և 1,000 աստղձագործներ ու հյուսններ: Սա մի աղղանշան էր: Սրանից հետո դանադան անդերում կըրկնվեցին գործադուլները: Հիմա չինական արդյունաբերութունը հաճախ ցնցումներ և կրում այդ գործադուլների շնորհիվ: Գործադուլներն արդեն խրոնիկական բնույթ են կրում: Կարճ ժամանակաշրջանում չինական արդյունաբերական շատ քաղաքներում իրար հետևից գործադուլներ սարքեցին: Որինակ. — Բամբակի բանվածքների գործարանի բանվորները, տպագրիչները, Շանհայի շուր մատակարարող ֆրանսիական ընկերության բանվորները, կաշկակարները, թեյատների և սրճատների ծառայողները, քարտաշները, հյուսնները, ծխախոտի ըրիտանական ընկերության բանվորները, յուղագործարանի աշխատողները, մեքենագետները, չինական տուների փորոզները, հախճապակյա իրերի խանութների ծառայողները, կաշեգործները, յերկաթուղայինները, Հոնգկոնգի նավատարիները և այլն:

Գործադուլների մեծ մասը տնտեսական պատճառներ ունեն: Պահանջները — սրանք են. աշխատավարձի հալկում, աշխատանքի պայմանների բարելավում, շաբաթական մի օրվա հանգիստ, տոն օրերին չաշխատել, մարդավարի վերաբերմունք, հիվանդության, հաշմանդամության, մահվան դեպքերում ապահովագրում: Պատահում են և այնպիսի գործադուլներ, վորոնց պատճառը բանվորի անարդար կերպով դուրս անելն և լինում: Այսպիսի գործադուլ յեղավ Տյան-Շանի հանքերում և Կանտոն-Սամշունյան յերկաթուղու վրա: Բանվորները գործադուլ հայտարարեցին, վորովհետև հեռացրել էին իրենց համակրելի ինժեներներին: Նույնպես և գործադուլ հայտարարեցին Սուն-Սոմում Բայլեյ և Ընկ. ձեռնարկության մեքենավարները, վորովհետև անարդար կերպով հեռացրել էին մի մեքենագետների: Պակաս չեն և այնպիսի գործադուլները, վորոնք հայտարարվում են միմիայն համերաշխության սկզբունքը պաշտպանած և ընկերներին ոգնած լինելու համար:

Հետաքրքիր է 1920 թ. Նանկինի մետաքսի գործանանի գործադուլը: Սա արդեն քաղաքական բնույթ էր կրում: Գործադուլն ուղղված էր նահանգական օրենսդիր ժողովի դեմ, վորը բանվորության շահերին հակառակ մի շարք օրենքներ էր ընդունել: Բանը միայն գործադուլով չվերջացավ: Բանվորներն ուժով ցրեցին այդ ժողովը: Ժողովի անդամներից մի քանիսը վեր-

ցեք ստացան: Յերբեմն գործադուլները կրում են նաև աղղային-քաղաքական բնույթ: Դրանք ուղղված են լինում առարերկրացիների դեմ: 1921 թ. Պեկին-Սանկոյի յերկաթուղայինները հայտարարեցին մի գործադուլ, վորն ուղղված էր անգլիացիների դեմ: Հոնկ-Կոնգի նավատարիների գործադուլը նույնպես առարների դեմ էր: *)

Ներկայումս, յերբ արդեն առաջ են յեկել պրոֆմիթուլուններ, բանվորները գործատերերից պահանջում են ճանաչել այդ միությունը: Ձմանաչափ դեպքում գործադուլ են հայտարարում: Գործադուլները մեծ մասամբ վերջանում են հոգուտ բանվորության: Պետք է խոստովանել, վոր չինացի բանվորները դիտեն ազատգործել իրենց հաղթությունն իրենց նպատակների համար: Դիտեն կազմակերպել ցույցեր, կոչեր, լայն ագիտացիա մղել: Պատահում է, վոր գործադուլները կատաղի բնույթ են կրում. 1921 թ. Սան-Կոյում գործադուլի ժամանակ բանվորությունն ընդհարվեց պոլիցիայի հետ: Շատերը վիրավորվեցին, բայց պոլիցիան էլ իր արժանի պատիժն ստացավ:

Անհասարակ բանվորության դեմ խստությունների ժամանակ վոչ մի միջոցի առաջ կանգ չեն անում: Վախում, բռնազրավում են թերթերը, ամսագրերը, ձերբակալում են գործադուլների ղեկավարներին, մանավանդ հեղափոխականներին: Անմիջապես բռնում են բուրժուազիայի դեմ կովոլ բանվորներին: Կառավարությունը մեծ պարզե խոստացավ 1921 թ. մայիսի 1-ի նախօրյակին՝ բանվորության մեջ հեղափոխական գրականություն տարածող անձանց մատնողին, կամ բռնողին:

Կենտրոնական կառավարությունից հետ չեն մնում յերկրամասերի կառավարիչները, վորոնք մեկ-մեկ սատրապներ են իրենց տեղերում:

Այսպիսով Ցզյան-Սու նահանգի սատրապը 5,000 դոլլար էր խոստացել նրան, ով կմատներ Սան-Յու անունով մեկին, վորը իրը թե «բոլշևիկական ագիտատոր էր» և կախվ էր մղում գոյություն ունեցող կարգերի դեմ:

*) Հոնկ-Կոնգի նավատարիների գործադուլը 1922 թ. սկզբներին մի չտեսնված բան էր Չինաստանում: Չինաստանի պրոլետարիատի համար սա կունենա այն նշանակությունը, ինչ վոր Շոալոնական բանվորության համար ունեցավ 1921 թ. Կոբեյի գործադուլը:

Պոռնան նահանգի կառավարիչն ագելի հեռուն գնաց: Նա
մոտ ժամանակներս մահվան պատիժ տվեց յերկու բանվորի նրա
համար, վոր նրանք իբր թե կոմունիստական գաղափարներ են
տարածելիս յեղիլ բանվորության մեջ: Այս առթիվ տեղի ունե-
ցան բողոքի ցույցեր, գործադուլներ:

Բացի այս զուտ պոլիցիական միջոցներից, նրանք ղրմում են նաև ուրիշ միջոցներ: Միջոցները սովորական են:

Աշխատում են հարթելը դասակարգային հակասությունները բանվորների և կապիտալիստների միջև։ Որինակ, — Բանվորներին իբր թե ընկերացնում են իրենց հետ գործի մեջ։ Բայց ոգուաից միայն փշրանքներն տալիս բանվորին։ Առյուծի բաժինն իրենք են վերցնում։ Անգիտակից բանվորներին «ընկեր» դարձնելով և փշրանքներ տալով, բերանները փակում են, զըրկելով նրանց հեղափոխական ճանապարհով իրենց գրությունը բարելավելու միջոցներին։ Չինական կառավարությունը հարկավոր դեպքում ոգնություն է կանչում և «միջնորդներին»։ Միջնորդներն իրենց հրեշավոր միջոցներով միանգամայն մեռցնում են բանվորների մեջ հեղափոխական վոզին։ Նրանք հետևում են բանվորների ամեն մի քայլին։ Նրանք վոչ միայն կապիտալիստների, այլև զաղախի վոստիկանություն աղենտներն են։ Գրոլեսաբրիտաի ծանր գրությունը և կապիտալիստների սլոմակացիոն վերաբերմունքը բերին այն գիտակցության, վոր բանվորության միակ փրկությունը պրոֆմիտությունների մեջն է։ Ներկայումս Չինաստանում պրոֆմիտություններն աբգեն վաբոչ ձև և կազմակերպություն են ստանում։

Մինչև վերջին ժամանակներս Չինաստանում ավելի տարած-
ված էր «համքարներին» և «գիլ՝գիլներին» կազմակերպություն-
ները: Իրանց մեջ մտնում են միաժամանակ թե վարպետ՝ արհես-
տավորները, թե ոգնակալները և թե աշակերտները: Իրանց
գլխավոր գործն այն է, վոր նշանակում են իրենց արտագրած
ապրանքների գները, վորոշում են աշակերտների աշխատավարձը,
հետևում են իրենց սովորությունների աճախալի մնալուն, զօ-
րոշում են յուրաքանչյուր վարպետի մոտ աշխատող աշակերտ-
ների թիվը:

Բնականքան և, վոր այնպիսի կազմակերպություններու, վորտեղ թե գործատերը և թե աշխատավորը միասին են գործուծ, միշտ ել գործատերերն ալիւրի մեծ նշանակութեան, ալիւր բարձր ձայն կ'ուենենան, ալիւրի մեծ գեր կ'ուսուան, քան աշխատավորը:

հերքը: Դրա համար էլ միշտ առեւտրով աշխատանքներում [6] յուսն է:

Այժմ արդեն տեղի յե ունենում շերտավորում: Աշակերտ-
ները և ոգնականների դժգոհությունն ավելի խիստ և արատհայտ-
վում: Նրանք կազմակերպով են բողոքի ցույցեր, դործարաններ
և այլն: Նկատելի յե վորոշ պառակտում «գիլ՝դինները» մեջ: Գործա-
տերերն իրենց համար են միություններ կազմում, բանվորներն
իրենց համար: Վոչ միայն աշակերտները, այլև ոգնականները
գուրս են դալիս համաքարություններից: Վորովհետեւ տեսնում են,
վոր բանվորական շարժումները մեծ հաջողություն ունենա Գոլիցիան
շատ խիստ հետևում և, վոր պառակտում առաջ գա: Խիստ կեր-
պով հալածում են համաքարությունից հեռացող բանվորներին և
աշակերտներին: Վոչ միայն արհեստավորներն ունեյին «համաքա-
րական» կազմակերպություն, այլև դործարաններից շատերում
կային «համաքարություններ»: Գործարանային բանվորական
միությունները մինչև որս այդպես են: Այնտեղ մասնակցում են
թե մանր արհեստավորները: Թե «միջնորդները» և թե վորակյալ
բանվորները:

Բացի «համաքրոթյուններից», գի՛ղիներից, Ջիւստուս-
նում կան և այսպես ասած «գեոմիջահասովները»: Իրանք վորոշ
դավառի աշխատավորների միություններ են:

Զինատանում կան և այնպիսի միություններ, վորոնց նմանը չկա վոչ մի տեղ: Որինակ.— Շանհայում կան յերկու տարբորի նակ միություններ. մեկը՝ «Զին-գանդ»—կապույտ միություն,—մյուսը՝ «Նանդանդ»—կարմիր միություն: Սրանք վոչ այլ ինչ են, յեթե վոչ միևնույն տոմին պատկանող ընտանիք-ները զավակ-աշխատավորները, վորոնք աշխատում են միասին: Վոր ընտանիքն ավելի հին և և ազդեցիկ, այն ընտանիքի անդամների միությունն էլ ավելի ազդեցիկ է: Այժմ արդեն սրանք կորցրել են իրենց տոմային ընդթել: Ցանկացող ոսթաններն էլ կարող են անգամ լինել, միայն վորոշ վճար տալով: Վճարի քանակից և կախված այս, կամ այն ընտանիքի մեջ մտնելը: Այս միությունների գլուխը կանգնած են ավանտյուրիստ, իրենց կաշվից վախեցող մարդիկ, ավելի շուտ կապիտալիստների կամակատարները: Նրանք մի կոպեկի համար պտաբառտ են դավաճանել ըստվորներին ու նրանց շահերին: 1911 թ. հեղափոխությունից հետո, մի քանի բուրժուական-դեմոկրատական գործիչներ ցանկացան իր թեթևավորների համար առանձին պրոֆմիու-

թյուններ կազմել, Շանհայի «Բանվորական Համալինական» միության նման:

Բայց սրանց նպատակն ավելի շուտ բանվորության կողակներով հարստանալն էր, քան բանվորների շահերը պաշտպանելը:

Պրոֆմիություններ կազմակերպում են և գործառնները: Նրանք ստիպում են իրենց բանվորներին անդամագրվել նրանց, վորպեսզի ուրիշ միությունների անդամ չդառնան: Իսկական պրոլետարական միություններ սկսեցին առաջ գալ միայն 1920 թ. յերկրորդ կեսից: Մի քանի արդյունաբերական քաղաքներում, ինչպես Շանհայում, Կանտոնում, Հունկ-Կոնգում այդպիսի միություններ արդեն գոյություն ունեցին:

Իրանցից հայանինները սրանք են. Շանհայում — յերկաթագործների միությունը 1,500 անդամով, տպագրիչները — 400 անդամով, տեկստիլի աշխատավորներինը — 500 հոգով, ծխախոտի գործարաններինը — 9,000 անդամով, Կանտոնում — յերկրագործների, վորմնադիրների միությունը — 17,000 անդամներով, իսկ ամենահայտնին՝ Կանտոնի յերկրագործների միությունն է: Այս միությունը կազմված է «դեմոկրատիկ» սկզբունքով: Նրա մեջ մտնում են վոչ միայն Կանտոնի յերկաթագործները, այլև Կանտոնում ծնված, բայց ուրիշ մոտիկ քաղաքներում ապրող, կամ նույնիսկ Չինաստանից դուրս գալիս Կանտոնի բանվորները: 1921 թ. մայիս 1-ին կազմվեց Տյան-Շան-Պուկու յերկաթագործ բանվորների միությունը, վորն ուներ 2,500 անդամ: Կազմակերպելով ձգտումը բռնել և բոլոր մեծ ու փոքր ձեռնարկություններում աշխատողներին:

Շանհայում կազմակերպվում են շոգենավային ծառայողների, վորմնադիրների, առևտրա-արդյունաբերական բանվորների, փոստ-հեռագրական ծառայողների լվացարարուհիների, տնային սպասավորների միությունները, նույնիսկ «Տիկլի-կուլիններ» միությունը, վոր առաջինն է իրենց գոյության ամբողջ ընթացքում: Մոլորաբար ամեն մի գործադուլից հետո իսկույն միություն է կազմակերպվում, յեթե կազմակերպված չեն:

Արդեն հասունանում է բոլոր միությունների համախմբման և միացման դադափարը ժամանակակից հասկացողության համեմատ: Եռուով վերջ կտրվի հին «համաբարություններին» ու դավաճանական կազմակերպություններին: *)

*) Վերջին տեղեկությունների համաձայն, 1922 թ. մայիսի 1-ին Կանտոնում կայացել է պրոֆմիությունների Համալինական համագումարը:

Պրոֆմիությունների ընդհանուր միացման խնդրում մեծ դեր կխաղա Շանհայի «Պրոֆմիությունների Համալինական Բարտեղարությունը», վորն այս մասին առանձին մանիֆեստով դիմում էր արել Չինաստանի բոլոր բանվորներին: Միայն մեծ արգելքներ կան «Բարտեղարության» առաջ դրված: Ամենից առաջ չինական բանվորի տգիտությունը. (95% անգրագետ է). հետո, լեզուների խառնակությունը. պեկինցին չի հասկանում կանտոնցուն, շանհայցին — պեկինցուն: Պակասում են և դիտակից, յեռանդուն դեկավարները, վոր կարողանային դեկավարել, առաջնորդել, վորի ներշնչել, վորովհետև չինական բանվորը դեռ էս շատ անտարբեր է: Գործի հաջողությունը կախված է այս դժվարություններից հաղթելուց:

Չինական ինտելիգենցիայի, կամ ուսանողության վրա հույս դնել չի կարելի: Նրանք հեղափոխական են այնքան և այնչափ, վորչափ հարկավոր է ազատել Չինաստանը տարների աղբեղությունից: Նրանք չեն հենվում բուն բանվորության վրա. նրանք ավելի շուտ բուրժուազիայի շահերի պաշտպանն են, քան զուտ բանվորների: Յեթե նրանք յերբեմն մոտենում են բանվորությանը, միայն նրա համար, վոր ոգտագործեն նրա տներն իրենց նպատակների համար: Ինտելիգենցիան չի ել մտածում լուրջ կերպով դադվել բանվորական խնդրով: Նա այդ հարցը քաղաքական մեծ խնդիր չի համարում: Բայց և այնպես չինական բանվորական հեղափոխական շարժմանը մեծ ապագա չէ ապաստում: Մանավանդ այժմ, Վաշինգտոնի Կոնֆերենցիայի Չինաստանի համար անհաջող վախճան ունենալուց հետո:

Դասային գիտակցությունը քանի գնում, այնքան դարձանում է չինացի բանվորի մեջ: Ծղմարիտ է, դեռ էս մի առ ժամանակ յշխանությունը կմնա բուրժուազիայի ձեռքում, բայց ապագան անպայման պրոլետարիատինն է: Համախափ կրկնվող գործադուլներն ապացույց են բանվորության կազմակերպված լինելուն: Այս տեսակետից շատ նշանակալից են 1921 թ. դեկտեմբերի վերջերին, Վաշինգտոնի անհաջողությունից հետո, տեղի ունեցած ցույցերը: Ընդհանուր զայրույթի արտահայտությունների մեջ առանձնապես շեշտվում է յին կապիտալիստական կարգերի և մասնավոր սեփականության վերջ տալու պահանջները: Չինական բանվորության հեղափոխականացման խնդրում մեծ դեր խաղացին սոցիալիստական ուսմունքները, վոր մուտք գործեցին Չինաստան արաբից

30 տարի առաջ: Ճշմարիտ և սկզբներում սոցիալիզմի ուսումնասիրութեամբ զբաղվում էին միայն ինտելիգենտ մարդիկ. բանվորները միայն վերջերս են սկսել հետաքրքրվել նրանով:

Ռուսաստանի մեծ հեղափոխութեանը ահագին զարկ ավելց սոցիալիզմի տարածվելուն: Արդեն կազմվել են Մարկսիզմն ուսումնասիրող ընկերութեաններ, թարգմանվում են սոցիալիստական գրական յերկեր: Մարկսը, Ենգելսը, Կառլեյկին արդեն շատերին են ծանոթ: Նրանց թարգմանութեաններն արագորեն տարածվում են Չինաստանում: Ունեն բազմաթիվ լրագրեր, վորոնց մեջ մեծ տեղ են բռնում սոցիալիզմին վերաբերյալ հարցերը. Ուրինակ «Նոր պատանակութեան», «Ազատագրում» և «Վերաշինութեան», թերթերը: Ներկայումս Չինաստանում կան հետևյալ հեղափոխական և սոցիալիստական խմբավորումները. — Անարխիստներ, սոցիալ-րեֆորմիստներ, գյուղատնտեսական կոմունայի կողմնակիցներն և կոմունիստներ: Հասարակական ուսմունքներից անարխիզմը Չինաստան մտավ և հարմար հող գտավ շնորհիվ չինական հին իմաստուն Լաո-Չեյի: Այժմ Չինաստանում կան անարխիստական շատ խմբակներ, վորոնք պատկանում են անարխիստական զանազան հոսանքների. Գրուզոնիստների, Բակունիստների, Կրապոտկինիստների: Անարխիստական միասնական կազմակերպութեան չկա: Այս խմբակներն ունեն սեփական մամուլ. «Ազատութեան», «Եվոլյուցիա» անուններով: Սրանք չինական հեղափոխականների ամենազործույա տարրերն են կազմում. 1921 թ. մայիսի 1-ին չինական շատ քաղաքներում մեծ ցույցեր կազմակերպեցին: Սոցիալ-րեֆորմիստները փաստորեն պարլամենտական ազատամիտ գործիչներ են: Սրանք հենվում են մասսայի և արմատական ուսանողութեան վրա: Թեև իրենց անվանում են սոցիալիստներ, բայց իրոք ազատամիտներ են, ապագատնտեսներ: Սրանց և բանվոր դասի մեջ ընդհանրապես շատ քիչ բան կա: Գյուղատնտեսական կոմունայի կողմնակիցները մաքուր ուսույթիստներ են: Սրանք յերազում են խաղաղ ճանապարհով հիմնելու յերկրիս վրա յերկնքի արքայութեանը: Գնում են հողեր. հույս ունեն հիմնելու կոմունիստական տնտեսութեան և գոյութեան ունեցող բուրժուական կարգերում կոմունիզմ մտցնելու:

Բարեբախտաբար այս հոսանքը հեռզհեռե կորցնում և իր հմայքը, վորովհետև մարդիկ իրենց սեփական աչքերով տեսնում են, վոր ազատական զարգացման ուղին բոլորովին այլ և:

Վերջերս Չինաստանում առաջ և յեկել և կոմունիստական շարժում: Կոմունիստական առաջին բլիշները հանդես յեկան Շանհայում և Պեկինում 1920 թ.: Սրանց թիվն այնպես արագ կերպով շատացավ, վոր 1921 թ. Շանհայի կոնֆերանսում կազմվեց III-րդ Ինտերնացիոնալի սեկցիան, այսինքն՝ կոմունիստական կուսակցութեանը:

Կոմունիստական կուսակցութեան մեջ մտնում են յերեկի զիտնականներ՝ մարքսիզմի հայտնի տեսաբաններից: Սրանք անշուշտ մեծ ոգուտ կը բերեն կուսակցութեանը:

Վաշինգտոնի Կոնֆերենցիան նույնպես մեծ նշանակութեան ունեցավ: Այնտեղ պիտի վորոշվեր Չինաստանի թե քաղաքական և թե տնտեսական ինքնուրույն գոյութեան խնդիրը: Կոնֆերանսի անհաջող վախճանից առաջ յեկած հիասթափութեանը նույնպես մեծ զարկ կտա բանվորական հեղափոխական շարժմանը: Կապիտալն ավելի մեծ թափով դրո՛հ կտա բանվորութեան վրա: Շահագործումն ավելի խիստ կը դառնա: Կյանքի պայմաններն ավելի կը դժվարանան: Բանվորութեանը կը դառնա «կուլի»: Այն ժամանակ նրա բողոքն ավելի կատաղի կդառնա: Նա ավելի անխնայ կը լինի դեպի իր շահագործողները:

Ինտելիգենցիան, վոր միշտ հայացքն ուղղում եր դեպի «լուսավոր» Ամերիկան և նրանից եր սպասում Չինաստանի փրկութեանը, Վաշինգտոնի Կոնֆերանսից հետո վրժվել և: Այժմ արդեն Ամերիկայից նա վաշինգ չի սպասում: Նրա հայացքներն ուղղված են դեպի Խորհրդային Ռուսաստան: Նա արդեն յերես և դարձնում ազատամտութեանից-սոցիալիստական րեֆորմիզմից և թեքվում դեպի հեղափոխական կոմունիզմը: Այս հանգամանքը մեծ նշանակութեան կունենա չինական տականքի տղա բանվորութեան համար: Ինտելիգենցիան կտա բանվորներին իր զիտութեանը, բանվորներն էլ ինտելիգենցիային կտան իրենց հեղափոխական վողին: Յերկուսը միասին միահամուռ ուժերով կալաքարեն կապիտալիստական կարգերի և համաշխարհային իմպերիալիստական գիշատիչների դեմ:

ԿՈՐԵՅԱ

Կորեյան — «վաղորդյան հանգստի» յերկիրը, դեռ ևս շարունակում և մնալ յերկրագործական մի յերկիր: Մրդյունաբերութեանը, շնորհիվ յապտնական քաղաքականութեան, զատ

թույլ և Վերջերս միայն նկատելի չե վորոշ փոփոխութիւն։ Այսպէս, 8 տարեւ ընթացքում 1909-1917 թիվը՝ արդյունաբերական զանազան ձեռնարկութիւնների մեջ դրած կապիտալը 9 միլիոն իլիւնից դարձել է 99 միլիոն։

Թե քաղաքականապէս և թե տնտեսապէս Կորեայի ամբողջական գտնվում է Յապոնիայի դերիշխանութիւն տակ։ Յապոնիայի արաւել և արդյունաբերութիւն շահավետ վայրերի արտադրութիւն բոլոր միջոցները։ Նա ամեն միջոց գործ է դնում իր ձեռքը զցելու յերկրի բնական հարստութիւնները։ 1919 թվին յապոնացիների ձեռքն ընկան յերկրում յեղած հանքերից 763-ը, այն ինչ կորեյացիների ձեռքում մնաց ընդամենը 631 հանք։ Անտառային հարստութիւնների 50 տոկոսը յապոնացիների ձեռքն է ընկել։ Նույն նպատակով Յապոնիան հիմնեց իր պետական բանկը, կազմեց յապոնական ազգային տնտեսութիւն ընկերութիւնը՝ «Չիկ-սի-խոյ-սա» անունով և նրան տվեց կորեյական հողեր գնելու մենաշնորհը։ Ձանազան խարդախ միջոցներով — նույնիսկ շատ անգամ ուղղակի բռնի կերպով — այդ ընկերութիւնը վնասում է խեղճ կորեյացիներին իրենց հողից և տալիս յապոնացիներին, կամ կապալով է տալիս անտանելի ալալմաններով հենց իրենց հողի տեր կորեյացիներին։ Սրանով էլ չեն բավականանում։ Այնպիսի սոսկալի տուրքեր են նշանակում նրանց վրա, վոր նրանք ստիպված թողնում, հեռանում են։ Նրանց համար մի ճանապարհ կա միայն — մտնել վորպէս մշակ կամ տեղական, կամ յապոնացի կալվածատերերի մոտ։ Շատ-շատերը, զրկվելով հողից, գաղթում են Ռուսաստան, Յապոնիա, Չինաստան և Ամերիկա։ Այդպիսիների թիվը զանազան յերկրներում հասնում է մինչև յերկու միլիոնի։ Շատերն էլ կապվում են ալալմանով այս կամ այն աղետի հետ և գնում Հավայան կղզիները, Մեկսիկա, Յապոնիա, վորտեղ նրանց տարեկան վիճակ է բազմաթիւ։ Հենց այս հանգամանքից կարելի չե գաղափար կազմել կորեյացի մշակների դրութիւն մասին, վոր նրանք գերադասում են սարկական վիճակը Հավայան կղզիներում և չեն մնում իրենց «հարազատ» Կորեայում։ Այդ մշակների դրութիւնն անասունների դրութիւնից ավելի լավ չէ։ Մշակների բնակարաններն անասունների ախոռից չեն տարբերվում։

1920 թվականի ստատիստիկական ավյալների համաձայն Կորեայում ազգաբնակչութիւն թիվը հասնում էր 16,912,890-ի։

Սրանցից 8,362,564-ը պրոլետարներ են, այսինքն սեփականատուները։

Այս թվից՝	տղամարդիկ,	կանայք,	ընդամենը
1) Մշակներ՝	4,609,424	3,234,234	7,843,652
2) Հանքերում աշխատողներ՝	14,329	8,372	22,701
3) Գործար. բանվոր. 137,455		128,073	265,526
4) Տրանսպորտի բան. 83,186		65,316	148,502
5) Ձկնորսական և աղ արտադրող հիմնարկ. 58,585		23,490	82,175

Մինչև 1910 թվականը, այսինքն մինչև Կորեայի Յապոնիայի կողմից գրավվելը, այնտեղ արդյունաբերական պրոլետարիատ համարյա չկար։ Վերջերս միայն, յերբ յապոնացիք հիմնեցին մի քանի արդյունաբերական ձեռնարկութիւններ, արդեն յերևան յեկան այդ տեսակի բանվորներ։

Թե քաղաքականապէս և թե տնտեսապէս կորեյական բանվորը յապոնական կապիտալի ստրուկն է։ Կարելի չէ յերեակայել ավելի սոսկալի դրութիւն, քան այն, վոր յերբ յապոնացին սպանի մի կորեացու, չնչին տուգանքով կադատվի, իսկ յերբ կորեացին նույն հանցանքը գործի, նրան մահման կդատապարտեն։

Որական 13-14 ժամ անընդհատ աշխատելով, կորեացին ստանում է յերկու անգամ քակաս, քան ավելի քիչ աշխատող յապոնացի բանվորը։ Ամենաբարձր աշխատավարձը կորեացու համար 70 սենից այն կողմ չի գնում, այնինչ տանելի ապրուստի համար ամենաքիչը հարկավոր է ավելի քան մի իլլին։ Մթերքների թանկացման համար յապոնացիներն առանձնապէս ջանք են գործ դնում։ Նրանք անընդհատ դուրս են կրում յերկրից բոլոր մթերքները։ Մինչև անգամ ամենասոսկալի սովի ժամանակ էլ նրանք իրենց վործը շարունակում են։

Կորեայում աշխատանքի կանոնավորում, կամ բանվորական որենտդրութիւն գոյութիւն չունի։ Չկան վոչ հովաքական, վոչ մասնավոր ալալմանադրեր։ Գործատերն իրավունք ունի ամեն ինչ պահանջելու, իրավունք ունի բանվորին դուրս գցելու, յերբ ուզենա։ Բանվորն իրավունք չունի ըողոքելու, կամ աշխատանքից հրաժարվելու։ Գործատերն իրավունք ունի նույնիսկ անխիղճ կերպով ծեծելու, բանվորը պիտի համբերութիւն տանի։ Հիվանդութիւն, հաշմանդամութիւն, մահման դեպքերի համար ա-

պահովագրութեան չկամ հասնանք, կամ մասնակներէ աշխատանքի պաշտպանութեան գոյութեան չունի: Նրանք աշխատում են կամ բրինձ մաքրելու տեղերում, կամ ծխախոտի գործարաններում և ստանում են ընդամենը 30 սեն:

Աշխատավարձի այսպիսի պակաս լինելն ստիպում է կանանց ընկնելու պոռնկութեան գիրկը: Պետք է նկատել, վոր պոռնկութեանը շատ մեծ չափերի յետ հասել Կորեյայում: Բանվորները հավաքվելու, ժողովներ ունենալու իրավունք չունեն: Կորեյայի բանվորն անգիտակից է, տգետ է, զրա համար ել համբերող է: Կովի, պայքարի անհրաժեշտութեանը նա չի գղում: Միայն վերջերս վորոշ կենդանութեան նշաններ արդեն յերևում են: Տեղի ունեցան մի քանի գործադուլներ Սեուլում, Չեմուլպոյում, Փուզանում և ուրիշ քաղաքներում: Նրանց գլխավոր պահանջները, բողոքները յապոնացիների դեմ են: Տնտեսական պահանջները շատ չեն: Միայն աշխատավարձի հավելում և տանելի վերաբերմունք դեպի իրենց — ուրիշ վոչինչ: Մի բան շատ ցավալի յետ: Այդ այն է, վոր յապոնացի ավելի դարգացած բանվորները վոչ միայն վոչինչ չեն անում իրենց կորեյացի ընկերների համար, այլև իրենք ամեն կերպ ճնշում են նրանց: Նրանք յապոնական բուրժուազիայի շահերի համար ինչ ասես, վոր չեն բերում խեղճ, տգետ կորեյացի բանվորի գլխին:

Յապոնական զերիշխանութեան դեմ կռվելու համար Կորեյայի աշխատավորները շատ անգամ միանում են մանր բուրժուաների հետ: Որինակ. նրանք ունեն մի բողոքական միութեան, վորն ունի 400,000 անդամ: Բանվորական միութեանը չեն հակառակվում, յերբ վոչ բանվոր կորեյացին մտնում է իրենց մէջ: Նրանք ամեն մի կորեյացու համարում են նույնքան ճնշված, վորքան իրենք են: Այդպիս է նրանց «փոխադարձ ոգնութեան» ընկերությունը, վորն ունի 30,000 անդամ: Այդպիս է և «Աշխատանքի Ընդհանուր Կոնֆեդերացիան», վորն ունի մոտ 80,000 անդամ:

Վերջին ժամանակներս Կորեյայում արդեն գոյութեան են ապրոֆիտություններ: Նրանց անդամների թիվն առայժմ քիչ է: Կորեյայի գլխավոր քաղաք Սեուլում կան հետեյալ պրոֆ-միութեանները:

Կոշկակարների միութեանը	500 անդամ
Ֆերկաթուղայիններինը	1300 »
Ծխախոտի գործ. բանվ.	800 »
Բիկը	800 »

Ընդամենը 3,400 անդամ

Կազմակերպված բանվորների թիվը կազմում է սլոլեւտ-րիատի ընդհանուր թվի $\frac{1}{32}$ մասը:

Իհարկե այս չնչին տոկոսը վոչ մի նշանակութեան ունենալ չի կարող:

Բայց և այնպես ոլետք է հուսալ, վոր հետզհետե կազմակերպված բանվորների թիվը կը շատանա: Նրանք կը դնան հեղափոխական ուղիղ ճանապարհով և կը հասնեն իրենց նպատակին:

Անկասկած՝ մեծ նշանակութեան ունի այն հանգամանքը, վոր այստեղ ել տեղի յետ ունեցել հայացքների զգալի փոփոխութեան: Առաջ կորեյացիք իրենց ամբողջ հույսը դրել էին Ամերիկայի վրա, և նրանից էյին սպասում իրենց ազատութեանը Յապոնական իշխանութեան և բուրժուազիայի սուր ճանկերից: Այժմ արդեն նրանց հայացքներն ուղղված են դեպի Խորհրդային Ռուսաստան: Արդեն այնտեղ գոյութեան ունի, թեև փոքրիկ, Կոմունիստական Կուսակցութեան: Կորեյայի աշխատավորութեանը շատ սպասելիքներ ունի այդ նոր կազմակերպված Կոմունիստական Կուսակցութեանից:

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԴՆԴԱՍՍԱՆ ՅԵՎ ՀՈՒՆԱԳԱՍԱՆ ԴՆԴԱՍՍԱՆ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՀՆԴԱՍՍԱՆ

Տեղական տնայնագործական արդյունաբերության անկումը: Հնդկական արդյունաբերության կանգ առնելն անգլիացիների շնորհիվ: Անգլիական ապրանքների ներմուծումը: Յապոնիայի մրցումը: Անգլիական տնտեսական քաղաքականության փոփոխությունը դեպի Հնդկաստանը: Հրդեհապաշտի արդյունաբերության սկիզբը: Համաշխարհային պատերազմը: Տեղական արդյունաբերության ծաղկումը: Հնդկական պրոլետարիատը և նրա շահագործվելը: Բանվորական որը: Բնակարանային խնդիրը: Մահացություն և հիվանդություն: Աշխատավարձը: Թանկություն: Բանվորների ազդեցություն: Պրոլետարիատի պայքարը Գործադուլներ: Բանվորների պահանջները: Կառավարության խտրությունները: Ամբիտայի դեպքերը «Ռուսիայի» արհմիությունը: Բուրժուազիայի մրցումը: «Ջալալաբադի խնդիր» Հնդկաստանում: Պրոֆիտ-

թյունների կազմակերպումը: Աղգայնականները և պրոֆմի-
ռոթյունները: Բանվորների դժգոհությունն աղգայնականներից:
Աղգայնական ուղղությունն աղգեցությունը վերջին ժամանակ-
ներս: Պրոֆմիռոթյունների և կազմակերպված բանվորների քա-
նակը: Հնդկական պրոլետարիատի թիվը: Պրոֆմիռոթյունները
և իշխանությունները: Հնդկական «Տրեդ-յունիոնները» I և II
կոնգրեսները: Հնդկական պրոֆշարժման ինտերնացիոնալ կա-
պերը: Հեռանկարներ:

ՀՈՒՆԱՆԴԱԿԱՆ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

Արդյունաբերության դյուղատնտեսական բնույթը: Պրո-
լետարիատի քանակը: Գործադուլային շարժում: Խնտություն-
ներ: Պանանները բնույթը: Գործադուլների հետևանքները:
Հակահեղափոխական կազմակերպությունները: «Քաղաքա-
տնտեսական միությունը»: Պրոֆշարժման պատմությունը: Ժա-
մանակակից պրոֆշարժումը: Պրոֆմիռոթյունների ընդհանուր
ֆեդերացիան: Հեղափոխական—պրոֆեսիոնալ կենտրոնը: Վերա-
բերմունք գեպի Պրոֆինտերը: Սոցիալ-դեմոկրատական կու-
սակցությունը: Հնդկաստանի կոմունիստական միությունը:
«Սատիկատ Իսլամ»: Բանվորական շարժման թույլ կողմերը:

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

Ներկայումս ապստամբություն հրդեհը բռնել և ամբողջ
Հնդկաստանը: Ամբողջ յերկիրը վտառի յե կանգնել, կռվում և
անդլիական տիրապետության դեմ: Նրանք տոգորված են ան-
կախություն ձգտումներով: Այս հեղափոխական շարժմանը նրանք
պատրաստվել են իրենց տնտեսական զարգացման ամբողջ ըն-
թացքով:

Մինչև անգլիացիների Հնդկաստան գալը, այնտեղ գոյու-
թյուն ուներ բավականին զարգացած անալիտիկական արդ-
յունաբերություն: Անգլիացիները մահացու հարված հասցրին
այդ արդյունաբերությանը: Հեղափոխական տնայնագործու-
թյունը չկարողացավ դիմանալ մրցմանը նախ այն պատճառով,
վոր Անգլիան մտցրեց շատ բարձր տարեկան, վորպեսզի հնդ-
կական թանկ ապրանքները մուտք չգործեն Անգլիա, յերկրորդը,
նա ամբողջ Հնդկաստանը հեղեղեց իր ապրանքներով, գլխավորա-
պես բամբակի գործվածքներով: Այսպիսով, տեղական տնայնա-

գործությունը հետզհետե մեռավ: Նրա մեռնելով աղղաբնակու-
թյան խոշոր մասն էլ զրկվեց ապրուստի միջոցներից: Հնդկաս-
տանն Անգլիայի համար ամենաբնական շուկան է, վորտեղ
նա սպառում է իր ապրանքների մեծագույն մասը. դրա համար
էլ անգլիացիք յերբեք թույլ չեն տալիս, վոր տեղացիք նոր
ձևի մեքենաներով գործարաններ ունենան:

Յուր բռնակալական քաղաքականությամբ Անգլիան ստի-
պում է ձեղացիներին արտադրել միայն այն, ինչ վոր հարկա-
վոր է իր արդյունաբերության համար: Այսպես, նա արգելում է
հնդկացի գյուղացիներին պարապել հացահատիկների և բրինձի
մշակությամբ: Նրանք պարտական են արդյունաբերել մի-
այն «ջուռ», վորովհետե դա անհրաժեշտ է անգլիական գոր-
ծարանների համար: Հնդկաստանին շատ թանկ նստեց այդպիսի
հարուստ յերկրի անգլիական զաղութ գառնալը:

Քսաներորդ դարի սկզբում գրությունը բուրբուլին փոխվեց:
Անգլիայի և Յապոնիայի շահերն ընդհարվեցին Չինաստանում:
Յապոնիան, շնորհիվ մի շարք հանգամանքների, ինչպես աշխա-
տավոր ձեռքերի թանկությունը, շուկայի մոտիկությունը, իր
եթան ապրանքներով սկսեց մրցել անգլիական ապրանքների
դեմ և հետզհետե դուրս մղել նրանց Չինաստանից:

Անգլիան ստիպված հրաժարվեց իր քաղաքականությու-
նից և, ուժ տալով հնդկական արդյունաբերությանը, ուղեց հնդ-
կական ապրանքներով վերականգնել իր նախկին, գերիշխող
գրությունը: Հնդկական արդյունաբերության ձեռքերը բաց-
վեցին:

Հնդկաստանում անգլիական կապիտալը հիմնեց մի շարք
գործարաններ: Հնդկական կապիտալիստներն էլ, վորոնք առաջ
կապիտալը պահում էին անգլիական բանկերում, իրենց ունե-
ցած գրամն սկսեցին շահացնել նոր բացված արդյունաբերական
ձեռնարկությունների մեջ: Թեև գործարաններն անգլիական
էին, բայց և այնպես տեղական արդյունաբերությունն սկսեց
կենդանանալ և ծաղկել:

Համաշխարհային պատերազմն ավելի մեծ դարձրեց հնդ-
կական արդյունաբերության զարգացմանը:

Պատերազմի ընթացքում կրճատվեց անգլիական ապրանք-
ների ներմուծումը Հնդկաստան: Անգլիան ստիպված էր ամբողջ
ուշադրությունը կենտրոնացնել ռազմական արդյունաբերու-
թյան վրա: Շատ գործարաններ Անգլիայում, բացի ռազմական
նյութերից, վրչինչ չէին պատրաստում:

Հնդկական արդյունաբերութիւնը թողնւած էր իր բախտին: Սա մի բարենաջող հանգամանք էր տեղական արդյունաբերութեան զարգացման համար:

Յապոնիան քննած չէր: Նա անընդհատ շարունակում էր իր կռիւն անգլիական ապրանքների դեմ: Չինաստանը կարող էր Անգլիայի ձեռքից դուրս պրծնել: Անգլիան իր վերջին ճիգերն Անգլիայի ձեռքից դուրս պրծնելու հնդկական արդյունաբերութեանը: Գործեր թափում ուժ տալու հնդկական արդյունաբերութեանը: Գործարանների թիւը հետզհետեւ ավելանում էր Հնդկաստանում: Տեղական կապիտալն ազատվելով Անգլիական կապիտալի սուր մրցումից, սկսեց մուտք գործել արդյունաբերութեան այնպիսի ճյուղերի մեջ, վորոնք առաջ նրան մատչելի չէին: Որինակ տեկստիլ ճյուղը:

Պատերազմի ընթացքում տեղական կապիտալն այդպիսի ձեռնարկութիւնների մեջ աճեց մինչև 2000 %:

Այս պատկանելի գումարը ցույց է տալիս նախ, թե ինչ դեր է խաղում տեղական կապիտալը Հնդկաստանում, յերկրորդը, սրանով կարելի չէ բացառել, թե ինչպէս հնդկական կապիտալիստներն առաջ այնքան «սիրում էին» Անգլիային և այնպիսի բուռն ցանկութիւն ունեւին մնալու Անգլիայի գերիշխանութեան ներքո: Իսկ այժմ դրութիւնը միանգամայն փոխվել է. բավական է հիշել անգլիական ապրանքների բոյկոտը Հնդկաստանում, վոր հասկանանք, թե տեղական կապիտալիստներն այժմ վոչ միայն ուզում են մրցել անգլիական ապրանքների դեմ, այլ աշխատում են դուրս քշել նրանց Հնդկաստանից: Անկասկած, անգլիական տիրապետութեան դեմ սկսված լուրջ կռիւլը մեծ նշանակութիւն կունենա Հնդկաստանի անտեսական զարգացման համար: Անգլիական և տեղական կապիտալիստներն իրար դեմ կռւում են, բայց մի բանում նրանք շատ համերաշխ են: Դա պրոլետարիատի շահագործման տապաւնն է: Այստեղ արդեն նրանք աշխատում են գերազանցել իրար:

Վոչ միայն տիրող անգլիացին, այլև տեղացի կապիտալիստը հնդկական բանվորին հասցրել են ստրուկի դրութեան:

Կարելի չէ ստել, վոր վոչ մի տեղ բանվորական ուն այնքան յերկար չէ, վորքան Հնդկաստանում: Մինչև 1911 թիւը Հնդկաստանի բանվորները, նույնիսկ կանայք և մանուկները, աշխատում էին 17-22 ժամ որական: Ժամը $4\frac{1}{2}$ առավոտյան գալիս էին գործի և վերադառնում ժամը 8-ին յերեկոյան: Այսպիսի անասելի շահագործումը պահանջում էր վճարական միջոցներ:

Յեզ կառավարութիւնն ստիպւած յեղալ 1911 թիւն կազմել առանձին հանձնաժողով աշխատանքի և արդյունաբերութեան պայմանները քննելու համար: Դրանով իրեն հետևանքն այն յեղալ, վոր հրատարակեց մի որոնք, վորով սահմանվում էր 12 ժամյա աշխատանք ազամարդկանց համար, 11 ժամ կանանց և 6 ժամ 6-14 տարեկան մանուկների համար:

Այս որոնքը պարտադիր էր այն ձեռնարկութիւնների համար, վորոնք 50-ից վոչ պակաս բանվոր ունեւին: Բայց վորովհետև աշխատանքի տեսչութիւնը շատ վատ հիմքերի վրա յեղրված, դրա համար էլ որոնքը մնաց միայն թղթի վրա, իսկ բանվորները շարունակում են 13-14 ժամ աշխատել:

Առանձնապէս աչքի յե ընկնում իր սուր կերպարանքով բնակարանային խնդիրը: Արդյունաբերութեան արագ զարգացումը գյուղերից շատերին քաշում է դեպի քաղաք: Դառնալով կարողանում բոլորին բավարարութիւն տալ: Ենդ բանվորներն ստիպված ապրում են շրջակա գյուղերում, վորոնք առանյակ վերատեսրով հեռու յեն ընկած քաղաքներից:

14 ժամ անընդհատ աշխատել, հետո առանյակ վերատեսր չափել գյուղից քաղաք և քաղաքից գյուղ, իհարկէ քարն առողջութիւնն անգամ չի դիմանա:

Պատահում են բախտավորներ, վոր տեղ են դառնում քաղաքում, այսպիս կոչված բանվորական կազարմաներում: Այդպիսիները 10-12 հոգով միասին խցկվում են փոքրիկ վանդակի մեջ:

Շատ տեղերում էլ գործարանատերերն իրենք են շինում խրճիթներ բանվորների համար: Այդ խրճիթները վոչ այլ ինչ են, յեթե վոչ ախոռներ: Մինչև որս էլ բանվորները բնակարանային այդպիսի դժոխային պայմանների մեջ են դառնում: 1921 թիւի դեկտեմբերին կայացած 2-րդ կոնգրեսի պրեզիդիումը, յերբ այցելեց բանվորների բնակարանները աղչեց, վորովհետև այդպիսի սոսկալի պայմաններ նրանք յերեկայեւ անգամ չէին կարող: Այդպիսի աղքատութիւն նրանք յերեք չէին սպասում:

Ավելի անտանելի յեն գործարանները և մանավանդ հանքերը: Իհարկէ, այսպիսի պայմաններում հիվանդութիւններն ու մահն ազատ գործում են և առատ հունձ են անում: Մանավանդ վարակիչ հիվանդութիւնները, վորոնք միլիոնավոր մարդկանց ուղարկում են մյուս աշխարհ: Դրիպի համաճարակը պատերազմի ընթացքում տարալ 6 միլիոն մարդ:

Անհամարաւելի չափերի յե հասնում մահացութիւնը բան-

վորների վարձած կադարմաներում: Բոմբեյում՝ 1916 թվին 1000 ից 75-ը մեռնում էին: Հնդկական պրոֆիտաբլությունների պորագրուխ Վադիայի տված տեղեկություններով, Հնդկաստանի գործարաններում 40 տարեկանից բարձր բանվոր չկա:

Յեթն ճշմարիտ և այդ տեղեկությունը, մարդ դարձուրել կարող է միայն Նշանակում և, վոր աշխատանքի պայմաններն այն աստիճան հյուժում են բանվորներին, վոր նրանք մինչև 40 տարեկան հասակը կամ մեռնում են, կամ աշխատանքի անընդունակ դառնում: Այդպիսի ծանր աշխատանքի համար հնդկացի բանվորն այնքան քիչ և ստանում, վոր վոչ միայն ընտանիքը չի կարողանում պահել, այլև ինքը կիսաքաղց դրություն մեջ է: Աշխատանքի վոր ճյուղն ուղղված վերցրու — աշխատավարձը չսովի նորմայից բարձր չէ: Բամբակի գործվածքների գործարանում ամսական ոտձիկը 10 շիլլ. 10 պենսից, մինչև 3 ֆունտ ստերլ., այն կողմ չի գնում: Սա Բոմբեյում և Կալկաթայի «Ջուլում»-ի գործարանում — 12 շիլլ. մինչև 2 ֆ. ստերլ.: Յեւ սա ամսական ոտձիկն և Հանքավորների միջին որավարձը՝ $7\frac{1}{4}$ —8 պենս և որական: Համահնդկական Կոնգրեսի պրեզիդենտի Զաբիայի հանրերում կատարած քննությունից պարզվեց, վոր աշխատող հանքավորներն ստանում են մինչև իսկ 6 պենս, այսինքն, Անգլիայում աշխատող բանվորից ուղիղ 12 անգամ պակաս:

Վերջերս, Թանկություն շնորհիվ, աշխատավարձն ավելացել և Որինակ. Գուդպուրեյի Ուստ-Ինդյան յերկաթուղու վորակյալ բանվորը 1913 թվին ստանում էր ամսական 17,6 բուպիլ (բուպիլը պաշտոնական արժե $1\frac{1}{4}$ շիլլինգ): Իսկ 1920-ին — 25,3 բուպիլ: Վոչ վորակյալ բանվորը 1913-ին ստանում էր 5,5 բուպիլ, իսկ 1920-ին՝ 7,7 բուպիլ: Դիլիում՝ 1913 թվականին վորակյալ բանվորն ստանում էր 19,9 բուպիլ, իսկ 1920-ին՝ 24,5 բ., վոչ վորակյալ բանվորները 1913-ին ստանում էին 7,7 բ., 1920-ին — 9 բ.: Շատ տեղերում, ինչպես բամբակի գործարաններում, աշխատավարձը, չնայելով Թանկության, չի փոխվել: Կան նույնիսկ տեղեր, վորտեղ նա մինչև անգամ քչացել է:

Անհամեմատ ավելի քիչ են ստանում վոչ վորակյալ բանվորները, վորոնց ստացածը 3 անգամ քիչ է վորակյալներից:

Իսկ կանանց և մանուկների մասին խոսել անգամ չի կարելի: Նրանք վոչ վորակյալ բանվորներից էլ 2 անգամ ավելի պակաս են ստանում:

Այսպիսի դառն աշխատանքով վաստակած Հնչին կուպեկներն էլ կանոնավոր կերպով չեն ստանում: Շարաթներով ուշացնում են վճարը: Ավելի վատ բան էլ և պատահում: Հրեշ կապիտալիստները, վորպեսզի օտիպեն խեղճ բանվորներին, վոր յերբեք չմտածեն հեռանալու մասին, միշտ ոտձիկի մի մասը պահում են իրենց մոտել և, կարող և գնալ մոլորված բանվորը: Ինչքան էլ ավելացնեն աշխատավարձը, յերբեք չեն կարող Թանկության հետևից հասնել: Թանկությունը շատ արագ և առաջ գնում: Բոմբեյում, որինակ, պատերազմի ընթացքում կյանքը Թանկացել է 400% -ով, իսկ աշխատավարձն ավելացել է $40-50\%$ -ով:

1912—1919թ.թ. կենսական միջերժները Թանկացել են այնպես ցորենը — 101% , կորեկը՝ 128% , գարին՝ 91% , յեղիպաացորենը՝ 81% , բրինձը՝ 70% , աղը՝ 53% : Այսպիսի Թանկության ժամանակ այսպիսի ցածր աշխատավարձով հնդկացի բանվորը պիտի կիսաքաղց դրությամբ քարշ տա իր գոյությունը: Այս աղաղակող փաստերը չիյին կարող օտաջ չըրել Անգլիայի «Էկոնոմիկալ աշխատանք» կառավարությունի միջամտությունը: «Դեմոկրատական» կառավարությունը պետք և ցույց տալ քաղաքակիրթ աշխատին, վոր նա իր յերկրներում չի կարող թույլ տալ այդպիսի անմարգավայել վերաբերմունք դեպի աշխատավորը: Դեռ ևս 1881 թվականին Անգլիական կառավարությունը մի քանի փորձեր արեց՝ սահման դնելու բանվորների անասելի շահագործմանը: Այս նպատակով նա առանձին որենքներ մշակեց:

Բայց այդ որենքները վերաբերում էին զլխավորապես գործարանների սանիտարական պայմաններին և շատ քիչ բան կարող էին անել բանվորների դրությունը Թեթևացնելու համար:

1911 թվականից նորից փորձեցին սահմանափակելու շահագործումը: Առանձին հանձնաժողով ընտրվեց, վորը պետք է քններ աշխատանքի պայմանները: Հանձնաժողովն իր գործը կատարեց և գտավ, վոր բանվորների դրությունն ուղղակի սպառնալից է: Սրանից հետո հրատարակվեց վերևում հիշված որենքը, վորով աղամարդկանց համար սահմանվում է աշխատանքի 12 ժամ, կանանց՝ — 11 և մանուկներին՝ — 6: Ինչպես ստացինք, այս որենքը մնաց միայն թղթի վրա, և բանվորների դրությունը մնաց նույնը: Միայն շատ ուշ, 1922 թ. հունվարին, Հնդկաստանի որենք-

սգրական փողովը մի քանի փոփոխութիւններ մտցրեց 1911 թ. որենքի մեջ: Առաջ հիշյալ որենքը տարածվում էր 40-ից վոչ պակաս աշխատավոր ունեցող ձեռնարկութիւնների վրա, այժմ այդ թիվը դարձրին 30, իսկ վորոշ տեղերում՝ նույնիսկ 10-ը: Վորոշված է շարաթական 60 ժամյա աշխատանք, համեմայն դեպս որական 12 ժամից վոչ ավել, մանուկների համար—6 ժամ. մանուկ համարվում են 12-15 տարեկանները: Առաջ—6-14 տարեկանները:

Սահմանվում է որական մի ժամվա հանգիստ: Նշանակվում են աշխատանքի տեսուչներ և այլն: Ապագան ցույց կտա, թե ինչ հետևանք կունենա այս որենքը:

Հնդկական բանվորի դրութիւնը բարելավելու համար կա մի ուրիշ բան, վոր այդ որենքից ել ավելի մեծ նշանակութիւն ունի: Դա համաճարակի տարափոխիկ հիվանդութիւնների տարածման վախն է: Բուրժուազիան շատ է վախենում, վոր համաճարակը բանվորական շրջանակներից կարող է անցնել և իրենց կողմը: Այս սարսափի ազդեցութեան տակ, նրանք շատ դեպքերում աշխատում են զիջել բանվորներին: Չնայելով այն հանգամանքին, վոր մահացութեան և հիվանդութեան դեպքերն այնքան սովորական չերևոյթ են հնդկական բանվորութեան մեջ, ապահովագրութիւն ասած բառը դոյութիւն չունի այնտեղ:

Նույն Վադիան ասում է, վոր բուրժուազիայի անպատկառութիւնը մինչ այնտեղ է հասնում, վոր նրանք պահանջում են բանվորից իրանց ստացած չնչին վարձատրութիւնից խնայողութիւն անել սե որվա համար: Բավական չէ, վոր բանվորը 40 տարեկ. հասակում արդեն ծեր է, և ֆիզիկական հնարավորութիւն չունի աշխատելու. ստացածով ել նա մուրացկանի կյանք է վարում—դեռ պետք է ինքը խնայողութիւն անի, իր սե որվա հարը տեսնի: Ինչ անի խեղճ բանվորը: Քանի դեռ յերիասարդ է, ուժերը կան, աշխատում է կապիտալիստի գ. պանները լցնել իր տված ոգուտով: Քառասուն տարեկան չեղած՝ արդեն ուժասպառ ծեր է, և անժամանակ մահվան յերկյուղն ու մուրացկանի վիճակն է նրա բաժինը:

Բայց զիտեք ի՞նչ հրեշավոր տոկոսներ է վաստակում հընդկական կապիտալիստը—400%, իսկ ի՞նչ է ստանում խեղճ բանվորը—վոչինչ:

Միայն հիվանդութեան և ուժասպառութեան դեպքում չէ, վոր հնդկական բանվորը յենթակա յե քաղցի և մուրացկանի վիճակի, նույնիսկ ուժերի լավ ժամանակն ել նրա դրութիւնն

այդ է: Այնքան հաճախ է Հնդկաստանում տեղի ունենում տագործութիւնը, վոր բանվորները տասնյակ հազարներով մնում են անգործ: Մի կողմից անգլիական քաղաքականութիւնը, կործանելով անայնագործութիւնը, մարդկանց դուրս է շարառում փողոց, դրկելով նրանց ապրուստի միջոցներից, մյուս կողմից հնդկական կապիտալիստական արդյունաբերութիւնն այն աստիճան չի զարգացած, վոր բոլոր անգործներին կարողանա գործ հայթայթել: Բացի դրանից, հողազրկութիւնն այնպես արագ է կատարվում, վոր գյուղացիութեան խոշոր մասը կամ թափվում է քաղաք՝ գործ գտնելու հույսով, կամ դառնում է հարուստների մշակը, կամ ստիպված է հողը մեծ գնով կապալով վերցնել ուրիշներին:

Անգործութեան պատճառներից մեկն ել Հնդկաստանում շատ հաճախ պատահող տարերային պատահարներն են: Որինակ՝ սովը. պատահել է, վոր սովի մի տարում 32,000,000 մարդ է մեռել: Գյուղացիներից շատերն այդպիսի դեպքերում թողնում են իրանց սեփական տնտեսութիւնը և գնում հարուստ մարդկանց իրի տակ մտնում, նրանց մշակը դառնում, վոր սովից չկոտորվեն: Ծառ բանվորներ ել վախենալով անգործութիւնից ստրկական սլաշմաններով, կապվում են զանազան բախտախնդիր ագենտների հետ և գնում ովկյանոսների մեջ ընկած կղզիներում աշխատում: Այս անգործութիւնը շատ է խանդարում հնդկական բանվորութեանը համախմբելու և իր դրութեան բարելավման մասին մտածելու: Սակայն ամենամեծ արգելքը բանվորութեան ստրուկ վիճակն է: Այդպիսի ստրուկ դրութեամբ խոսք չի կարող լինել նրան զարգանալու, կամ դասակարգային դիտակցութեան յերևան գալու մասին: Այս բոլոր արգելքները կամաւակամ չքանում են այն հեղափոխական յեռանդի առաջ, վորով այժմ տոգորված է ամբողջ Հնդկաստանի միջնորոտը: Ամեն բան իբր չափն ու սահմանն ունի: Հնդկական բանվորութեան շահագործումը չափ ու սահման չունի: Նրա համբերութեան բաժակն արդեն լցվել է: Բողոքի ձայներ վազուց է, վոր լսվում են այս կամ այն տեղից: 1898 թվին Բոմբեյի շրջանում նույնիսկ բանվորութիւնը գործադուլի դիմեց: Բայց վորովհետև գործադուլն ազգայնականների կազմակերպածն էր, ուստի այդպիսով կրում էր քաղաքական բնույթ: Անգլիական կառավարութիւնը միջամտեց և զինվորական ուժով ճնշեց այդ: Նույնպիսի անհաջողութեան հանգիպեց և 1906 թվի յերկաթուղայինների գործա-

դուլը: Շատերին աշխատանքից զրկեցին, շատերին եւ քշեցին տաժանակիր աշխատանքի: Այլեւի հաջող եր 1907 թվի Անձեղա-բաթի բամբակի գործվածքների գործարանների բանվորների գործադուլը, թեև այնտեղ եւ նրանք նյութապես մեղինչ չշահեցին:

Համաշխարհային պատերազմը թե քանակով և թե վորակով բարձրացրեց հնդկական արդյունաբերութիւնը և պրոլետարական մասսայի մեջ մայրեց հեղափոխական յեռանդ:

Այդ հեղափոխական յեռանդը յերևան յեկավ այն բազմաթիվ գործադուլների միջոցով, վորոնք վերջերս արդեն վերջանում են հոգուտ բանվորութեան, վարովհետեւ բուրժուազիան դրված և այնպիսի պայմանների մեջ, վոր ուրիշ կերպ վարվել չի կարող: Նա չի կարող զրկվել այն հակայական տոկոսներից, վոր սալիս և նրան արդյունաբերութիւնը: Արդյունաբերութեանից ստացած ոգուտն այնքան մեծ և, վոր նա միշտ եւ կարող և վորոշ բաժին հանել կիսաքաղց բանվորութեանը:

1918 թ. ապրիլին հայտարարվեց ընդհանուր գործադուլ: Սա անկասկած քաղաքական բնույթ եր կրում: Մանր գործադուլներ միշտ եւ լինում եյին և քանի գնում, այնքան կրկնվում:

1920 թ. ապրիլին Հնդկաստանի հյուսիս-արեւմտյան յերկաթուղու բանվորները հայտարարեցին գործադուլ: Նրանց զեկավարում եր իրանդացի ընկեր Միրիերը: Գործադուլային շարժումն արագորեն անցավ և մյուս յ երկաթուղիների վրա: Ինչան համեմատութեան, սրանց միացան և կապորա քաղաքի տպագրիչները: 1920 թ. բռնկվեց Բոմբեյի բամբակի արդյունաբերութեան բանվորների գործադուլը: Մասնակցողներ թիվը 200,000 ից ավելի յեր: Գործադուլը զգալի արդյունք տվեց բանվորութեանը, ինչպէս հնդկական մասշտաբով, նրանք ստացան 10 ժամվա աշխատանքի, որովարձի 20—40% հավելման և ուրիշ գյուրութիւնների յերաշխիք:

Նույն թվի դեկտեմբերին Մադրասում սկսվեց Բուլեկնդեյմյան բնկերութեան տեկստիլ գործարանի բանվորների գործադուլը: Գործադուլի պատճառը մի քանի բանվորների անարդար կերպով գործից արձակելն եր: Գործատերերը վաղիային մեղադրում եյին կառավարութեան և կապիտալիստների դեմ դավադրութիւն կազմելու գործում:

Այս գործադուլը նույնպէս բարեհաջող վախճան ունեցավ: Առնատարակ 1920 թվականին գործադուլները սովորական բնույթ

եյին կրում: Վերջին յերեք ամսում տեղի ունեցավ 67 գործադուլ: Հոկտեմբերին տեղի ունեցավ 23 գործադուլ, տեկստիլ բանվորների, ելեքտրաքարշի, գազի գործարաններում աշխատողների, յերկաթուղայինների, տպագրիչների և այլն: 1921 թվին շարժումն ավելի սաստակացավ և մինչև տարվա վերջն եւ այդպէս շարունակվեց:

Վերջին տարին գործադուլ կազմակերպեցին ջուտի, բամբակի, մետաքսի գործարանների բանվորները, յերկաթուղայինները, տպագրիչները, գետային նավերի նավաստիները, գազի գործարանների բանվորները, շոֆերները, բեռնակիրները, հանքափորները, բուսական յուղերի գործարանների աշխատողները, ելեքտրաքարշի և շատ ուրիշ աշխատանոցների բանվորները: Գործադուլներն այնքան սպառնալից կերպարանք ստացան, վոր կառավարութեանը լուրջ մտահոգութեան մեջ գցեցին: Կառավարութեանն ստիպված յեղավ մտածելու, քննութեանն ունելու բանվորութեան դժգոհութեան պատճառները: Այսպիս, որինակ, Բենգալի որենադրական խորհուրդը մի կոմիտե կազմեց, վորը պետք և քննեց Բենգալի բանվորների դժգոհութեան պատճառները: Կոմիտեյի զեկուցումից յերևաց, վոր 1920 թվի հուլիսի 1-ից մինչև 1921 թվի մայիս 31-ը տեղի և ունեցել 137 գործադուլ, մասնակցողներ թիվը յեղել և 244,180, բանվորական կորած որերի թիվը՝ 2,611,488: Կառավարութեանը կամ բուրժուազիան ուշ չուներ գործադուլային այդպիսի հակայական շարժման առաջն ունելու: Պատճառները միայն քննելը չի նշանակում դժգոհութեան վերջ տալ: Վերջերս եւ սկսել են որենքներ մշակել բանվորական հարցի լուծման համար: Ինչպիսի, կըքննեն, որենքներ կհրատարակեն, խիղճըը դրանով կհանդատեն և ամեն ինչ կվերջանա, բայց բանվորի դրութիւնը վոնչնով եւ չի լավանա, և բանվորական հարցն եւ դրանով չի լուծվի: Գործադուլների ժամանակ բանվորները զանազան տեղերում, զանազան պահանջներ են գնում:

Ամենից շատ պահանջները պատվում են հետեյալ հարցերի շուրջը. 8—9 ժամյա աշխատանքի որ աշխատավարձի հավելումն, աշխատանքի սանիտարական պայմանների բարելավումն, արտաժամյա աշխատանքի վարձատրութիւնը, ապահովագրութիւն: անգործութեան դեպքում, հիվանդանալիս՝ բժշկութիւնը գործատերերի հաշվին, հիվանդ ժամանակվա ոռճիկի վճարումը, տպահովութիւն՝ աշխատունակութեան կորցնելու ժամանակ, մարդա-

վայել վերաբերմունք գործառույթի և նրանց ազնուների կողմից, ճաշվա հանգստություն ժառանգելի յերկարացումն մանկական աշխատանքի շահագործման սահմանափակումն, բանվորների շահին վնաս տվող գինեւոնների փակումն, առանց հարգելի պատճառների արձակված բանվորներին հետ ընդունելը և վերջապես բանվորական պրոֆմիությունների ճանաչումն ու գործարանային տեսչություն հիմնելը:

Չարմանալի պահանջներ դրին 1920 թվի մարտին Քիշի կըզգու շաքարեղեգին տնկարանների կուլինները 40,000 կուլի միանգամից դադարեցրին աշխատանքները և դրին հետևյալ պահանջները. վեց ժամյա աշխատանքի որ, 3 դոլար որավորձ, շաքարական հինգ որվա աշխատանք, ձրի բնակարան հողամասով, վորի վրա գոն 5 անասուն կարողանա արածալ, բժշկական ձրի ոգնություն, սպիտակամորթիների հետ հավասար իրավունքներ, ատելի շահագործործող ազիանների հեռացումը և անկարգությունների ժամանակ հեռացրված և բանտարկված հնդկացի բանվորներին բանտից ազատել և նորից ընդունել աշխատանքի: Կառավարությունը խիստ միջոցների դիմեց, բայց և այնպես նրանք սովորեն Պեսցին մինչև վերջ:

Այս պահանջներն ապացույց են այն բանի, թե հեղափոխական վորին վորքան բարձր և հնդկացի բանվորի մեջ:

Ինչպես տեսանք, պահանջները ընդհանրապես տնտեսական են: Բայց պատահում է, վոր ազգայնականների ազդեցության տակ յերբեմն գործադուլները քաղաքական բնույթ են կրում: Ինչպես որինակ՝ Ահմեդաբադի բամբակի գործարանի բանվորների գործադուլը, վորը հետո ուղղակի ապստամբություն կերպարանք ստացավ:

Գործադուլին աջակցում էին Հնդկաստանի ազգարնականության համարյա բոլոր խավերը, նույնիսկ մանր առևտրականները և արհեստավորները: Բայց ամենից շատ ոգնեցին յերկաթուղայինները, վորոնք ամեն կերպ խանգարում էին գործերի տեղափոխությունը, քանդելով ճանապարհները, պայթեցնելով կամուրջները և հրդեհելով կայարանները:

Հրաշալին այն է, վոր վերջերս հնդկացի բանվորներն սկսել են գործել մեծ համերաշխությամբ: Ֆերկաթուղայինները գործադուլի ժամանակ ոգնեցին տեկստիլ բանվորներին, յերկաթուղայիններին ոգնության յեկան ապագրիչները: Այդպես եր Ասամ-Բենգալյան յերկաթուղա բանվորների գործադուլը, վորը

հայտարարվեց Ասամի տնկարանների կուլիններին ոգնություն հասցրած լինելու համար:

Հազիվ է պատահում, վոր Հնդկաստանում գործադուլը խաղաղ անցնի: Միշտ արյունահեղ ընդհարումներ են լինում, վորոնց ժամանակ շատերը վիրավորվում են, նույնիսկ սպանություն գեպեր ել են պատահում: Այսպես, մի անգամ՝ յերկաթուղայինների գործադուլի ժամանակ հարձակվեցին մարդատար գնացքի վրա և քարկոծեցին, այդ ընդհարման ժամանակ վիրավորվեցին 40 հոգի: Նույն գործադուլավորները կտրատեցին հեռադրական ու հեռախոսային թելերը և գրավեցին կայարանների շենքերը: Միայն, յերբ բավականաչափ գործ յեկավ, ստիպված յեղան թողնել ու հեռանալ: Հնդկացի գործադուլավորներն ամենից առաջ դրավում են գործարանները և տերերին մոտ չեն թողնում, յեկողներին ել լավ թակում են: Առաջ, յերբ բանվորները դեռ ևս կաղմակերպված չեյին և նրանց դիրքն արդյունաբերության մեջ այնքան ուժեղ չեր, գործադուլները հաջող վախճան չեյին ունենում, բայց յերբ կաղմակերպվեցին պրոֆմիությունները և նրանք սկսեցին հեղհեղեղ դեր խաղալ արդյունաբերության մեջ, գործի կերպարանքը վորվեց: Այժմ արդեն, ինչպես ասացինք, գործադուլները հաջող յեկը են ունենում, թեև՝ յհարկե, այդ հաջողությունները պետք է հասկանանք հնդկական մասշտաբով:

Անգլիական կառավարության դեմ մղած ազգային կալում բանվորների գործադուլները շատ մեծ նշանակություն ունեն: Նրանք խանգարում են յերկրի տնտեսական կյանքի կանոնավոր ընթացքը: Դրա համար և, վոր անգլիացիք տանել չեն կարողանում վոչ մի գործադուլ՝ մանավանդ, յերբ նա քաղաքական բնույթ ունի: Նրանք անխնայ պատժում են գործադուլավորներին: Ամեն մի գործադուլի վրա նրանք նայում են վորպես ապստամբության մի վորձի վրա, դրա համար ել վոչ մի միջոցի առաջ նրանք կանգ չեն առնում: Ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը ցընցեց այն դաժան վերաբերմունքը, վոր ցույց տվին անգլիացի «դեմոկրատ» վարիչները դեպի Ամրիտսայի աշխատավորությունը:

Գնդակահարությունը, կախաղանը սովորական բաներ են անգլիացիների համար: Իսկ բանտարկություններն ահուկ չափերի յեն հասնում. աստեյակ հազարներով բանվորներ տառապում են բանտերում:

Գործադուլն ինչ վախճան էլ ունենա, միևնույնն է, կարծես թե ընդհանուր որևէն է, ղեկավարներին անպայման հեղափոխում են գործից և բանտարկում: Ամեն կերպ աշխատում են բանվորական մասսաներին հեռու պահել հեղափոխական գործիչներից և քարոզիչներից: Ժողովներն արգելված են, ամբողջ մամուլը յենթարկվում է նախնական ցենզուրայի: Մինչև իսկ «Դեյլի-Հերալդ» թերթն արգելված է և հալածվում է: Հեղափոխական կոմիտեներն առանձին մարմին ստեղծեցին այդ լրագրից պաշտպանելու և տարածելու համար: Հնդկական բանվորությունն առանձնապես առեկտիվ է զգում ղեպի «Բուլետի» որևէ քննարկը: Չմոռանալու է, զոր միայն բանվորությունը է, զոր առեկտիվ է և վերաբերվում ղեպի այդ որևէ քննարկին: Հնդկաստանում քոլոնի վերաբերմունքն է այդպես: Անգլիական կառավարությունն այդ որևէ ուղիով աշխատավորությանը զարնում է անգլիական կապիտալի ստրուկներ: Երբեք մի քանի կետեր այդ որևէ քննարկի, վերաբերվում ղեպի այդ որևէ քննարկին: Այդ որևէ քննարկի համաձայն ամեն մի հնդկացու կարելի է ձերբակալել և անորոշ ու անառնաման ժամանակով բանտարկել առանց բարձր իշխանության համապատասխան հրամանի: Մեղադրյալն ինքը պետք է ներկայացնի իրեն արդարացնող դատավիճակը: Նա իրավունք չունի պաշտպան ունենալու դատարանում: Հնդկացուն մեղադրելու համար կարելի է առանց վկաների հարց ու փորձի յուր գնալ: Ուրիշ խտրում, կարելի է ուղղակի և մեղադրել, կամ բացակա վկաների ցուցմունքներից: Ավելի ճիշտ — բավական է մեկին մեղադրել ուղեհան, ում ուղեն, կառոյ են բերել վորպես վկա և ծածուկ գործը վերջացնեն իրենց ուղեգրի պես:

Դատավարությունը տեղի է ունենում զազանի կերպով: Դատարանի վճիռը է հայտարարվում: Մեղադրյալից ծածուկ են պահում նրան մեղադրող մարդկանց անունները: Մեղադրյալն իրեն մեղադրողներին յերեք է տեսնում: Ամեն մի բնակարան, վորտեղ հնդկացի է ապրում, կարելի է ամեն ժամանակ անարգել կերպով խուզարկել: Մնացած կետերը նույն բնույթի են կրում:

Ինչպես ամեն տեղ, այնպես էլ Հնդկաստանում դատարանը միշտ բուրժուազիայի կողմն է: Դատարանն, առանց խղճի խայթ զգալու մեղադրեց Մադրասի պրոֆմիտիվություններին, վորովհետև բուրժուազիան այդպես էր պահանջում:

Անգլիացիք իրենց ծանր տուրքերի և հարկերի միջոցով հավաքած յեկամտի կեսը ծախսում են, իրենց տեղով, դիմադրական պետքերի համար, այսինքն, ավելի ճիշտ, հեղափոխական շարժումների դեմ ընդհանրապես և անհատապես բանվորական շարժման դեմ: Այսպիսի դժոխային պայմաններում շատ բան պահանջել հնդկական բանվորից մենք չենք կարող: Ամեն կողմից խեղճին խեղդում են:

Բուրժուազիան էլ բավականանում անգլիական կառավարության ձեռք առած միջոցներով: Նա գործ է դնում և իր սեփական միջոցները բանվորական շարժման դեմ: Այդ նպատակով Հնդկաստանում կազմվել է «սեփականատերերի ընկերությունների ֆեդերացիա», վորը ուղղված է պրոլետարիատի դեմ:

Մյուս կողմից էլ, իրենց իրավունքները չսահմանափակելու համար, առանձին մարդ ուղարկեցին Անգլիա, վորպեսզի կենտրոնում թույլ չտան իրենց շահերին դիպչելու: Յերեում է, վոր նույնիսկ անգլիական կառավարության արածն էլ էլ բավականացնում անկուշտ կապիտալիստներին:

Ամեն տեղ էլ կապիտալիստների գործ գրած միջոցները բանվորների դեմ միևնույնն են: Որինակ, բանվորական կազմակերպությունների մեջ ամեն կերպ աշխատում են իրենց ազնաունեն ունենալ, վորպեսզի միշտ տեղյակ լինեն ամեն բանի և ժամանակին միջոցներ ձեռք առնեն սկսող, կամ սպասվող շարժման դեմ, կամ հենց բնում խեղդեն ամեն ինչ, սպառնալու են զգնելով բանվորության մեջ: Պատահում է, վոր գուցե բանվորական կազմակերպության կողքին նրանք ստեղծում են մի ուրիշ բանվորական կազմակերպություն, վորտեղ միայն իրենց մարդիկն են լինում: Սա լինում է վորպես հակալիք բանվորական հեղափոխական կազմակերպությունների հանդեպ: Որինակ, յերբ յերկաթուղային բանվորներն ուղում էին մի անգամ կառավարական կազմակերպություն ունենալ, կապիտալիստներն իսկույն առաջ բերին 1920 թվականի ոգոստոսին «յերկաթուղայինների ազգային միությունը», վորի ղեկավարներն էին անգլիական չինովնիկները: Այս «ազգային միություն» նպատակն է կալիլ հեղափոխական պրոպագանդայի դեմ, հաշտեցնել բանվորներին իրենց գործատիների հետ և խաղաղ ճանապարհով բարելավել բանվորական աշխատանքի պայմանները: Հաճախ կապիտալիստները հրաժարվում են բանակցել այնպիսի միությունների հետ, վորոնց գլուխը կանգնած են հեղափոխական

մարդիկ: Այժմ, յերբ բանվորներն առանձին յեռանդով կազմակերպվում են, կապիտալիստներն ել իրենց կողմից նյութանյութ յեռանդով առաջ են բերում իրենց ուզած կազմակերպությունները: Առհասարակ Հնդկաստանում պրոֆմիությունները կազմվում են գործադուլներից հետո, հենց գործադուլային կոմիտեների նախաձեռնությամբ:

Առաջին պրոֆմիությունը կազմվեց Մադրասում 1918 թվականին՝ Իոկտոբր Վադիայի Զանքերով: Դա ելեկտրաբարձի բանվորների միությունն էր:

Սրանից հետո առաջ յեկան տեկստիլ բանվորություն, յերկաթուղայինների, աղաղրիչների, քաղաքային բեռնակիրների միությունները, վորոնք բոլորն ել միացան իրար հետ Դրանց ղլուխը կանգնած է նույն գոկտոբր Վադիան: Այս ժամանակվանից անընդհատ կազմվում են նորանոր պրոֆմիություններ, վոր շարունակվում է մինչև որս: Այդ միություններից ամենից առաջ աշխատեցին՝ ողտվել աղգայնական շարժման պարագլուխներն՝ իրենց նպատակների համար: Նրանք շատ լավ գիտեին բանվորական միությունների ուժը, դրա համար ել ամեն կերպ աջակցում էին նրանց: Այս գործում հայտնի յե հնդկական աղգային շարժման հուշակամոր պարագլուխ Տիլակը 1919 թ. նա մը առանձին կոչով գիմեց Բոմբեյի շրջանի բոլոր բանվորներին, հրավիրելով նրանց կազմակերպվելու և միություններ կազմելու: Այս նպատակով նա նույնիսկ շրջեց միջին Հնդկաստանի գավառները: Ամեն տեղ կազմակերպում էր բանվորներին: 1919 թ. կալկաթայում նա հիմնեց աղաղրիչների միությունը: Այդ միությունների գլուխը կանգնած են կամ աղգայնականները, կամ սոցիալ-բեֆորմիստները, ինչպես գոկտոբր Վադիան, վորոնց իդեալն անգլիական տրեդ-յունիոնիզմն է: Այժմ հետզհետե պրոֆմիությունները հետանում են աղգայնական հովերից ու ղեկավարներից և միությունների գլուխն են անցնում հեղափոխական պարագլուխները:

1920 թվականին, յերբ հյուսիս-արևմտյան յերկաթուղիների բանվորներն իրանդացի Միլերի ղեկավարությամբ գործադուլ հայտարարեցին, իսկոյն կազմեցին իրենց միությունը՝ 45,000 անդամներով: Սա մի չափանված փաստ էր, վորովհետև առաջին անգամն էր, վոր հնդկացիք և մահմեդականները զնացին յեկրոպացու, այնեկ անգլիացու, հետևից: Միլերը հեղափոխական էր. ահա թե ինչու բանվորությունը զնաց նրա հետևից:

Միաժամանակ գործադուլ արին և Լագորա քաղաքի աղաղրիչները և, միանալով յերկաթուղայինների հետ, կազմեցին առանձին միություն՝ նույն Միլերի ղեկավարությամբ:

Բանվորների դեֆոնկություն իրենց աղգայնական ղեկավարներից ավելի պարզ յերևաց այն մանիֆեստից, վոր Դրասաբակեցին Ասա Ի. Բենգալյան յերկաթուղու բանվորներն իրենց գործադուլի ժամանակ: Այդ մանիֆեստի մեջ նրանք մեղադրում են իրենց աղգայնական ղեկավարներին այն բանում, վոր նրանք սկզբում դուրսն են բանվորներին գործադուլ անելու, հետո թողնում են նրանց իրենց բախտին: Կալի թունդ ժամանակ թ դնում հեռանում են: Ինարկե գործատիների աչքը լույս: Մանիֆեստում նրանք բացարձակ կերպով շեշտում են, վոր աղգայնական ղեկավարներն ընդունակ չեն բանվորական շահերը պաշտպանելու:

Մոտ ժամանակներս, յերբ նորից սաստկացավ կռիվն անգլիացիների դեմ, աղգայնականների աղդեցությունն ել բանվորական մասսաների վրա ավելացավ և ավելի հիմնավոր դարձավ: Հնդկական տրեդ-յունիոնների տված տեղեկությունների համաձայն, Հնդկաստանում կա 100 պրոֆմիություն՝ 1 և կես միլիոն անդամներով: Վորքան ճիշտ են այս թվերը, դժվար է ասել, վորովհետև կան և ուրիշ տեղեկություններ, վորոնք հակասու են այս տեղեկություններին: Այժմ կան հատկապես պրոֆմիությունները. յերկաթուղայինների, աղաղրիչների, տեկստիլ աշխատավորների, ելեկտրաբարձի բանվորների, գրասենյակային ծառայողների, գազի գործարանի բանվորների, նավատարների, փոստային ծառայողների և ուրիշները: Սրանցից գլխավորներն են. 1) Մադրասի բանվորական միությունը, վորը 1914 թվին ուներ 17,000 անդամ, իսկ այժմ 100,000, 2) Փենջապի բանվորների միությունը՝ 50,000 անդամով, 3) Բոմբեյի տեկստիլ աշխատավորների միություն, 4) Դոունդարայի բանվորների կազմակերպությունը: Այս թվերը խոշոր են, բայց յերբ աչքի առաջ ունենանք Հնդկաստանի աշխատավորություն թիվն ահասարակ, կտեսնենք, վոր դեռ ևս շատ բան ունի անելու: Հնդկաստանի պրոլետարիատը:

Մի քանի տեղեկություններով, պրոլետարիատի ընդհանուր թիվը հասնում է մինչև 5 միլիոնի: Ուրիշ տեղեկություններով՝ — 7 1/2 9 միլիոն: 1920 թվականի վերջից մինչև 1921 թվի վերջը, այսինքն տրեդ-յունիոնների առաջին կոնգրեսից մինչև

յերկրորդ կոնգրեսը, պրոֆիտություններում կազմակերպված բանվորների թիվը 500,000-ից հասել է 1,500,000-ի: Սա նշանակում է, վոր Հնդկաստանում պրոֆշարժումը մեծ քայլերով ե առաջադիմում: Պրոֆիտությունների աշխարհի զարգացումն ստիպեց կառավարութանը լուրջ զբաղվել պրոֆիտությունների հարցով: Մինչև այժմ նրանք դեռ ես որենքով ճանաչված չեն: 1921 թվի մարտին՝ Հնդկաստանի որենադրական խորհուրդը մի վորոշում կայացրեց, վորով պրոֆիտությունների որենական ճանաչվելու հարցը ե նրանց մասին որենքներ մշակելու խնդրը համարվեց հերթական: Այս վորոշման հիման վրա Հնդկաստանի կառավարությունը խոստացավ շուտափույթ կերպով որենքներ մշակել ե հրատարակել:

Իր խոստումը կառավարությունը կատարեց, թե վոչ, — չգիտենք: միայն հայտնի է, վոր 1921 թվի սեպտեմբերի 12-ին արգյունաբերության դեպարտամենտի քարտուղարն այդ հարցի մասին հարցապնդումներ ուղարկեց տեղական իշխանություններին *):

Բանվորական շարժման ուժեղանալու պատճառով, 1921 թվի ամբողջը՝ Մադրասում կազմվեց «Աշխատանքի կենտրոնական բյուրո»: Իսկ հնդկական կառավարությունը հարկադրվեց աշխատանքի առանձին դեպարտամենտ հիմնելու:

1920 թվականի սեպտեմբերին տեղի ունեցավ Բոմբեյում հնդկական տրեդ-յունիոնների առաջին ազգային կոնգրեսը, վորը շատ հետադիմական բնույթ էր կրում: Վորպես ներկայացուցիչներ այդ կոնգրեսին մասնակցում էյին շատ ազգայնականներ, վորոնք բանվորության ներկայացուցիչ լինել չէյին կարող: Կոնգրեսի նախագահն էր գեմոկրատ Լաջպատ-Բայը, անգլիական տրեդ-յունիոնիդմի կողմնակիցը, վորն աշխատում էր իր սեփական համակրանքը դեպի Անգլիան անցկացնել Կոնգրեսի աշխատանքների ե վորոշումների մեջ: Նա ուզում էր համոզել, վոր թե անգլիական ե թե հնդկական բանվորական շարժումների շահերն ընդհանուր են: Վորոշումների մեջ, ի միջի այլոց, կար ե բողոք՝ Հնդկաստանի պրոդուկտի աշխատանքի պայմանների դեմ:

*) Ինչպես յերևում է, պրոֆիտությունների որենքով ճանաչվելու հարցը կամ չի ընդունված, կամ, լավագույն դեպքում, դեռ ես կախված է ոգի մեջ, վորովհետե մոտ ժամանակներս ընկ-Միլերը բանտարկվեց՝ վորպես որենքով չճանաչված կամակերպության, այսինքն իբրեւ պրոֆիտության անդամ:

Մասնավորապես շեշտվում էր հանքերում աշխատողների պայմանների մասին:

1921 թվի դեկտեմբերին կայացած կոնգրեսը հաստատեց միայն այն փաստը, վոր նախկին կոնգրեսի վորոշումը մնացել է թղթի վրա: Ուրիշ բան չեր կարելի սպասել առաջին կոնգրեսի, պրոֆիտությունների կողմից ընտրված ազգային խորհրդի, կողմից, վորը միշտ Անգլիական տրեդ-յունիոնիդմի կողմնակից էր:

Հնդկական քարածուխի կենտրոն՝ Զարիյում համաքված յերկրորդ կոնգրեսի պրեզիդենտը, քննելով նյուն տեղի հանքերում աշխատողների դրությունը, գտավ, վոր նրանց դրությունն ուղղակի սպառնական է:

Պրոֆիտությունների այս յերկրորդ կոնգրեսը, վորին մասնակցում էյին 100 կազմակերպությունների — 1½ միլ. անդամների ներկայացուցիչները, բանվորները խանդավառությամբ ընդունեցին: Բացման առթիվ կազմակերպված ցույցին մասնակցում էյին 80,000-ից ավելի մարդ: Իսկ կոնգրեսի ժողովներին ներկա էյին 20,000 հոգի:

Բանվորները թողնում էյին իրենց աշխատանքները, վորպեսզի ներկա լինեն ժողովներին: Այս բոլորը պարզ ապացույց են այն բանին, վոր հնդկացի բանվորությունն սկսեց կենդանի հետաքրքրություն ցույց տալ դեպի պրոֆշարժումը: Բանվորական մասսաների շարժման ե տաք վերաբերմունքի բարոյական նշանակությունն այնքան մեծ էր, վոր կառավարությունը չկարողացավ ցրել կոնգրեսը, թեև հանքատերերը միքանի անգամ այդ մտքով զիմում արին նրան: Ավելին կարելի է ասել, մի քանի ժողովներից հետո, հանքատերերը, տեսնելով, վոր վոչինչ չեն կարողանում անել, իրենք ներկայացան կոնգրեսին ե ներողություն խնդրեցին՝ կոնգրեսը ցրելու փորձեր անելու համար: Հենց այդ ժողովումն էլ նրանք խոստացան զիջումներ անել բանվորությանը: շարաթական աշխատանքի ժամերը հասցնելով մինչև 44-ի, շինելով հարմար բնակարաններ ե ուսումնարաններ՝ բանվորության ե նրանց յերկառների համար: Շատ կասկածելի չէ, վոր ազաներն այդ բանն արին, անկեղծ կերպով ցավելով բանվորությանը: Ավելի շուտ նրանք վախեցան բանվորության հեղափոխական տրամադրությունից: Իսկ այդ տրամադրությունը շատ պարզ արտահայտվեց պարագլուխներից մեկի՝ Վիսվանադայի բերանից դուրս յեկած հետեյալ խոսքերով: «Թող լավ իմանան նրանք, վորոնց վերաբերում են այս խոսքերը, վոր յեթե բան-

վորութիւնը մեծ աշխատանքներով միճակի մեջ, բնականօրէն առաջնապէս անհնար կլինի: Բանվորութիւնը հաստատ կերպով վարորդի և տեղական տնտեսական ձեռքերով արտադրած բոլոր հարստութիւններին: Ով ակամք ունի, թող լսի ու զգուշանա: Այս հանգուզն խոսքերի համար ընկ. Վիսվանանդան բանտարկվեց, բայց բանվորների խիստ պահանջով ազատվեց:

Կոնգրեսի վերջին, այսպէս թե այնպէս հաղթող հանդիսացան չափավոր տարրերը, ինչպէս նախագահ Զոգեֆ Բապտիստը, քարտուղար Չեման-Լալան, վորոնք բարձրագոյն հայտարարում էին, վոր կոնգրեսի աշխատանքները պետք է գնան Ծաւրիանի սոցիալիզմի պատգամների համաձայն, այսինքն միջին ճանապարհով: Վոչ ծայրահեղ ինքնիշխանութիւն (անհատականութիւն) և վոչ էլ բոլորակամ և հարկավոր: Ի հարկէ, քանի վոր ժամանակն էլ այնպիսի ժամանակ էր, յերբ ամբողջ Հնդկաստանի միջնորդը բռնված եր ազգայնական հովերով, կոնգրեսի անդամներն էլ տարվեցին զբանցով, և, փոխանակ տնտեսական հարցերի մասին խիստ վորոշումներ կայացնելու, նրանք ընկան քաղաքական հարցերի հետեւից, վոգելորակցին իմպերիալիստներից՝ Հնդկաստանն ազատելու գաղափարով և շատ յերկար կանգ առան Վալարաշալի (ինքնաշարութիւն) խնդրի վրա: Բայց և այնպէս Հնդկաստանի բանվորութիւնը ցույց տվեց իր համակրանքը և համակրաշխութիւնը համաշխարհային հեղափոխութեան առաջնափուլին՝ ուստի անհնար պահանջներն Ռուսաստանի համար հաց և խաղաղութիւն: Նրանով նրանք ընդգծեցին իրենց կապը համաշխարհային պրոլետարական շարժման հետ: Հնդկական բանվորութեան ինտերնացիոնալ կապերը մինչև այսօր թույլ են յեղել: Նրանց կապը յեղել և միայն անգլիական բանվորական շարժման հետ: Դեռ 1916 թ. Լոնդոնում՝ հնդկական և անգլիական տրեկ-յունիոնիստները և սոցիալիստները հիմնեցին հնդկական բանվորներին ոգնող Լոնդոնի լիգա: Հետո, Մադրասի բանվորական միութեան պարագլուխ Վալիան, հնդկական սինդիկատների կողմից, մասնակցեց անգլիական տրեկ-յունիոնիստների կոնգրեսին և 1919 թ. Վաշինգտոնի աշխատանքի միջազգային կոնգրեսին: 1920 թ. հնդկական պրոֆմիութիւնները առաջին կոնգրեսին մասնակցութիւն ունեցան անգլիական տրեկ-յունիոնիստները և բանվորական կուսակցութեան անդամները: Այս բանվորական կուսակցութիւնը շատ ջանք է գործ դնում իր ձեռքը գցելու հնդկական բանվորական շարժումը, իսկ հնդ-

կական բանվորութեան ներկայացուցիչները, ինչպէս Վալիան, քնդառաջ են գնում այդ բանին: 1921 թ. աշխատանքի միջազգային բյուրոյի կոնգրեսին, Ազգերի Լիգային կից մասնակցում էին նաև հնդկական բանվորական պրոֆշարժման ներկայացուցիչները:

Սխալ կլիներ կարծել, վոր Մատերզամի ինտերնացիոնալը հնդկական բանվորութեան վրա մեծ ազդեցութիւն ունի: Այդ բանվորութեան հոգու տերն այժմ ազգայնական շարժումն է, վորն ուղում է բանվորութեան ուժերով ազատել Հնդկաստանն Անգլիայի ճիրաններից:

Հնդկական բանվորութեան համակրանքն անպայման դեպի պրոֆմիութիւնների կարմիր ինտերնացիոնալն է, վորովհետև նա ի սրտե ցանկանում է Հնդկաստանի ազատութիւնը և կատարյալ անկախութիւնը: Կասկած չկա, վոր յերբ հնդկական բանվորութիւնը մոտիկից կձանոթանա կարմիր ինտերնացիոնալի հետ, նրա ամբողջ համակրանքն անկեղծորեն կգառնա դեպի նա: Դրա համար հարկավոր է նախ, վոր ազգայնական հերոսները հեռանան բանվորութեան շարքերից, քանի վոր նրանք ազգային շահերն ավելի բարձր են դասում, քան դասակարգայինը, մասնավոր, վոր նրանք բանվորական շարժման վրա նայում են վորպէս մի միջոցի՝ իրենց նպատակներին հասնելու համար, յերկրորդը, վոր բանվորութիւնն ազատվի իրենց իսկական սոցիալիստ համարող սոցիալ-բուրժուազիստներից, վորոնց իդեալն անգլիական տրեկ-յունիոնիզմն է և նրանից դուրս պրոլետարական կռիւ ուրիշ միջոց չգիտեն:

Հնդկական բանվորութիւնը վերջ ի վերջո կմաքովի իր ուղղորտունիստ տարրերից և կկանգնի զուտ հեղափոխական ուղիի վրա: Պետք է հուսանք, վոր յերկրորդ կոնգրեսում բանվորութեան պահանջած հացն ու խաղաղութիւնը մեծ Ռուսաստանի համար մի գրավական է՝ ավելի սերտ կերպով կապվելու միջազգային հեղափոխական շարժման հետ, և առաջիկա կոնգրեսում նա կդնի և հաջողութեամբ կանցկացնի կարմիր ինտերնացիոնալին միանալու խնդիրը: Մենք համոզված ենք, վոր այդ հարցն անպայման կլուծվի դրական մտքով, վորովհետև պրոլետարիատի ազատագրման ուղին դեպի պրոֆմիութիւնների կարմիր ինտերնացիոնալն է:

2 ՀՈԼԼԱՆԴԱԿԱՆ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԸ

Հոլլանդական Հնդկաստանը, — դա Սուլավեսի, Յավա և արանց մասակա կղզիներն են:

Հոլլանդական Հնդկաստանն իր աշխարհագրական դիրքով կարող է ծառայել վերաբերման միջնորդ՝ բուն Հնդկաստանի և Զինաստանի միջև: Դրանով նա մեծ դեր ունի խաղալու արևելքի հեղափոխական շարժման մեջ:

Դրա համար ել շատ հետաքրքիր է ծանոթանալ այնտեղի բանվորական հեղափոխական շարժման հետ: Բոլոր կղզիներից ամենից կարևորը՝ Յավան է, վորն ունի 40,000,000 ազգաբնակչություն: Տնտեսապես ամենից զարգացածը նույնպես այս կղզին է:

Հոլլանդական Հնդկաստանը մինչև հիմա ել մնացել է վորպես դուռ յերկրագործական մի յերկիր: Այնտեղի ամբողջ արդյունաբերությունը գյուղատնտեսական է: Ծաղկած են շաքարի, ծխախոտի, սուրճի, կակաոյի, թեյի, ռեզինի արդյունաբերությունը: Մետաղների արտադրությունը միայն վերջերս է սկսվել: Կապիտալիզմն այնտեղ շատ յերիտասարդ է: Նրա սկիզբը կարելի չէ համարել 1900 թ.: Ծառ ժամանակ չէ, վոր առաջ է յնկել դուռ տեղական բանվորությունը: Առաջ միայն հոլլանդացիք էլին: Իսկ 1921 թվի վերջերին հոլլանդական Հնդկաստանում հաշվում եր 2 միլիոն վորակյալ բանվոր, վորոնցից 500,000-ը կին, 450,000 գեղատաններ, և 6 միլիոն ել վոչ վորակյալներ, զրանցից $2\frac{1}{2}$ միլիոնը՝ կին, միլիոնից ավելի ել գեղատաններ: Սրանք աշխատում են դանադան տնկարաններում: Առանց վկայություն ել կարող ենք հաստատ կերպով ասել, վոր տեղական բանվորությունը դրությունը մինչև վերջին ժամանակներս անտանելի յեր:

Հոլլանդացի կապիտալիստները՝ բանվորության մեջ պառակտում գցելու համար, դիտմամբ իրենց սպիտակամորթ բանվորներին լավ են վարձատրում, իսկ տեղացիների հոգին են հանում: Տեղացիների ստացածն անհամեմատ ավելի քիչ է, քան հոլլանդացի բանվորներինը: Գործարանային վարչության վերաբերմունքն այնքան անտանելի չէ, վոր շատ անգամ բանվորների մեջ հուզմունքներ է առաջ բերել: Մթերքների գներն ավելացել են 500%, իսկ աշխատավարձն համարյա նույնն է մնացել: Բնակարանային հարցն ել տեղացիների համար մի շարիք

էր: Աշխատանքի պաշտպանության վոչ մի որևիցե չկար: Կանայք և մանուկներն անխնա կերպով շահագործվում էլին: Վերջերս միայն բանվորների բողոքների ու գործադուլների շնորհիվ տեղական բանվորների դրությունը փոխվել է մի փոքր գեղի լավը: Արդյունաբերության համարյա բոլոր ճյուղերումն ել բանվորներն 8 ժամ են աշխատում: Աշխատավարձն ավելացել է 100 — 200%: Մի բան լավ է, վոր մթերքների գներն ընկնում են: Դրա փոխարեն վերջերս կառավարությունն սկսել է խստություններ բանեցնել բանվորների վերաբերմամբ: Մանավանդ գործադուլների ժամանակ շատ պահանջկոտ են: Կապիտալիստները պահանջում են, վոր բանվորները խաղաղ միջոցներով գործեն:

Գործադուլներից շատ են վախենում: Բանվորներն ել դիտենալով, վոր միայն գործադուլներով կարելի չէ ստիպել կապիտալիստներին ընկճվել և զիջումներ անել, ամեն մի առիթից ոգավում են և գործադուլ հայտարարում: Դրանով ել բավականին բարելավել են իրենց դրությունը:

Գործադուլային շարժումն ուժեղացավ առանձնապես համաշխարհային պատերազմից հետո: Մի ժամանակ, մի շարք ձեռնարկություններում հայտարարում էլին գործադուլ: Միայն Սինթարադ քաղաքում 1913 թ. գործադուլ արին 3,000 նավաշեն բանվորներ: 1919 թ. յերկու ամսվա ընթացքում 2,000-ից ավելի տղազրիշներ գործադուլ հայտարարեցին, հետո, կարճ ժամանակով Կան-Կարտաի գործարանի բանվորները, այնուհետև՝ 2,000 յերկաթուղայինները: Քիչ զլխապալանք չը պատճառեցին և շաքարի արդյունաբերությունն բանվորները զանազան քաղաքներում: 1920 թվին Սուլավեսի կղզու Դեկի քաղաքում գործադուլ արին յերկաթուղու բանվորները, բայց սրանց գործադուլը ճնշվեց սպիտակամորթ շտրեյկբրեյկներների շնորհիվ:

Այստեղ ել գործադուլավորներին ձերբակալում են, բանտարկում, արսորում, մանավանդ զեկավարներին: Գործատուները լուրտուներ են կազմում, փողոց են շարտում հեղափոխական բանվորներին, վորոնք սե ցուցակի մեջ են ընկել: Այսպիսիներն ուրիշ տեղեր չեն ընդունում աշխատանքի:

Քանի վոր առհասարակ գործադուլավորների գլուխը կանգնած են լինում պրոֆիտությունների զեկավարները, վորոնք միևնույն ժամանակ կոմունիստական կուսակցության պարագլուխներն են, ուստի և դեպի սրանց անխնա և անողորմ են միշտ:

Հոլլանդական Հնդկաստանի բանվորների պահանջներն, ընդ-

հանրապետ անտեսական են: Դադարակալան պահանջները շատ խիստ կերպով արդելված են կառավարության կողմից:

Բայց վորովհետև հաճախ լինում են գործադուլներ գործարանային վարչության վատ վերաբերմունքի պատճառով, դրա համար ել այդպիսի գործադուլները կրում են ազգային քաղաքական բնույթ: Գործադուլների հետևանքները կարելի չէ համարել բավարար, վորովհետև բանվորության դրությունը զգալի կերպով լավացել է: Մինչև 1922 թ. սկիզբը գործադուլներն այսպես էլին վերջանում. 25% հաղթությամբ, 25% պարտությամբ և 50% բանվորների և գործատերերի փոխադարձ համաձայնությամբ:

Հոլանդական իշխանությունները դո՛ւ չեն այն գիշումներից, վոր ստիպված անում են գործատերերը: Նրանք կազմակերպել են իրենց ցանկացած մարմինները, վորոնց միջոցով կոխվ են մղում բանվորական հեղափոխական շարժման դեմ:

Այդպիսի գավառան կազմակերպություն և «Բադաբատըն-տեսական Միությունը», վորը պանվում և բուրժուազիայի տված մեծագույն անպատանելություն:

Քանի դեռում գրությունն այնքան լրջանում է: Տեղացիների ազգա նական շարժումները հոլանդական տիրապետության դեմ ուժեղանում են: Մյուս կողմից ել կոմունիստական և պրոֆեսիոնալ շարժումներն են սաստկանում: Կառավարությունը և բուրժուազիան ձեռք-ձեռքի տված՝ աշխատում են: Նրանց համար միջոցների մեջ խտրություն չկա: Ամեն բան ներքի յին համարում: Հոլանդական Հնդկաստանի առաջին պրոֆմիությունը կազմվեց 1908 թվականին: Սրա հետ միասին առաջ յեկավ և առաջին «ազգային» ընկերությունը՝ «Բուդի-Ուտոմո» անունով: Գրոֆմիության մեջ մասնակցում էին զվաճվորապես «ազգային» ընկերության անդամ ուսուցիչները: Սրանք դասակարգային կրքով չէին ընդունում, գործադուլներին հակառակ էին: Նրանց ավելի հետաքրքրում էր դպրոցական գործը: Շատ հետո միայն նրանք հարեցին պրոֆշարժմանը: 1916—1919 թ. թ. այս միության անդամներից շատերը դուրս յեկան և կազմեցին առանձին-առանձին միություններ ըստ «մասնագիտության»: Այսպես կազմեցին «գյուղական ուսուցիչների», «տարրական», «միջնակարգ», «բարձրագույն դպրոցների ուսուցիչների դատ-դատ միություններ»: Բոլոր այս միությունները, ինչպես առաջին միությունը, վորից

ներանք բաժանվեցին, հնդկական պրոֆեսորական շարժման մեջ վոչ մի դեր չեն խաղում:

Ամենաազդեցիկ միությունը, — դա 1909 թվին կազմված յերկաթուղայինների միությունն է, վորը զուտ Յեմբուդ յի բանվորների հիմնածն է: Ժամանակի ընթացքում այդ միության մեջ մտան և տեղացիները: Իսկ այժմ նրանք թվով գերակշռում են: Այս վերջին հանգամանքի շնորիվ և մասնավորապես այն պատճառով, վոր տեղացի բանվորներն ավելի հեղափոխական տրամադրություն ունեն, յեվրոպացի բանվորները հետզհետե դուրս յեկան միությունից: Սրանց հետևեցին և տեղացի վորակյալ բանվորները, վորոնք կազմեցին իրենց առանձին միությունը:

Մյուս միությունները աչքի են ընկնում չինովնիկների և պետական լուրարդների ծառայողների միությունները, վոր առաջ յեկան 1917 թվին շաքար արդյունաբերական բանվորների աջակցությամբ: Այնուհետև նավաշեն բանվորների, տպագրիչների, հանքերում աշխատողների, դարբինների, շոֆերների, դերձակների, չինովնիկների պետական ջրաբաշխական բանվորների, չինարարների, սննդատուների և այլն միությունները:

1919 թվին յերկաթուղայինների միության նախաձեռնությամբ կազմվեց «պրոֆմիությունների ընդհանուր ֆեդերացիա»-ն: Սրա մեջ մտան տեղական 20 պրոֆմիություն: Սպիտակները և տեղացի արխատողները չուղեցին միանալ: 1921 թվականի հունիսին, պրոֆմիությունների կոնֆերանսից հետո պառակտում ընկավ այդ «ընդհանուր ֆեդերացիայի» մեջ: Հեղափոխական պրոֆմիություններն, ինչպես յերկաթուղայինների, նավաշեն բանվորների, տպագրիչների միությունները դուրս յեկան և կազմեցին «պրոֆմիությունների հեղափոխական կենտրոն» — ֆեդերացիան: Այդ յերկու ֆեդերացիաների ուժերն համարյա նույնն են: 1921 թվի վերջերին աջակողմյան ֆեդերացիան ուներ 25,000 անդամ, իսկ հեղափոխականը, — 27,000: Ժամանակի ընթացքում պառակտումը կվերջանա, և յերկու ֆեդերացիան ել կմիանան: Արդեն նրանք բավականին մոտեցել են իրար: Նրանք ունին «գլխավոր կոմիտե», վորը ընդհանուր և յերկուսի համար ել:

1921 թվի վերջերին «հեղափոխական կենտրոնի» պրեզիդենտը մի վորոգում կայացրեց, վորով նրանք միանում են «պրոֆմիությունների կարմիր ինտերնացիոնալին»:

Հոլանդական Հնդկաստանի պրոֆշարժումը սերտ կերպով կապված և հեղափոխական, սոցիալիստական շարժման հետ:

Դեռ ևս 1915 թվին առաջ յեկավ «սոցիալ-դեմոկրատական միությունը», վերից 1919 ին դառնալիս ուղղորտունիստները և կազմեցին «սոցիալ դեմոկրատական կուսակցությունը»:

Մնացած հեղափոխական տարրերը 1920 թվականին վոխեցին իրենց ծրագիրը և անուշը, ընդունեցին «կոմունիստական հայացքներն ու կոչվեցին «Հնդկաստանի Կոմունիստական միություն»: Կոմիստերն II Կոնգրեսում սրանք ունեյին իրենց ներկայացուցիչը: Հոլլանդական Հնդկաստանի ժողովրդական լայն մասսաների վրա մեծ ազդեցություն ունի Կոմունիստական կուսակցությունը, մասնավորապես ազգայնական «Սարիկատ-Սալամ» ընկերությունը շատ և տարված «Կոմունիստական գաղափարներով»: Նա ունի հարյուր հազարներով անդամներ, թեև ղեկավարները դեռ են կոմունիստներ, բայց վաղից չեն կարողանում անել:

Հոլլանդական Հնդկաստանի բանվորության հեղափոխական շարժման ամենից շատ խանդարում և բանվորների տգիտությունը, վորոնց 85%-ն անգրագետներ են: Հետո, խանդարում և և նրանց ցրված, բաժան-բաժան լինելը: Զանազան կազմակերպությունների մեջ, վորտեղ մեծ տեղ և բռնում և ցեղային տարբերությունը, նրանք միահամուռ ուժերով դործելու հնարավորությունից զուրկ են:

Հոլլանդական Հնդկաստանի հեղափոխական տարրերն ամենից առաջ պետք և բաց անեն յեվրոպացի բանվորներին աչքերը. նրանց պետք և հասկացնեն, վոր իրենց այդպիսի կղզիացումով և դատ դործելով Թուլացնում են հնգհանուր բանվորական ֆրոնտը, վոր նրանց տեղացիներից հեռու մնալը խանդարում և ընդհանուր զործին:

Նրանք պետք և համախմբվեն կոմունիստական տարրերի շուրջը, միանան և տեղծեն մի ընդհանուր թե յեվրոպացիների և թե տեղացիների միություն: Ույժը միության մեջն և:

ԴԼՈՒԽ Դ.

ՄԱՏԱՎՈՐ ԱՐԵՎԵԼԷ

ՏԱՀԿԱՍՏԱՆ

Համաշխարհային պատերազմը և նրա հետևանքները, Ինքնիշխանների քաղաքականությունը: Տնայնագործության քայքայումը: Անգործության կրիզիս: Գաղթ. բանվորներ

զրույթյունը: Բանվորական որը: Աշխատավարձը. Թանկություն: Գործադուլային շարժում: Գործադուլների հետևանքը: Բանվորների պահանջները: Բանվորական որենտրություն: Բուրժուազիայի պրովակացիան: Սատություններ: Կոմունիստական և ազգայնական տրամադրությունը բանվորական մասսաների մեջ: Բանվորական շարժման պատմությունը մինչև 1918 թ. հեղափոխությունը և նրանից հետո: Սոցիալիստական շարժում: Ժամանակակից պրոֆշարժումը: Հեղափոխական կուսակցությունները և պրոֆկադմակերպությունները: Հեղափոխական պրոֆեսսորնալ շարժումները:

ՍՐԻԱ ՅԵՎ ՄԻՋԱԳԵՏԲ

Ֆրանսիական իշխանության իստությունները: Պրոֆշարժման քաղաքականությունը Սիրիայում: Բաղմաթիվ բանվորության դուրությունը Միջագետքում: Պրոֆշարժման քաղաքականությունը:

ՊԱՂԵՍՏԻՆ

Թույլ արդյունաբերություն: Բանվորական շարժման գաղափարական բնույթը: Պրոֆշարժման պատմությունը: Պրոֆմիությունների շուրջն բնույթը: Ժամանակակից պրոֆշարժումը: «Ախդուտ-Ավդադ»: Պաղեստինի «սոցիալիստական կուսակցությունը»: Պաղեստինի բանվորների ընդհանուր կազմակերպությունը: Արաբ բանվորների դրույթյունը: Հեղափոխական պրոֆկադմակերպությունները: Հեղափոխական պրոֆմիությունների առաջ դրված խնդիրները: Հեռանկարներ:

ՅԵԳԻՊՏՈՍ

Արդյունաբերության ծագումը համաշխարհային պատերազմի ժամանակ: Ազգայնականների ազդեցությունը: Յեգիպտական պրոլետարիատի դրույթյունը: Պրոֆշարժումը: «Աշխատա քի Կոնֆեդերացիան»: Կոմունիստական կուսակցությունը: Վերաբերմունք դեպի Պրոֆինտերնը:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Տնայնագործական արդյունաբերության տիրապետությունը: Յեվրոպական ապրանքների ներմուծումը: Տնայնագործության քայքայումը: Կապիտալիզմի զարգացման սկիզբը: Պարսկական պրոլետարիատի կազմը: Բանվորների դրույթյունը: Գործադուլային շարժումը: Պրոֆկադմակերպությունների սկզբնավորումը: Ժամանակակից պրոֆշարժումը: Բանվորների քանակը: Հեղափոխական պրոֆշարժման առաջ դրված խնդիրները: Պարսկաստանում:

1. ՏԱՀԿԱՍՏԱՆ

Յեվրոպական բուրժուական քաղաքագետները Տահկաստանին անվանում են «հիվանդ մարդ»: Նույն այդ բուրժուական

քաղաքացիներին ձեռքով սկսված համաշխարհային պատերազմից հետո Տաճկաստանն ավելի թուլացավ, համարյա ուժասպաս չեղավ։ Այդ պատերազմը քայքայեց Տաճկաստանը թե՛ քաղաքականապես և թե՛ տնտեսապես։ Նրա առանց այն էլ քայքայված ուժերը կրանում էր պատերազմը։ Պատերազմը հյուժեց Տաճկաստանը։ Ամենից դժվարն այն է, վոր պատերազմի ժամանակ վերջնականապես փչացան արտադրության միջոցները, մեքենաներ և գործիքները։ Նրանց նորոգելու, կամ փոխարինելու հնարավորություն չկա, վորովհետև փող չունեն։ Բացի դրանից, աշխատավոր ձեռքերի, վորակյալ բանվորների մեծագույն մասը կոտորվեց այս աշխարհավեր պատերազմի ընթացքում։ Յեվրոպական պետություններն էլ ամեն կերպ արգելք են հանդիսանում յերկրի արդյունաբերության զարգացման գործում, թույլ չեն տալիս, վոր նա զարգանա, վորպեսզի կարողանան հեշտությամբ իրենց ապրանքները սաղացնեն։

Այդ պատճառով էլ տեղական անաշխատեցիկ արդյունաբերությունը քայքայվեց, վորովհետև չի կարողանում մրցել յեվրոպական ապրանքների դեմ։

Յեվրոպացիք մեծ յեռանդով գուրս են կրում յերկրից բոլոր հումքերը։ Այս բոլորի հետևանքը մի բան է տուում՝ մասսաների աղքատացում և պրոլետարիզացիա։ Ահալին թվով գործազուրկներ կան, վորոնք անգործ թափառում են այս ու այն կողմը։ Տաճկական կառավարությունն էլ ուժ չունի բանեցնելու բոլոր գործառնները, վորպեսզի անգործներին գործ տրվի։ Ռազմամթերք պատրաստող գործարաններն էլ հետզհետե փակվում են և ավելի շատացնում անգործների թիվը։

Համաշխարհային կրիզիսից զերծ չմնաց և Տաճկաստանը։ Անգործների մեծ մասը գաղթում է արդյունաբերական յերկրներն իր ապրուստը հոգալու համար։

Մտաքաններն էլ դառնում են բուրժուազիայի ստրուկներ։ Բուրժուազիան նրանց գլխին ինչ ուղում, անում և նա հանդիս է, վորովհետև անգործներ շատ կան, միշտ էլ կարող է բանվորների ցանկալի թիվն ունենալ։

Այս պայմաններից դժվար չէ յեղրակացնել, վոր Տաճկաստանում բանվորների դրությունն աննախանձելի յես Ռուսական 10—12 ժամ աշխատելով, ստանում են ընդամենը 80 պիաստր, վորով կարելի չէ միայն այնքան ուտել, վոր քաղցից չըմեռնեն։ Մթերքները թանկացել են 15 անգամ։ Աշխատավարձն

ավելացել և միայն վորոշ տեղերում 3—5 անգամ։ Ուրեմն պարզ է, վոր բանվորը նույնքան տանելի ապրուստ ունենալ չի կարող։ Հացի փող անգամ դժվար է հասցնում։ Բացի դրանից, նա իր տեղում իրեն ապանով չի դրում։ Վաղվա հարցը միշտ նրան տանջում է, վորովհետև փոքրիկ զժգոնություն դեպքում, նրան իսկույն փողոց են շարժում։ Իսկ փոզոցում շատ անգործ քաղցած մարդիկ կան, վորոնք հենց այդպիսի դեպքի յեն ապաստում, վոր մի քանի գրոշ վաստակելու համար յրենց ընկերոջ տեղը բռնեն։

Սակայն քաղցած մեռնելու վտանգը չի վախեցնում թուրք բանվորին։ Նրա մեջ կամաց-կամաց յերևան է գալիս հեղափոխական վոզի և պրոլետարական ինքնազիտակցություն։ Այս յերևույթը նկատելի է մանավանդ համաշխարհային պատերազմից հետո, յերբ անգործների, աղքատ թափառաշրջիկների թիվն անասելի չափերի հասավ։ Թուրք բանվորների հեղափոխականացմանը շատ նպաստեց և այն հանգամանքը, վոր նրանցից շատերն աշխատելով գերմանական և ավստրիական ռազմամթերք պատրաստող գործարաններում, ծանոթացան յերոպական հեղափոխական շարժումների հետ։ Վերջերս Թուրքիայում տեղի ունեցան մի շարք գործադուլներ, վորոնք ընդհանուր առմամբ կրում էյին անասական բնույթ, թեև պատահում էր, վոր յերբեմն քաղաքական բնույթ էլ էյին կրում։ Այսպես էր, որինակ, ուսուցիչների գործադուլը, վորն ուղղված էր Անգլիայի արբանյակ Ֆերիդ վաշայի վարած քաղաքականություն դեմ։

Թուրք աշխատավորության մեջ համերաշխություն սկզբունքը շատ մեծ տեղ է բռնում։ Հաճախ նրանք միայն համերաշխության համար գործադուլ են հայտարարում։ Այսպես, Կ.-Պոլսի տպարիչները, ուսուցիչների գործադուլը պաշտպանելու համար, իրենք էլ գործադուլ հայտարարեցին և հաջողությամբ ունեցան։ Առաջ «գործադուլ» խոսքն անգամ անձանոթ են թուրք բանվորին։ Այժմ Թուրքիայի թե՛ գրավված և թե՛ քեմալական մասերում գործադուլային շտեռնված շարժում կա։ Արդյունաբերությունն էլ գործադուլը շատ տարածված էր, որինակ, արսենալների, ելեկտրաֆարի, բանկերի, ծառայողների, կաշեգործների, ուսուցիչների, ծխախոտի մենաշնորհի բանվորների, հանքավորների և տպարիչների մեջ։

Ճշմարիտ է, այդ գործադուլներից միջանիսն անհաջող վախճան ունեցան, շնորհիվ կառավարության խառնությունների

և դավաճան շտրեյկերեյներներին, վորոնք իսկույն շտապեցին գործադուլախորներին տեղերը բռնել, բայց և այնպես գործադուլային շարժումն առաջ և գնում և սովորական յերևույթ և դառնում թյուրբիայում: Նավաշեն բանվորների մի գործադուլի ժամանակ, յերբ 400 հոգի չեչին աշխատում, 2,000 մարդ մեջ տեղ չեկան: վոր նրանց տեղը բռնեն, վորպես շտրեյկերեյներներ: Բայց դա, ինչպես ասացինք, չի հուսանատեցնում բանվորներին: Նրանք, տեղն եկած ժամանակ, գործադուլ են անում և մինչև իսկ լավ հաղթություն տանում. ինչպես որինակ ուսուցիչները, տպագրիչները, ելեքտրաքարշի բանվորները և այլն: Ինչպես վոր բազմազան և թուրք բանվորի կարիքը, այնպես էլ բազմազան են նրա պահանջները. 8 ժամյա աշխատանք, զիշերային աշխատանքի համար կրկնակի վարձատրություն, բանվորների ապահովագրություն, աշխատանքից հեռացվածների վարձատրություն՝ գործարանի վախճան գեպքում, բացակայությունների վերաբերյալ որենքների փոփոխություն, կանանց և մանկահասակների աշխատանքի կանոնավորում, ձրի ուսում բանվորների յերեխաների համար, նոր ընդունվող բանվորների վրա իրենց հսկողությունն ունենալ, գործադուլին վերաբերող որենքի վերացում, ժողովների ազատություն—անա սրանք են թուրք բանորների զլխավոր պահանջները: Բանվորները շտապեցին էյին մանավանդ գործադուլին և ժողովներին վերաբերյալ որենքներից, վորովհետև ամենից շատ դրանք էյին խանգարում բանվորական շարժանքը: Վոչ մի ժողով, վոչ մի միախնդ, վոչ մի նոր կազմակերպություն առանց կառավարության առանձին թույլատվության չեր կարելի ունենալ: Միքանի հիմնարկությունների աշխատավորներ, ինչպես կառավարական հիմնարկությունների, իրավունք չունին կազմակերպվելու: Իսկ գործադուլներն, առանց առևտրի և հասարակական աշխատանքների միևնույն գիտություն, ապրելի էյին: Գործադուլ անելու ցանկություն ունեցող բանվորները հայտնում էյին այդ մասին միևնույն միևնույն էլ ամեն կերպ աշխատում եր թույլ չտալ, վոր գործադուլ լինի: Ինչպես նրա միջոցներից ամենազլխավորը խտությունն եր, հետո իր ռմիջնորդությունը՝ խաղաղ ճանապարհով գործը վերջացնելու: Կասկած չկա, վոր նրա միջնորդությունը հողուտ բուրժուազիայի յե լինում: Գործադուլը միևնույնների աչքում մի ապստամբություն է, վորը ճնշվում և ամենայն խտություն:

Ժամանակները փոխվեցին: Գործադուլի վրա ունեցած այդ հայացքն էլ փոխվեց: Կառավարությունը հիմա ուրիշ միջոցներ և փնտռում պրոլետարիատի դեմ կոմկուլ համար: Գործադուլներն ստիպեցին Կ. Պուսի կառավարությունը մտածելու՝ բանվորության պահանջներից մի յերևույթն բախարարությունն տալու մասին: Կառավարությունը մտածում և որենքով մտցնել 8 ժամյա աշխատանք և շաբաթական մի որ պարտադիր հանգիստ, վորից զուրկ էյին բանվորները:

Իսկ բուրժուազիան, չուզենալով զիջել բանվորությանը, կազմակերպում և իր սեփական բանվորական միությունները, վորոնց միջոցով ուզում և հեղել բանվորությունը:

Այսպես, ելեկտրաքարշի, ելեկտրականության և նավաշենագրության բանվորների մեջ պատակում գցելու համար, թեև նրանց միությունների գլուխը կամեցան էյին սոցիալ-դավաճանակաճ տարրեր, շտրեյկերեյներների ուղեկցամբ կազմակերպեցին գրանվորների պաշտպանության ընկերություն: Այդ ընկերությունն անգամադրվողներին խոստանում էյին պատվավոր պաշտոններ, պարգևներ և այլն: Բուրժուազիայի տարրերի պրոփոպանդան ընկերությունների արժեքը լավ են հասկանում բանվորները, և նրանք հեռվհեռե մեռնում են իրենց բնական մահով: Այս պրոփոպանդան փորձերի անհաջողությունը կատարեցնում և բուրժուազիային: Նա դիմում և ուրիշ, ավելի վատ, միջոցների: Կառավարության ձևերով բանտարկել ու գնդակահարել և տալիս բանվորներին, մանավանդ գործադուլ կազմակերպողներին, զեկավարներին և առհասարակ անհանգիստ տարրերին: Առանձնապես ատում են կոմմունիստներին վոչ միայն Պուսում, վորտեղ կառավարությունը փաստորեն Անգլիայի և Անտանտայի լակեյն է, այլ և Անտառլիայում—Աղբային մեծ ժողովի կառավարություն յերկրում:

Թեև կառավարությունը Բեռլին-փաշայի հետ միասին պաշտոնապես համակրում և կոմմունիստներին, վորը նույնիսկ հիմնել և առանձին կոմմունիստական կուսակցություն, բայց իրոք իսկական կոմմունիստներին խիստ կերպով հալածում և: Նրանց պարագլուխ Մուստաֆա-Սուրհին սպանել տվեց: Անգլիացիներն էլ խիստ կերպով հալածում են հեղափոխականներին: 1921 թվի նոյեմբերին՝ հեղափոխական կազմակերպության՝ գրանվորական ինտերնացիոնալ միություն՝ զարտուղար Սերական ինտերնացիոնալ միություն՝ Աղբային մեծ ժողովի կառավարություն յերկրում:

ծանրն ավելի և զրգուռմ բանվորներին և ժողովրդին, և համա-
կրանքը դեպի կոմսունիստները քանի գնում, այնքան ավելա-
նում և Պետք և աչքի առաջ ունենալ այն հանգամանքը, վոր
Թյուրքիայում համակրանքը դեպի կոմունիզմը շատ անգամ
կատվում և շովինիզմի հետ, վորն, ինչպես և արևելքի եւրոյ յեր-
կրներում, շատ և խանդարում բանվորական շարժմանը:

Շովինիզմն արդյունք և այն ընդհանուր ազդայնական
շարժման, վոր ներկայումս բռնել և ամբողջ Թյուրքիան: Անտան-
տան իր կլանող քաղաքականութեամբ ուղղում և Թյուրքիան դար-
ձնել իր գաղութը և շահագործել իր նպատակների համար: Սերի
գաշնագիրն այդ վոգով և կազմված: Թյուրքիայի ժողովուրդն
և վոտքի կանգնած՝ կռվում և դրա դեմ:

Մանավանդ վերջին՝ հուլիս-տաճկական պատերազմը շատ
վատ հետևանք ունեցավ զուտ բանվորական շահերի տեսակե-
տից: Յերկու կողմերի աշխատավորութունն էլ տարված և
թունդ ազդայնական գաղափարներով: Յերկու կողմերի ատելու-
թյունն այն աստիճանին և հասել, վոր նրանք պատրաստ են
իրար վոչնչացնելու:

Գիտակից բանվորութեան վրա մեծ պարտք ընկնում խա-
ղաղացնելու կրքերը և հասկացնելու այդ թշնամութեան կործանիչ
նշանակութեանը՝ բանվորական շահերի և շարժման համար: Այդ
ազդութեամբ նրանք համառ կերպով պետք և աշխատեն: Պետք
ազդութեամբ նրանք համառ կերպով պետք և աշխատեն: Պետք
և դուրս վանեն շովին վոգին բանվորութեան միջից: Մանա-
վանդ, վոր Թուրք բանվորութեանը դեռ ևս գտնվում և մանր
բուրժուական տարրերի ազդեցութեան տակ: Դա ավելի յն դրժ-
վարացնում խնդիրը: Ուրախութեամբ պետք և արձանագրենք
այն փաստը, վոր արդեն այդ ազդութեամբ վորն ջալել ար-
ված են, և իսկական պրոլետարական համերաշխութեան վոգին
կամաց-կամաց մտնում և բանվորութեան մեջ:

Թուրք բանվորութեան շարժման պատմութեանն սկսվում
և 1908 թվականին յերիտասարդ թուրքերի հեղափոխութեանից
հետո: Մինչև այդ, Արդուլ Համիդ սուլթանի որով, պրոլետարա-
կան շարժում վոչ յեղել և և վոչ էլ կարող էր լինել: Այն ժա-
մա ալ Թյուրքիան դեռ ևս կապիտալիստական յերկիր համար-
վել չէր կարող: Տնայնագործական անդունաբերութեան շըր-
ջանն էր ապրում Թյուրքիան: Կային զանազան համքարական
կազմակերպութեաններ, վորոնք պրոլետարական բնույթ չէին
կրում: Խոշոր արդւոնաբերութեանը կենտրոնացած էր միայն

պետական, ազգամիջերը պատրաստող գործարաններում, Ռու-
մելիայի, Անատոլիայի, Զայուբիայի և Պոլսի շրջաններում
յեւած յեոկսթուղային կետերում և արտասահմանյան կա-
պիտալիստների ձեռնարկութեաններում: Այս պատճառով էլ
այն ժամանակվա բանվորութեան գրութեանն ավելի ծանր էր:

Նրանք գաղափար չունեին պրոֆկազմակերպութեանների
ձախն, վորոնք կարող էին իրենց շահերը պաշտպանել: Անտեր,
անպաշտպան մարդիկ էին նրանք: Կառավարութեանը նրանց
հետ վարվում էր ինչպես ստրուկների հետ: Բավական չէր, վոր
նրանց մերկ, կիսաքաղց գրութեան մեջ էին պահում, այլև
ամեն րոպե կարող էին դուրս շարտել փողոց և սովի ու մահ-
վան բաժին դարձնել: Մինչև իսկ կենսաթոշակը, վորը խեղճ
բանվորութեան ստանալիք կոպեկներից էր կազմվում, զանազան
պատրվակներով չէին տալիս: Բանվորների կողմից՝ իրենց գրու-
թյունը լավացնելու ամեն մի փորձ շատ խիստ կերպով պատժ-
վում էր և ղեկավարներին ցմահ աքսորում էին: Միջազեքի
կամ Սյուրիայի անառաքանները, վորտեղ նրանք մեռնում էին
մալխարիայից:

1908 թվին, յերբ Արդուլ Համիդը գահընկեց յեղավ կար-
ծում էլին, վոր բանվորութեան գրութեանը դեպի լավը պիտի
փոխվի: Միզբներում յերիտասարդ թուրքերը թույլ էին տա-
լիս ազատ խոսել, գրել, ժողովներ ունենալ: Այդ ժամանակն
էր, վոր առաջին անգամ Թյուրքիայում խոսվեց սոցիա-
լիզմի, պրոլետարիատի և ուրիշ այսպիսի հարցերի մասին: Ա-
ռաջ յիկան բանվորական կազմակերպութեաններ, պրոֆմիու-
թյուններ, ինչպես յերկաթուղայինների, գերձակների, վարսա-
վիրների, շոֆերների, նավահանգստային բանվորների և այլն:

Առաջին պրոֆմիութեանը գերձակների միութեանն էր,
վորը Պոլսում ուներ 180 անդամ: Առաջին անգամ «գործադուլ»
անողներն էլ Ռումելիայի և Անատոլիայի յերկաթուղային բան-
վորներն էին: Գործադուլը միանյամայն նոր խոսք և նոր
հասկացողութեան էր Թյուրքիայում: Թյուրքիայում այդ բառ
չկար իսկ Պոլսում առաջին գործադուլը յեղավ 1908 թվին:
Գործադուլ հայտարարեցին ձխախտի մենաշնորհի բանվորները,
սպաղրիչները և կաշեգործները: Այդ գործադուլները հայտնի
չեն սահմանադրական գործադուլ՝ անունով:

Մրանից հետո արդեն գործադուլային շարժումը տարած-
վում և և ուրիշ գործարաններում ու հասարակական հիմնարկու-
թյուններում:

Յերիտասարդ թուրքերի Միությունն և Հառաջագիծությունն կուսակցությունը խորթ աչքով սկսեց նայել դեպի բանվորական շարժումը: Նա վախեցավ նրանից, վարովնտե շարժումը քանի գնում, այնքան լուրջ կերպարանք եր ստանում: Իրենց տված չնչին ազատությունն էլ շատ համարեցին: Ամենից առաջ հալածանք սկսեցին պրոֆմիությունների դեմ: Թեև պրոֆմիությունների գործելակերպի մեջ հեղափոխական բան չկար դեռևս, բայց և այնպես կառավարությունը նրանց վարչությունների մեջ իր «չինտիլիներին» սկսեց նշանակել, վարչական գրանով ճնշում գործ դնել նրանց վրա: Որինակ. Պոլսի լընդանթներին և վառողի գործարանների բանվորական միության, վարչության մեջ, վերը կաշվում էր «առաջադյալի առաջնությունը», կառավարությունն ուներ իր ներկայացուցիչ-ազնետը: Յերիտասարդ թուրքերի կուսակցության մեջ առաջ յեկած բնակչիան ամենից առաջ ազգեց պրոֆմիությունների վրա: Շատ միություններ զաղարեցին գոյություն ունենալուց: Մնացածներն էլ մի կերպ քարշ են տալիս. իրենց խեղճ գոյությունը: Դրանք ավելի շուտ ազգային, կամ ազգայնական կազմակերպություններ են, վորտեղ համախմբված են զանազան ազգություններից, կամ դավանություններից բանվորներ. ինչպես հունական, թրքական, հայկական, կաթոլիկ և այլն:

Առաջին զուտ սոցիալիստական կազմակերպության հիմնադիրները՝ բուլղոթ բանվորներն են: Նրանք 1909 թվին Պոլսում կազմեցին սոցիալիստական մի խումբ, վորը կաշվում էր «Groupe des études sociales»: Սա Պոլսի բանվորական շրջաններում սոցիալիստական ազիտացիա և պրոպագանդա յեր մղում: 1908 թվականին լույս աշխարհ և դուրս գալիս և հայկական սոցիալիստական կուսակցություն «Դաշնակցությունը», վորը մինչ այդ գաղտնի յեր գործում *): Լինելով իր եյությամբ ուղ-

*) Նախ Դաշնակցությունը «լույս աշխարհ և գալիս» վոչ թե 1908 թվին, այլ նա գոյություն ունի 1890-ական թվականներից: Ապա վորտեղից և հանել հեղինակը, վոր դաշնակցությունը «սոցիալիստական է» յեղել առհասարակ և Տաճկաստանում մասնավորապես: Յերկար կանգ չենք առնում «Դաշնակցության» վրա, համոզված լինելով, վոր հայ բանվորն ավելի իրազեկ և նրա եյության ու գործունեության, քան հեղինակը, վորին տեղեկություններ տվողները չգիտեն թյուրիմացության մեջ:

Խմբագրություն

պորտուենիստ, նա սկզբներում յերիտասարդ թուրքերի հետ միասին եր աշխատում: Այդ աշխատակցությունը տեղեկ մինչև 1915 թ.: Այդ թվականին յերիտասարդ թուրքերը փոխեցին իրենց բարյացակամ վերաբերմունքը դեպի «Դաշնակցությունը»: Շատերին գնդակահարեցին, շատերին էլ աքսորեցին Միջագետք: 1910 թվականին Պոլսում 500 բանվորներ առաջին անգամ տոնեցին մայիսի 1-ը: Ընկեր Բակովսկին և Պարվուսն այնտեղ լինելով, մասնակցեցին մայիսիկյան տոնակատարությանը:

1910 թվականին Գ. Ե. Ը. ուղարկում է ընկ. Կիրկովին Կոպենհագեն՝ Բանվորական Միջազգային Կոնֆերանսին մասնակցելու, վորպես ներկայացուցիչ:

Հետևյալ տարին՝ Սալոնիկում կայանում է Թյուրքիայի սոցիալիստների տոաշին ընդհանուր կոնգրեսը: Կոնգրեսին մասնակցում էին Գ. Ե. Ը. և սրան հարող, անխնա դասակարգային կռիվ մղելու տեսակետի վրա կանգնած, 8 պրոֆմիություններ: Այս կոնգրեսի վճռով Գ. Ե. Ը. դառնում է Թյուրքիայի սոցիալիստական կուսակցության կորիզը: Շուտով սա ճանաչվում է կառավարության կողմից վորպես որինական կուսակցություն և յեռանդուն կերպով մասնակցում է պարլամենտական ընտրություններին Պոլսում, Զմյուռնիայում և ուրիշ տեղերում:

Միևնույն ժամանակ տեղի ունեցավ պրոֆմիությունների համախմբումը և կազմվեց «Պրոֆմիությունների Միությունը»: Սրա մեջ տեղը և մասնային վոչ միայն Պոլսի, այլև մյուս տեղերի պրոֆմիությունները: Բայց 1911-1913 թվականների և հետո էլ համաշխարհային պատերազմները խանդարեցին, այնպես վոր այդ «միության» մեջ մնացին միայն Պոլսի կազմակերպությունները: Թեև յերիտասարդ թուրքերը խիստ հալածում էին բանվորական միությունները, բայց և այնպես հենց Պոլսում 1914 թվականին կային 16 պրոֆմիություն՝ 25,000 անդամներով:

Այս միությունները 1914 թվին կազմակերպեցին 30 գործադուլ, վորոնց 70% հաջթանակով վերջացավ: Գ. Ե. Ը. 1911 թվականին սկսեց հրատարակել յերկու թերթ: Մեկը հունարեն, վոր կոչվում էր «Երգատիս» (բանվոր), մյուսը հրեյա-իսպանական բարբառով, «Ել Լարրադոր» (բանվոր): Առաջին թերթից միայն 12 համար լույս տեսավ: Յերիտասարդ թուրքերը թերթը փակեցին, դեկավարներին էլ 8 ամսով բանտարկեցին Իսկ յերկրորդ թերթը փակվեց Սալոնիկի կոնգրեսի վճռով, վո-

բովհեռեմ Սալոնիկում նույն բարբառով ուրիշ թերթ կար— «Էւ-Սոլիդարիդատ»։ Գ. Է. Ը. հրատարակեց նաև հեղափոխական բովանդակութեամբ բրոշյուրներ և գրականութիւն։

1908 թվականից Թուրքիայում պրոլետարիատի դրութիւնը քանի գնաց լավացավ։ Նրա գիրքերն ավելի ամրացան։ Նրա թիվը շատացավ, վերակո՛ւ ավելի բարձրացավ։ Բացվեցին նոր գործարաններ, նոր ձեռնարկութիւններ։ Յեւրոպական կապիտալն արդեն մեծ նվաճումներ եր կատարել։ Բանվորութիւնն ուժեղանում եր, վերովհեռե նրանց թիվը շատ եր և համերաշխ ելին գործում։

Այսպէս շարունակվեց մինչև 1914 թվականը, յերբ սկսվեց համաշխարհային պատերազմը։ Յերկրի ամբողջ արեւունաբերութիւնն սկսեց ծառայել միայն պատերազմական պետքերի համար։ Տաճկական կառավարութեան մեջ միտք հղացավ՝ ու՛ ենալու սկիական, ազգային, թուրքական կապիտալիստական դասակարգ, վորպէս հակակալիստական, հայկական և յեւրոպական բուրժուազիային։ Այս նպատակով հիմնեցին ազգային ընկերութիւններ, վորոնք կառավարութեանից մեծ նպաստներ ելին ստանում։ Ինչպէս «ազգային ջուհականոցի» «Էնկեութիւնը», «ազգային փոխատու բանկը» և այլն։

Մյուս կողմից ել, իր ստեղծած բուրժուազիային ավելի ագնելու համար, կառավարութիւնն առաջ բերեց մի քանի բանվորական ազգային կազմակերպութիւններ, վորոնց վերջրեց իր բարձր հովանավորութեան տակ։ Կառավարութեան ներշնչմամբ ասպարեզ յեկան կեղծ սոցիալիստներ, իհարկէ հարուստներից։ Վորոնք հիմնեցին իրր թե սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցութիւն։ Բայց ավելի շուտ նրանց նպատակն եր սոցիալիստ անվան տակ անցնել պարլամենտ կամ պետական բարձր պաշտոններ ստանալ։ Այդ ժամանակ սոցիալիստ անունը շատերն ելին կրում։ Կապիտալիստներ, փաստաբաններ և մինչև իսկ նախկին զենեւաւորներ, ինչպէս Հալիտ փաշան։ Նույն նպատակով հիմնվեց և մի ուրիշ կեղծ բանվորական կուսակցութիւն. «Աշխատանքի կուսակցութիւն» անունով։ Սրա հիմնադիրները նախկին «Միութիւն» և Հառաջագիւմութիւն կազմակերպութեան անդամներն ելին, վորոնք, իհարկէ, կարող ելին միայն բուրժուազիայի շահերին ծառայել։

1919 թվի Ստոկհոլմի սոցիալիստական կոնգրեսին այդ կեղծ սոցիալիստները ուղարկեցին իրր ներկայացուցիչ մի

Թուրք բանվորի—իրենց նման սոցիալիստի։ Իսկ իսկական սոցիալիստական կազմակերպութիւնները հայաժողով ելին։ Այսպէս 1919 թվին Գ. Է. Ը. և «պրոֆմիութիւնների միութիւնը» փակվեցին։ Ազգային և ազգայնական խմբակներն ու կուսակցութիւնները, ինչպէս արինակ «զաշնակցութիւնը», յենթարկվեցին խիստ բռնութիւնների։ Խստութիւնները չաղատվեց և հայկական «մարքսիստական» հնչակյան կուսակցութիւնը։ 1915 թվին, մի գեղեցիկ որ, Կենսակամի 21 անդամները կախվեցին, մնացածները արտովեցին Միջագետք։ Նրանցից վոչ վոք հետ չեկավ։ Այս բոլոր միջոցներով ել թուրք կառավարութեանը չհաջողվեց ունենալ ազգային թուրքական բուրժուազիա և նրան հիւ-հնազանդ բանվորութիւն։

Թուրքիայի պարութիւնը համաշխարհային պատերազմում տակն ու վրա արավ կառավարութեան ամբողջ ծրագիրը։

Միանգամայն նոր դրութիւն ստեղծվեց յերկրում։ Հենց այդ նոր դրութիւնն ել նպաստեց իսկական բանվորական շարժմանը, վորն արդեն դասակարգային բնույթ սկսեց կրել։ Պատերազմից հետո տեղի ունեցած կրիզիսը մի կողմից, մյուս կողմից ել Գերմանիայի և Աւստրիայի գործարաններում աշխատող միջ իր Գերմանիայի և Աւստրիայի գործարաններում աշխատող բանվորների վերադարձը միանգամայն բաց արին պրոլետարիատի աշխերը։ Գերմանիայում և Աւստրիայում թուրք բանվորներն արդեն ծանոթացել ելին սոցիալիզմի և պրոլետարական շարժման հետ։ Մեծ նշանակութիւն ունեցավ և ռուսական Հոկտեմբերյան հեղափոխութիւնը, վորը նույնպէս մեծ դարկ տվեց բանվորութեան ինքնագիտակցութեան բարձրացման։ Բանվորութեան մեջ հետաքրքրութիւն ել զարթել դեպի իր կազմակերպութիւնները, հետզհետե կազմվում են նորանոր միութիւններ։ Այժմ արդեն աշխատանքի բոլոր ասպարեղներում դոյութիւն ունին պրոֆմիութիւններ։ Յեղած պրոֆմիութիւնների մեջ հայտնի յեն՝ Անատոլիայի յերկաթուղիների, բանվորների, ելեքտրաքարշների և տուների աշխատավորների, ելեկտրիկների, տպագրիչների, ուսուցիչների մակոյքավորների, շոգենալիների բանվորների, հանքափորների, մեքենաշենների և ուրիշների միութիւնը։

Իհարկէ, ամենից ուժեղ և կազմակերպված բանվորութիւնը՝ դա Պոլսի բանվորութիւնն ել, վորն ունի 150,000-ից ավելի կազմակերպված անդամներ, չհաշվելով բազմաթիվ արհեստավորներին և անայնպիսիներին։ Միութիւնների մեծագույն

մասը համաշխարհային պատերազմից հետո յեն կազմակերպվել։ Ասել, թե այդ պրոֆմիություններն իդեալական հեղափոխական կազմակերպություններ են, ինչպիսի չի կարելի, նրանք զեռ ևս ազգայնական կենթ են կրում իրենց վրա, և գտնվում են ազգային բուրժուազիայի ադդեկցության տակ — հունական, հայկական, թուրքական, կազմն էլ զեռ ևս զուտ պրոլետարական չեն. կան զանազան խորթ տարրեր — համքարներ և նույնիսկ սպիկուլյան աներ, վորոնք քայքայում են միությունները։

Յերբևմն փոքրիկ «խաղեյիներն» իրենց բանվորերի հետ նույն միության մեջն են լինում։ Բոլոր գործերն առնում են իրենց ձևերը և գործն իրանց քեֆով տանում։ Հաճախ էլ զանազան բախտախնդիր մարդիկ են կանգնած լինում գործի գլուխ։ Վատնում են բանվորական փողերը, գողանում են ամեն ինչ։ Ամենից շատ անգամ ունի «Թյուրքիայի սոցիալիստական կուսակցութեանը» — 3-4000 անգամ, վորի հիմնադիրն և կառավարության ազենտ մի ինչ վոր Հիլմի անունով մեկը։

Այս Հիլմին անփոփոխելի նախագահ է, վորովհետև անգլիացոյ պես հոյր պաշտպաններ ունի։ Անդամները Պոլսի և Վոսկեղյուրի ելեկտրականության, ելեքտրաքարշի, նավերի, տուների բանվորներն են։ Վերջերս Հիլմիի գիրքը խախտվել և կուսակցության մի մասը, գծգոն լինելով նրա վարած քաղաքականությանից, դուրս յեկավ և կազմեց «Թյուրքիայի բանվորական սոցիալիստական կուսակցությունը», վորը վաճառքին վոչնչով չի տարբերվում առաջինից։

Հիլմիի հեղինակությունը քանի գնում, ընկնում և Անդամներից շատերը թողնում, հեռանում են։ Մինչև իսկ 1922 թվին իր ընկերները նրան մի լավ թախեցին։ Նրան մեղադրում էին անպիտանների հետ ծածուկ կապ ունենալու գործում։

Այժմ արդեն Թյուրքիայի հեղափոխական ուժերի մեջ տեղի ունի կենտրոնացում։ Այս բանում մեծ դեր խաղացին յեմրոպայից վերադարձած, այնտեղ սովորած բանվորները։ Նրանց մեծագույն մասը կոմունիստ և Գերմանիայից նրանք Թյուրքիա բերին «Թյուրքիայի բանվորա-գյուղացիական կուսակցությունը», պրոֆմիության հետ միասին։ 1920 թվին Բազմում տեղի ունեցավ Թուրքական զանազան կոմունիստական կազմակերպությունների համագումար, վորտեղ կազմվեց «Թուրքական կոմունիստական կուսակցությունը»։

1920 թվականի վերջին, Պոլսում կազմվեց «բանվորների

ինտերնացիոնալ միությունը», վորի անդամները ղլխավորապես հայեր, հույներ, հրեյաներ են, թյուրքեր շատ քիչ կան։

«Ինտերնացիոնալ միությունը» կազմված է ամերիկական J. W. W-ի սկզբունքներով։ Նրա նպատակն է զտել, մաքրել միությունները, նրանց հեղափոխականացնել, վերակազմել ըստ արտադրության և մոտեցնել պրոֆմիությունների կարմիր ինտերնացիոնալին (Ի. Ս. Բ.) — Բ. Ի. Մ. մեծ յեռանդով և աշխատում։ Նա արդեն Պոլսի համարյա բոլոր կազմակերպություններում ունի իր ըջիջները, վորոնց անդամների թիվը քանի գնում, շատանում և Մեծ ուշադրություն և դարձնում կուտ-լուսավորական գործի վրա։ Ունի հատուկ թերթ — «Նիտ-անտրոպոս» — հունարեն։ Կազմակերպում և չկազմակերպված բանվորներին Դժբախտաբար՝ նրանց գործը սահմանափակված է միայն Պոլսի շրջանում։ Նրանք զեռ ևս հնարավորություն չունեն անցնելու դա վառները։

1921 թվին նորից վերակազմվեց «Թյուրքիայի բանվորների պրոֆմիությունը», վորն ունի առայժմ 1000 անգամ։ Սրա գլուխը կանդնած են կոմունիստներ։ Անկախած, սա կզառնա Պոլսի բանվորության կենտրոնը, և սրա շուրջը կհավաքվին բոլորը։

Ներկայումս Թյուրքիայի կոմունիստներին, Բ. Ի. Մ., «Թյուրքիայի բանվորական պրոֆմիության» և ուրիշ հեղափոխական կազմակերպությունների առաջ գրված են հետևյալ խնդիրները. — 1) միացնել բոլոր հեղափոխական միությունները և կանգնեցնել կարմիր Պրոֆինտերնի տեսակետի վրա. 2) պրոֆմիությունները զտել զանազան բախտախնդիր արատավարված վոչ պրոլետար տարրերից. 3) աշտակել բանվորներին ազգայնականներից և սոցիալ-դավաճաններից, զուտ կոմունիստական և ինտերնացիոնալ ագիտացիա մղել. 4) վերակազմել միություններն ըստ արտադրության. 5) ի մի հավաքել բոլոր ազգային պրոֆմիությունները և նրանց դարձնել ինտերնացիոնալ կազմակերպություններ. 6) Թյուրքիայի բոլոր բանվորներն մոյցնել պրոֆմիությունների մեջ։ Միացնել բոլոր պրոֆմիությունները կարմիր ինտերնացիոնալի ղրոշի տակ և գործել նրա ընդգծած ծրագրով։

ՍԻՐԻՅԱ ՅԵՎ ՄԻՋԱԳԵՏՔ

Բանվորական շարժումը տարբեր պատկեր է ներկայացնում նախկին Թյուրքիայի, այժմ յեզրուպացիների կողմից գրավված նահանգներում։ Միրիայում և Միջագետքում պրոֆշարժումը միանգամայն բացակայում է, իսկ Պաղեստինում և Յեզրուպում քաղաքական դարձացած է, թեև ինքնին, տեղական պայմաններն իրենց կնիքը դրել են նրանց վրա։

Միրիայում, վորտեղ Յրանսիական կապիտալն է թագավորում, բանվորական ամեն մի շարժում խիստ կերպով պատժվում է, 1921 թվին յերկաթուղայինների գործադուլը խիստ միջոցներով ճնշվեց և յերկաթուղին ցվեցին զինվորական մասնազետներով զինվորականներն եյին բանեցնում յերկաթուղին։

Պրոֆշարժում բոլորովին գոյություն չունի նույն գրությունն է և Միջագետքում։ Այժ. կան բախականաչափ բանվորներ։ Սրանց թիվը հետզհետե շատանում է, վորովհետև յեզրուպացիք մեծ յեռանդով սկսել են ողտագործել Միջագետքի, Իրաքի և Արաբստանի բնական հարստությունները։ Գերմանական կապիտալով շինված Բաղդատի հուշակավոր յերկաթուղին շատ տեղերում կենտրոնացրել է բախականաչափ բանվորներ, գլխավորապես յերկաթագործներ։ Անտանտան հաղթեց, և գերմանական կապիտալը դուրս նետվեց յերկրից։ Արդյունաբերությունն ալիլի մեծ քայլերով առաջ գնաց, վորովհետև նվաճող կապիտալիստական պետություններն աշխատում են վորքան կարելի յե շուտ տիրապետեն յերկրի բոլոր հարստությունները և տեղ գտնան նրանց։

Բաղդատի շրջանում՝ գլխավորապես յերկաթուղու պեռքերին՝ հարկավոր են՝ յերկաթագործները, շոֆերներ, դեպոյի արհեստավորներ։ Կան և քիչ քանակությամբ ուրիշ տեսակի աշխատավորներ։ առևտրա-արդյունաբերական հիմնարկություններում, բանկերում աշխատողներ, բեռնակիրներ, վորոնք գլխավորապես տեղացի են, յվրոպացիք քիչ են։

Նույն յերեւոյթը նկատվում է և մյուս, վոչ պակաս կարեւոր շրջանում։ Դա Բասրան է, վորտեղ կան մեծ գործարաններ, նավահանգիստ, — վորը շինված է տեխնիկայի վերջին խոսքի համեմատ և ովկիանոսային նավեր է ընդունում։ Բասրային մոտիկ գտնվում է նավթով հարուստ Արաքանան։ Նրա նավթային հարստությունները շահագործում է անգլո-պարսկական մի ընկերություն՝ անգլո-հոլլանդական կապիտալով։

Բանվորների ահազին քանակությունն աշխատում է այդ նավթային արդյունաբերության մեջ, բայց կազմակերպություն չունի և յենթաբնկվում է անասելի շահագործման։

Կազմակերպվելու միտքն արդեն նրանց սկսել է զբաղեցնել և կարճ ժամանակից հետո, անկասկած, նրանք կկազմակերպվեն։ Փայլուն ապագա յե սպասում Միջագետքին։ Նրա հարստություններն անսպառ են, կապիտալիստական պետություններն իրար գլուխ են ջարդում։ Միջագետքին տիրանալու համար։

Հույս ունենք, վոր նույն փայլուն ապագան կունենա և Միջագետքի պրոլետիարիատը։

ՊԱՂԵՍՏԻՆ

Պաղեստինում բանվորական շարժումը բոլորովին ուրիշ դերություն մեջ է։ Պաղեստինն արդյունաբերության տեսակետից հետ մնացած մի յերկիր է, բայց պրոֆշարժումը շատ զարգացած է, վորովհետև բանվորության մեծագույն մասը Ռուսաստանից և Լեհաստանից գաղթած բանվորներն են։ Մինչև հիմա ել պրոֆշարժումը յեկվորների գործն է։ Տեղական արաբ ցեղերի բանվորները համարյա չեն ժամանակում։ Տասնյակ տարիների պատժություն ունի Պաղեստինի պրոֆշարժումը։ Տասնյակ հազարավոր կազմակերպված բանվորություն կա այնտեղ։

20-րդ դարի սկզբներում կազմվել է գյուղատնտեսական բանվորների պրոֆմիությունը։ 1905-6 թվականներին — ապագրիչներին միությունը Յերուսաղեմում։

Գաղթական հրեյաների շովինիզմը և այն պայմանները, վորոնց մեջ աշխատում են նրանք Պաղեստինում, այնտեղի պրոֆշարժմանը տվել են յուրահատուկ բնույթ։ Սկզբներում, յերբ հրեյա կապիտալիստ-կալվածատեր գործարանատերերը մշտական առ ու սարսափի մեջ եյին արաբների հարձակումների պատճառով, ուրախությամբ ընդունում է գործ եյին տալիս գաղթական բանվորներին։ Հետագայում, յերբ հարձակումները դադարեցին, նրանք փոխեցին իրենց վերաբերմունքը և դժվարությամբ եյին ընդունում, վորովհետև սրանք ալիլի պահանջիտեն քան տեղացի արաբները։ Արաբները, վորպես ալիլի եթան աշխատավոր ձեռքեր, հետզհետե դուրս են շարժում հրեյա բանվորներին։ Հրեյա բանվորներն ել իրենց պաշտպանություն համար կազմում են պրոֆմիություններ։ Բայց պրոֆմիությունները փոխանակ դասակարգային կռիվով զբաղվելու, իրենց ուժերն սպասում են գործ ճարելու։

և տեղացի արաբների հետ մրցումը հաջող տանելու ջանքերով: Այս պատճառով պրոֆշարժումը թուեղ շովինիստական բնույթ է կրում: Պաղեստինում բանվորութունն ինտերնացիոնալ դպրոց-մունքների չունի:

1918 թվին անդլիացիք գրավեցին Պաղեստինը: Արդուհա-բերութունն սկսեց արագորեն զարգանալ: Սրա հետ միասին առաջ գնաց և պրոֆշարժումը: Բավականին ուժեղ միութուն-ներ ունին փայտ պատրաստող բանվորները, կաշեգործները, ասեղ շինողները, յերկաթագործները, տպագրիչները, կոնֆեկտի գործարանների բանվորները, բժշկա-սանիտարական ծառայող-ները, յերկաթուղայինները, փոստ-հեռագրական աշխատավորնե-րը, հասարակական և մասնավոր հիմնարկութունների ծառայող-ները և այլն:

Պրոֆշարժման ուժեղանալը չի փոխել ախրող՝ չեմեն տրամադ-րութունը:

1918 թվի ողոսատուն տեղի ունեցավ Պաղեստինի պրոֆմի-ութունների, հրեյական սոց.-դեմոկ. կուսակցության (պալես-ցիոն) և մասամբ ազգային-դեմոկր. (հանուր-հացուիր) համագու-մարը: Բոլորը միացան և կազմեցին «Աշխատանքի միութուն», վորը միաժամանակ թե՛ քաղաքական կուսակցութուն և թե՛ պրոֆկադմակերպութուն: Դա իրենց լեզվով կոչվում է «Ախ-դուտ-ախդա»:

Այս միութունից դուրս մնացին նախ ինտերնացիոնալիստ-ները, վորոնք կազմեցին ԱԼ-ը: Ինտերնացիոնալիստ հարող «Պա-ղեստինի սոցիալիստական կուսակցութունը», ապա՝ մի քանի աջակողմյան գյուղատնտեսական բանվորներ, վորոնց համար «Ախդուտ» ծրագիրը չափազանց արմատական եր թվում:

1919 թվականին հիմնված «Պաղեստինի սոցիալիստական հեղա-փոխական կուսակցութունը», վորը բոլոր պրոֆմիութուններում ուներ իր ֆրակցիաները: Սրանց ազդեցության տակ մի շարք պրոֆմիութուններ դուրս յեկան դեղին «Ախդուտ»-ից և ընդու-նեցին գործունեյության հեղափոխական մեթոդ: Ինչպես, ասեղ շինող բանվորների, փայտ շինողների միութունները: «Պաղես-տինի սոցիալիստական կուսակցության» հեղափոխական պրոպա-գանդը մեծ նշանակութուն ունեցավ «Ախդուտ»-ի բանվոր ան-դամների համար:

Մի անգամ, յերբ «Ախդուտ»-ի կոմիտեն, գործադուլի ժա-մանակ պահանջ՝ դրեց աշխատանքի ընդունել միայն հրեյա բան-

վորներին: «Պաղեստինի սոցիալ. կուսակ.» անդամների ագիտացիա-յի շնորհիվ, կոմիտեն այդ խայտառակ պահանջն ստիպված յե-ղավ հետ վերցնելու: «Պաղեստ սոց. կուսակց.» ազդեցութունը հետզհետե աճում է: Բանվորության մեծագույն մասը նրան լսում է, չնայելով, վոր անդլիական իշխանութունները և բուր-ժուազիան շատ բանվորների արյուն են թափել և թափում են: Մանավանդ 1920-ի մաիսի 1-ի տոնակատարությունից հետո, շատ արյուն թափվեց: Շատ անգամ գործադուլների նախաձեռ-նությունն ուրիշ կազմակերպութունների ձեռքերից անցնում է սրանց, վորովհետև սրանք իսկական հեղափոխականներ են և միշտ պատրաստ են կռիվելու: 1920 թ. նոյեմբերի 7-ին կազմա-կերպվեց գործադուլ և ցույց՝ ի պատիվ Հոկտեմբերյան Հեղափո-խության: Դրա համար շատ-շատերը խիստ պատիժ կրեցին ան-գլիացիների կողմից:

Նույն թվականի դեկտեմբերի 4-ին թայֆե քաղաքում տե-ղի ունեցավ Պաղեստինի բանվորների ընդհանուր համագումար: Կառավարության ձևը առած խստությունների շնորհիվ, Պ. Ս. Կ. շատ քիչ ներկայացուցիչներ տվեց համագումարին:

Բայց և այնպես այդ չնչին փոքրամասնութունն էլ շատ մեծ գործ կատարեց: Նա կարողացավ անցկացնել մի խոշոր սկզբ-բունքային հարց, վոր քաղաքական կուսակցութունները և պրոֆմիութունները պետք է դատ-դատ լինեն: Համագումարում կազմվեց «Պաղեստինի բանվորների ընդհանուր կազմակերպու-թյուն», վորը ունեցավ 5,000 անդամ: Դրա մեջ մասն սկզբում բոլոր պրոֆմիութունները, նույնիսկ հեղափոխականները: Այդ «կազմակերպությունը» շատ շուտ ցույց տվեց իր «դեղին» գույնը: Նա բացարձակ կերպով հրաժարվեց դասակարգային կռիվից, «գործադուլը» հայտարարեց «ազգային շահերի փասա-կար» բան, թշնամի համարեց ամեն մի բանվորի, վոր ձգտում կուեննա զեպի բուլշեիզմը:

Հեղափոխական միությունները չկարողացան հաշտվել այդպիսի դրության հետ և իսկույն հեռացան նրանից: Նրանք կազմեցին «Ինտերնացիոնալ դասակարգային միությունների ֆե-դերացիան»: Սրան հետ միացան մյուս միությունների փոքրա-մասնությունները և կազմվեց մի նոր «հեղափոխական պրոֆաշ-խատանքի կոմիտե»: Սրա նպատակն է պրոֆմիութունների մեջ ուժեղ դիրք հռչակել, ձեռք բերել մեծամասնութուն և բո-լորին միացնել: Դասակարգային միությունների ֆեդերացիային:

Դժբախտաբար, մինչև իսկ հեղափոխական պրոֆմիսթյունները, վորոնք կանգնած են ինտերնացիոնալի սկզբունքների տեսակետի վրա, մինչև այժմ մնում են դուռ հրեյական Բաղադուլթյուն և կազմում հասարակ բանվորների (ФЕРПОРОДОН) միությունը, վորտեղ կան քիչ քանակությամբ արարներ: Արարներն առհասարակ լիակատար հավատով չեն վերաբերվում դեպի հրեյանները, նախ, վոր սրանք հաճախ դավաճանում են իրենց շահերին, վոր աշխատավարձը միշտ արարներինն ավելի պակաս և լիում: Հրեյա վոչ վորակյալ բանվորն 100 և ավելի տոկոսով ավելի յե ստանում, քան արաք վոչ վորակյալ բանվորը: Հրեյա վորակյալ բանվորը 25-50% ավելի յե ստանում արաք վորակյալ բանվորի քից: Հեղափոխական միությունների առաջին դործը պիտի լինի՝ աշխատավարձը համասարեցնել՝ առանց ազգի և կրոնի խարուխյան: Դրանով կվերանա արարների և հրեյանների մեջ յեղած մրրցումը, այլև վերջ կտրվի նրանց մեջ գոյություն ունեցող ազգայնական Գոկոությանը: Այս հանգամանքներն են վոր խանգարում են Պաղեստինի աշխատավորության առանձին բանակներին իրար հետ հաշտ, համերաշխ և միաբան լրնելու:

Հեղափոխական պրոֆմիսթյունների ազդեցությունը կաժողկամաց տարածվում է նաև արաք բանվորների վրա: Այս կողմից ավելի զգայուն են արաք յերկաթուղայինները, վորոնք մինչև վերջերս հեռու էին պրոֆարժումից: Հեղափոխականների ազդեցության հաջողությանը նպաստում է յերկաթուղայինների միությունը՝ իր բացասական գործունեությամբ: Այս միությունը բուրժուազիայի փեշի քարոշ լեկած մի կազմակերպություն է: Արա մեջ արարներ չեն քնդանվում, քնդհակառակը, մինչև իսկ ամեն միջոց գործ են դնում, վոր արարներին բոլորովին հեռացնեն յերկաթուղուց: Արարներն ել ատելով սրանց, մոտենում են հեղափոխականներին: «Միության» գործունեությունից բավական է հիշել յերկու բան և արդեն պարզ կլինի նրա դեմքը: Մի կողմից նա կաշառում է սնդիկացիներին, վոր լավ նային հրեյաններին, մյուս կողմից՝ հրեյաններին քիչ ոռձիկով քնդունել և տալիս յերկաթուղու ծառայության մեջ, իր կողմից առանձին գումար տալով նրանց, վորպեսզի նրանք հնարավորություն ունենան մնալու և մրցելու արարների հետ: Բարեբախտաբար այս «միության» անդամները հետզհետե մոռնում են հեղափոխականներին և ընկնում նրանց ազդեցության տակ: Արաք բանվորները կոմունիստների ազդեցության տակ 1920

թվի հոկտեմբերի 1-ից մինչև 1921 թ հունվարի 5-ը հրավիրվում էին ստորագրել յերկաթուղային վարչության առաջարկած պայմանագիրը, վորով նրանք պարտավորվում էին վոչ մի քաղաքական կուսակցության չպատկանել և վոչ մի քաղաքական նպատակներով գումարված ժողովի չգնալ:

Պաղեստինի պրոֆմիսթյունների հեղափոխական ժամկետների և հեղափոխական պրոֆաշխատանքի կոմիտեյի առաջ առնելից շատ պիտք է դրված լինին հետևյալ խնդիրները. 1) դուրս կորզել բոլոր միությունները «Պաղեստինի բանվորի ընդհանուր կազմակերպությունից» և միացնել «ինտերնացիոնալ դասակարգային միությունների ֆեդերացիային»: Բ) արարների և հրեյանների աշխատավարձը և իրավունքները հավասարացնել, վորպեսզի արարներն ել մտնեն պրոֆմիսթյունների մեջ. 3) կովել հրեյա բանվորների շովինիզմի դեմ, զարգացնել նրանց մեջ ինտերնացիոնալ դասակարգային գիտակցությունը. 4) կովել արաք բանվորների տգիտության և անգիտակից լինելու դեմ:

Նշաններ կան, վորոնք ցույց են տալիս, վոր այս խնդիրները հաջողությամբ են լուծվելու: Նախ, կոմունիստական կուսակցությունն արթնում է և յեռանդով է գործում, թեև գաղտնի, յերկբորդը, հրեյա բանվորները կամաց-կամաց սկսում են հասկանալ իրենց «կեզ» բարեկամներին՝ անգլիացիներին, վորոնք մի կողմից շոյում են նրանց, մյուս կողմից արգելում են հրեյանների մուտքը Հրեաստան, լուռ են հրեյանների ջարդերի ժամանակ Պաղեստինում: Հրեյա բանվորներն սրգեն ճանաչում են վոչ միայն անգլիացի բուրժուաներին, այլև հրեյա կապիտալիստներին, վորոնք հրեյա բանվորների ազգայնական ինստինկտները զրգուլով, խաղալիք են շինել իրենց ձեռքում:

Հրեյա բանվորները շուտով կազատվեն իրենց համազգի բուրժուազիայի ազդեցությունից, ձեռք-ձեռքի տված կաշխատին արաք բանվորների հետ միասին՝ քնդհանուր գործի համար: Հրեյանների գիտությունը և փորձառությունը շատ կարևոր է թե՛ դործի և թե՛ արարների համար:

Յ Ե Գ Ի Պ Տ Ո Ս

Համաշխարհային պատերազմը մեծ փոփոխություն մտցրեց Ֆեդիլատի բանվորական շարժման մեջ: Առաջ ել Յեգիպտոսը հարուստ եր արդյունաբերական մեծ հիմնարկներով: Սույնպիսի ջրանցքն անցկացնելու յերկաթուղիները քանցն ընդարձակելու

համար շատ գործարաններ ելին հարկավոր: Շատ գործարաններում շատ էլ բանվորություն էլին: Համալսարհային պատերազմի ժամանակ, յերբ Յեղիպտոսն անգլիական զորքերի դրվալով բազան եր, և յեվրոպայից շատ քիչ ապրանք եր ներմուծվում, գործարանները բազմացան, վորի հետ միասին ալիքի շատացան և բանվորների թիվը: Թվի հետ դուզընթաց բարձրացավ և բանվորության վորակը:

Արդյունաբերության շատ ճյուղեր, վորոնք առաջ տեղական բանվորության համար անմատչելի էին, պատերազմի ժամանակ, յերբ յեվրոպացի բանվորների թիվը կրճատվեց, լցվեցին տեղացիներով: Տեղացի արտաբանվորները յեվրոպացիների չափ վարձատրության են ստանում, նույն հարմարություններով են ոգավում:

Այդ պատճառով էլ ավելի ժամանակ ունեն մտածելու թե ինքնակրթության և թե կազմակերպական խնդիրների մասին: Այս հանգամանքից ուղեց ոգավել տեղական բուրժուազիան՝ իր նպատակների համար: Նրանք արդեն այնքան էլին ուժեղացել, վոր Անգլիայի հովանավորության կարիքն ալեւս չեյին զգում: Արդյունաբերությանն այնքան եր զարգացել, վոր յեվրոպական ապրանքները նրանց ալեւս հարկավոր չեյին:

Բանվորությունն այնքան ուժեղ եր, վոր առանց յեվրոպացի բանվորների յեւ կարող եր իր գործը շարունակել:

Ազգայնականները ցանկացան բանվորությանը գինք դարձնել իրենց ձեռքում՝ անգլիացիներն ի դեմ պայքար մղելու համար:

Սկսվեց մի ազգային շարժում: Ազգայնականներն ուժեղ ազդեցութեւ յեյն մղում բանվորության մեջ: Նրանք կարողացան առաջ բերել վորոշ քանակութեամբ պրոֆմիություններ և առնել նրանց իրենց ձեռքի տակ: Այսպիս էին Ելեկտրատեխնիկները, տպագրիչները, Սույեգի ջրանցքի բանվորների և այլն միությունները: Սրանք իրենց գործադուլներով բողոքում էին անգլիացիների դեմ: Բուրժուազիայի քաղաքականությունը միշտ կարճատես և: Նա հեռուն լավ տեսնել չի կարողանում: Այնպիսի վոր, տիրապետել միանգամայն բանվորական մտքերին նա չի կարող: Ուժեղ մրցակցի դեմ կռիւլու ժամանակ, յերբ բանվորները նրանց շատ են հարկավոր, շոյում են բանվորներին: Հենց վոր պայքարն անցնում և և խաղաղ դրություն և ստեղծվում, իսկույն թուլանում են բանվորությանն իր բախտին և նույնիսկ ավելի դուռ տալիս նրանց շահագործմանը:

Արաբ բանվորությունն այդ բանը լավ և հասկանում: Նա հետզհետե յերես և դարձնում ազգայնականներից: Նրա մեջ ամրանում են դասակարգային գիտակցությունը և դասակարգային անկախության ձգտումները:

Պետք և նկատել, վոր վերջին ժամանակներս արաբ բանվորության դրությունը բավականին վատացել է: Այս հանգամանքը նպաստում և բանվորության աչքերը բացվելուն: Նրանք 12 ժամյա աշխատանքի համար ստանում են 70 սանտիմից՝ մինչև 1 ֆրանկ: Նոր մեքենաների առաջ գալով, շատ բանվորներ մնում են անգործ: Անգործությունն էլ մյուս կողմից ստիպում և բանվորներին կազմակերպվել: Պրոֆմիությունների կազմակերպումն արագ քայլերով առաջ եղնում: Յեղիպտոսում: Արդյունաբերության վոչ մի ճյուղ չկա, վոր միություն չունենա: Կազմակերպված բանվորների թիվը Յեղիպտոսում հասնում է մինչև 150,000-ի: Սա ամբողջ պրոլետարիատի կեսն է:

Արաբներից հետո սկսեցին կազմակերպվել և ուրիշ ազգության բանվորները. հույները, իտալացիք և մյուսները: Այդ ազգային պրոֆմիություններից շատերը շովինիստ և կղերական են:

Շովինիզմը և կղերականությունը նրանք ժառանգել են նախկին ազգային «գեմիկաչեստություններից», վորոնք 20-30 տարի առաջ գոյություն ունեյին Յեղիպտոսում: Ներկայումս դրանք էլ արդեն սկսել են հեղափոխականանալ:

1919 թվականի մայիսին Կայիրեյում մի խառնացի ընկերոջ նախաձեռնությամբ պրոֆմիությունները միացան և կազմեցին «Աշխատանքի բերժա» անունով միությունը:

Այս միությունը Կայիրեյում կազմակերպեց մի քանի գործադուլ, դրա համար յենթարկվեց անգլիացիների հալածանքին: Անգլիացիք վերջ ի վերջո փակեցին այդ «բերժան», լուծեցին բոլոր միությունները և Յեղիպտոսից դուրս քշեցին խառնացի ընկերոջը, վորը բոլոր շարժումների գեկավարն եր: Իհարկե, դրանով պրոֆշարժումը չմեղավ Յեղիպտոսում:

1920 թվականի սկզբներին՝ Յեղիպտոսում գոյություն ունեցող կոմունիստական առանձին-առանձին խմբակները միացան և հիմնեցին Յեղիպտոսի կոմունիստական կուսակցությունը, վոր մի անգամից գրավեց ընդհանուրի ուշադրությունը:

Կուսակցության նախաձեռնությամբ 1921 թվի փետրվարին Ալեքսանդրիայում կայացավ «միությունների ընդհանուր կոն-

Ֆերանս: Մասնակցում էին 310 միություններ՝ 45,000 անդամներով: Կոնֆերանսում վորոշվեց հիմնել առանձին մի մարմին՝ «Աշխատանքի կոնֆեդերացիա»: Ընտրվեց կոմիտե, վորը պիտի մշակեր կանոնադրությունը և աշխատեր կազմակերպել միությունների մեջ չմտած բանվորներին: Այս կոնֆեդերացիան մայիսի 1-ին, կառավարության կամքին հակառակ, փառավոր կերպով տոն կատարեց և ցույց կազմակերպեց:

Այլքսաանդերիայում ցույցին մասնակցում էին 4,000 բանվորներ, Պորտ-Սալիդում — 8,000, Կալիբրիում — 3,000:

1921 թվականի հունիսի 17-19 տեղի ունեցավ «Աշխատանքի կոնֆեդերացիայի» յերկրորդ կոնֆերանսը: Մասնակցում էին 87 ներկայացուցիչներ՝ 50,000 անդամների կողմից 1):

Կոնֆերանսում ընդունվեց և հաստատվեց Կոնֆեդերացիայի կանոնադրությունը, ընտրվեց 9 հոգուց կոմիտե, վորոնցից յերեքը կոմունիստներ են: Կոնֆեդերացիան հենց իր առաջին քայլերից աչքերն ուղղեց դեպի Մոսկվա: Պրոֆմիությունների Կարմիր Խնտերնացիոնալի I Կոնգրեսին նա ուներ իր ներկայացուցիչը, թեև միայն ինֆորմացիայի համար: Վերջերս, Կոնֆեդերացիան վորոշեց ուղղակի միանալ Կարմիր Խնտերնացիոնալին: Այս վորոշումը հաստատելու համար հրավիրել են պրոֆմիությունների ներկայացուցչական ժողով:

Յեզիպոտսի պրոֆմիությունների հերթական հարցերն են. — 1) արար և յեվրոպացի բանվորական միությունները միացնել իրար հետ և ազատել նրանց ազգայնական հոսանքների ազդեցությունից. 2) բոլոր միությունները համախմբել «աշխատանքի կոնֆեդերացիայի» շուրջը, վորը վերջնականապես կմիանա պրոֆմիությունների Կարմիր խնտերնացիոնալին:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Պարսկաստանը դեռևս կիսաֆեոդալական յերկիր է: Նա դեռևս ապրանքային արտադրության ձևին չի անցել: Պրոֆշարժումն այնտեղ զարգացած չէ: Նա իր առաջին քայլերն և անում դեռևս:

Յերկրում դեռևս տնայնագործությունն է թագավորում:

Ինչպես յերևում է, «Աշխատանքի կոնֆեդերացիան» կազմակերպված բանվորության միայն 1/5-ն է միացնում: Մնացած 100,000-ը՝ բաժան-բաժան են:

Նա յեղ և սկսել քայքայվել՝ իմպերիալիստ պետությունների վարած քաղաքականության շնորհիվ: Իմպերիալիստ պետությունները մի կողմից դուրս են հանում յերկրից տնազին քանակությամբ հում նյութեր, վորով տնայնագործներին բան չեն թողնում, մյուս կողմից ել հեղեղում են պարսկական շուկան իրենց արպանքներով և սպանում տեղական արդյունաբերությունը: Տնայնագործներն ու արհեստավորները, չգիմանալով մրցմանը, փակում են իրենց արհեստանոցները և դառնում անգործ լուծակեն — պրոլետարներ: Պարսկաստանի տնայնագործների անանկացումը քանի դեռ, այնքան կշատանա: Դա կախված է յերկաթուղիների ցանցի ընդարձակվելուց: Դանի շատ տարածվի յերկաթուղային ցանցը, այնքան շատ և շատ կմեռնի տնայնագործությունը: Յեթև այժմ տեղ-տեղ դեռ գիմանում են տնայնագործները, միմիայն այն պատճառով է, վոր յեվրոպացիք յերկաթուղի չեղած տեղերն ապրանքներն ուղարկում են կարավանով, վոր շատ թանկ է նստում: Յերկաթուղին վոր յեղավ, յեվրոպացիք ապրանքները կեժանանան, այլևս տնայնագործները հնարավորություն չեն ունենա իրենց ապրանքները շուկա հանելու, նրանք մրցման չեն դիմանա: Տնայնագործությունը բոլորովին կմեռնի: Այսպիսի մասսայական անանկացումը շատ ձեռնտու յե կապիտալիստական ձեռնարկությունների համար: Նրանք միշտ ել հնարավորություն ու կն հեծան աշխատավոր ձեռք ունենալու: Դա զարկ կտա տեղական արդյունաբերության զարգանալուն: Մասնավոր առաջնությունների հետևանքով, արդյունաբերությունը կյանք կստանա, վորովհետև առաջնացիք թույլ չեն յալիս տեղական արդյունաբերությանը զարգանալ: Նրանց համար ձեռնտու չէր, իրենց ապրանքները շատ չեն յալիս տարածվի:

Մինչև այժմ բանվորությունն ընդհանուր աշխատավորության շատ փոքր մասն է կազմում: Կան մի քանի ծխախոտի գործարաններ, փոքրաթիվ բանվորներով: Մի քանի բանվոր՝ յեղեկտրական կայարաններում: Պետական հիմնարկությունների մեջ, գլխավորապես փոստ-հեռագրական, ծառայողներ, արևադարձ արդյունաբերական ծառայողներ, ձկնորսարանների բանվորներ, դպրիչներ, ածխագործեր ու տնայնագործների մոտ աշխատողներ: Ահա Պարսկաստանի ամբողջ պրոլետարիատը, վորը կարող է կազմակերպվել:

Ինքն ըստ ինքյան հասկանալի յե, վոր բանվորի գրու-

Թյուրեմ շատ ծանր և Պարսկաստանում: Աշխատանքի որը վերջ
չունի, հանդիսատ չկա նույնիսկ ճաշի համար, տոն որեր չկան,
անընդհատ աշխատանք հակառակորդական պայմաններում, չնչին
աշխատավարձ: Այսպիսի պայմաններում ի՞նչ կլինի բանվորի
գրությունը: Պարսիկ բանվորներն, արդեն ճարը գտել են:
Սկսել են կազմակերպվել, զգացել են, վոր միակ յեղը՝ կազմա-
կերպությունն է: Կազմակերպում են պրոֆմիություններ և
նրանց միջոցով դործադուլ են անում: Դրությունը բարեկամելու
միակ միջոցը՝ դա յի: Գործադուլային շարժումն ուժեղացել է,
մանավանդ վերջերս: Գործադուլներից նշանավորը 1921 թվի
հացագործ բանվորների դործադուլն էր, հետո՝ տպագրիչներինը,
փոստի ծառայողներինը և մանուֆակտուրայի խանութների աշ-
խատավորներինը: Պարսկական բանվորության պայքարի և նրա
պրոֆշարժման հիմքը դրել են տպագրիչները, վոր ավելի գիտա-
կից տարրն են կազմում: Նրանք 1906 թվականից Թեհրանում
ունին իրենց պրոֆմիությունը: Մինչև 1918 թվականը, տպագ-
րիչները պրոֆմիությունը կենդանության նշաններ ցույց չի
տալիս: Նոր-նոր և սկսել կենդանանալ: 1918 թվականի սովը
մեծ նշանակութուն ունեցավ: Այդ թվին, նրանք համբերու-
թյունից դուրս գալով, դործադուլ հայտարարեցին և մեծ ցույց
կազմակերպեցին: Ցույցի ժամանակ նրանք դուրս յեկան կար-
միր դրոշակներով:

Բանվորների այս շարժումը սարսափեցրեց շահընշահի կա-
ռավարությանը: Տպագրիչները հաղթեցին, նրանք կարողացան
հավաքական պայմանագիր կապել կառավարության հետ, վորով
սահմանվում էր 8 ժամյա աշխատանք, արտաժամյա աշխատանքի
վարձատրություն և աշխատավարձի վորոշչափով հավելում: Տպա-
գրիչների հաղթությունն ուժ ներշնչեց մյուս բանվորներին:
Նրանք ել սրանց նման կազմակերպվեցին: Այսպես, առաջ յեկան
մանուֆակտուրայի խանութներում ծառայողների, հացագործ
բանվորների և մի քանի ուրիշ հիմնարկությունների ծառայող-
ների պրոֆմիությունները: Սրանք և 1920 թվին կազմակերպ-
ված հեռագրիչների, քաղցրեղեն պատրաստողների, առևտրական
հիմնարկություններում աշխատողների, կոշկակարների բանվոր-
ների միությունները միացան և կազմեցին «Թեհրանի Պրոֆ-
միությունների ընդհանուր Խորհուրդ», վորի մեջ մտնում են
3 ական ներկայացուցիչ ամեն մի միությունից: 1921 թվի վեր-
ջին Թեհրանում կային հետևյալ 10 միությունները, իրենց
անդամների հետևյալ թվերով.

1) Տպագրիչների միությունը	350 անդամ
2) Մանուֆակտուրայի խանութ. ծառայող.	3000 »
3) Հացագործ բանվորների	1600 »
4) Կոշկակարների »	1800 »
5) Դերձակների »	2000 »
6) Քաղցրեղեններ պատրաստողների	300 »
7) Առևտրական հիմնարկ. ծառայող	250 »
8) Փոստային ծառայողների	90 »
9) Հեռագրիչների »	180 »
10) Ասեղնագործ բանվորների	150 »

Այսպես և ուրիշ քաղաքներում սկսվում է առաջ գալ պրոֆ-
միություններ: Ռաշտում կան զանազան միություններ՝ 3500 ան-
դամներով: Ենդեղիյում և շրջակա ձկնորսաբաններում՝ մինչև 9000
կազմակերպված բանվորություն: Սրանից 30⁰/₀ ունենեք են:
Թավրիզում — 3000 բանվոր: Այս թվերը հետզհետե շատանում
են: Այժմ Պարսկաստանում կա 20.000 կազմակերպված բան-
վորություն: Յեթե ընդունենք, վոր առհասարակ Պարսկաստանի
պրոլետարիատի թիվն այնքան ել մեծ չէ, (այսպես — Թեհ-
րանում և շրջակայքում 50.000, Թավրիզում — 30.000, Սպահա-
նում — 25.000, Ռաշտում — 15.000, Ենդեղիյում և շրջակայքում
10.000, Խորասանում — 10.000), մեղ համար պարզ կլինի, վոր
Պարսկաստանում կազմակերպված բանվորների թիվն այնքան
ել փոքր չէ:

Պարսկաստանում գոյություն ունեցող և կազմակերպվե-
լիք պրոֆմիությունների առաջ դրված են բանվորության
գրությունը բարեկամելու համար մեծ խնդիրներ: Նրանք պետք
է կազմակերպվեն: Մեծ ուշադրություն է հարկավոր դարձնել
կուլտուր-լուսավորական գործի վրա: Այն փաստը, վոր Պարս-
կաստանի պրոֆշարժումը գտնվում է կոմունիստական ուժերի
անմիջական ազդեցության տակ և ղեկավարները կոմունիստներ
են, մեծ դրավական է, վոր առաջադրված հարցերն հաջող կեր-
պով կը լուծվեն հոգուտ Պարսկաստանի աշխատավորության:

ՅԵԶՐԱՓԱԿՈՒՄՆ

Վորո՞նք են այն ընդհանուր գծերը, վոր կարող են բնորո-
շել արևելյան յերկրների բանվորական շարժումը:

Ամենից առաջ պետք է ընդունենք, վոր արևելքում անկաս-
կած բանվորական շարժում կա: Ավելին կասենք, Արևելքի ար-

դյունաբերութեանն արդեն տնայնագործականից դառնում և մեքենայական: Մեքենաների հետ միասին բաղմանում են և բանվորները:

Բանվորութեանը դառնում և ավելի պահանջկոտ, ավելի հեղափոխական, ավելի գիտակից դեպի իր դասակարգային շահերը և սկսում և խոշոր դեր խաղալ արևելյան յերկրների հասարակական կյանքում: Արևելյան ժողովուրդների կյանքը մի ճանիճ էր: Բանվորութեանը շարժեց այդ բաղմադարյան ճանիճը: Բանվորութեանն այն ուժն է, վոր դարձեցրեց արևելյան աշխատավորութեան լայն խավերը նրանց, կարծես, հավիտենական խոր քնից:

Այս բոլորը ճշմարիտ է: Բայց չպետք և մոռանալ մի հանգամանք, վոր, Արևելքի բանվորութեանը դեռ ևս շատ յերիտասարդ է, նրա ուժերը չեն ամբողջանում, նրա դասակարգային գիտակցութեանը դեռ ևս լիակատար չէ:

Արևելքում կապիտալիզմն ընդհանրապես շատ քիչ և զարգացել, դրա համար ևլ պրոլետարիատն ամբողջ աշխատավորութեան շատ փոքր մասն է կազմում:

Յապոնիան, իհարկե, բացառութեան է կազմում: Վոչ միայն արդյունաբերական բանվորութեանը կորչում և տնայնագործ արհեստավորների ծովի մեջ, այլև գյուղատնտեսական բանվորները մանր հողատերերի հետ համեմատած չնչին թիվ են կազմում: Իհարկե, այսպիսի դրութեամբ, մանավանդ, վոր անցյալի պատմութեան, փորձ, ժառանգութեան չունի, շատ բան պահանջել բանվորութեանից չենք կարող: Արևելքի բանվորութեան մեծագույն մասն իրեն շրջապատող յերևույթների վրա նայում և դեռ ևս իր «խաղեյիներն» աչքերով: Քաղքենիութեանը և կրոնական սնահավատութեանը կազմում են արևելյան շատ յերկրների բանվորութեան հատուկ գծերը:

Ավելի աչքի յե ընկնում այն հանգամանքը, վոր Արևելքի բանվորը հոգեպես ազատ չէ իր բուրժուազիայի ազդայնական միտումներից: Այս բանում իհարկե, բանվորը մեղք չունի: Ամբողջ արևելքն բռնված է ազդայնական շարժման ցավով: Արևելքի բոլոր ժողովուրդները ցանկանում են ինքնուրույն ազգային կյանք ունենալ:

Մինչև վերջերս Արևելքի բանվորն ազգասեր չէր, ազգասիրական զգացմունքը քնած էր նրա մեջ: Այժմ, յերբ բուրժուազիան իրան ուժեղ զգալով, ուղղում և ազատվել համաշխարհա-

յին կապիտալիստների սուր ճանկերից, ներշնչում է բանվորութեանն ազգայնական դադափարներ, աշխատում է վառել նրա ազգասիրական և ազատասիրական ձգտումները և ոգտագործում է նրան իր նպատակների համար: Արևելյան բանվորն ազգասեր չէր վոչ թե նրա համար, վոր նա ինտերնացիոնալիստ էր, այլ վոր դեռ չէր հասել ազգային ինքնագիտակցութեան: Քանի դալ դանում և բուրժուազիայի ազգայնական զգացմունքը, այնքան բանվորը դառնում է ուղղակի շովինիստ: Շովինիզմը մթացնում է բանվորի միտքը և նրա դասակարգային շահերի գիտակցութեանն առաջ դառնն մեծ արգելք և հանդիսանում: Քանի աճի բուրժուազիան, այնքան հոգեպես կաճի և պրոլետարիատը, բայց ի հարկե, բնույթը կմնա բուրժուական: Արևելքի բուրժուազիան տեր է բանվորի վոչ միայն մարմնին, այլև մասամբ նրա հոգուն:

Այս հանգամանքին շատ և նպաստում Արևելքի բանվորութեան բացարձակ տգիտութեանը և խավարամտութեանը: (Յապոնիան ելլ բացառութեան է կազմում): Բուրժուազիան ամեն ջանք դործ է դնում պահելու բանվորին այդ խավարի մեջ և թույլ չի տալիս, վոր բանվորի աչքերը բացվեն: Նրան իր շահադիտական նպատակների համար շատ հարկավոր է բանվորի տգիտ մնալը: Ամերիկական և Յեվրոպական բուրժուազիան արդեն հասկացել է, վոր բանվորի տգիտ լինելն իրենց զբաղանին շատ ֆլուս է: Արևելքի բուրժուազիան այդ բանը դեռևս չի հասկացել, դրա համար նա ամեն կերպ աշխատում է հեռու պահել բանվորին նոր ազգեցութեաններից և առհասարակ կուլտուրայից: Բարեբախտաբար, Արևելքի բանվորն այս թույլ կողմերի և արգելքների հանդեպ ունի հեղափոխական մեծ յիռանդ, վոր պարզապես յերևան յեկավ համաշխարհային պատերազմից հետո:

Յեթե առաջ Արևելքում բանվորի և «տերերի» փոխհարաբերութեանները նահապետական էյին, յերբ առաջ բանվորը նայում իր «տիրոջ» վրա, վորպես մի հոգատար հոր վրա, նրան հարգում էր, նրա դիրքը համարում էր պատվավոր և նախանձելի ու ինքն ևլ ձգտում էր այդպիսի դրութեան հասնելու, այժմ արդեն կամայականաց փոխվում են այդ հայեացքները: Այժմ արդեն բանվորը նայում է իր «տերերին» վրա, վորպես դասակարգային թշնամու վրա, նա համարում է նրան իր հակառակորդը, վորի դեմ պետք է պայքարել, վորպեսզի գոնե

մի փոքր բարեկամի իր դրութիւնը: Նա արդեն մուրացկանի պէս վողորմութիւն չի սպասում իր գործատիրոջից, այլ գերադասում է հեղափոխական ճանապարհով վերցնել այն, ինչ վոր աշխատանքի արդար իրավունքով իրեն է պատկանում:

Սրան ապացույց կարող ենք համարել Արեւելքի բոլոր յերկրներում տեղի ունեցող բանվորական մեծ շարժումները, հաճախ կրկնվող գործադուլները, վորոնք ցնցել են Արեւելքի ամբողջ հասարակական կյանքը և ահի ու դողի մեջ գցել վոչ միայն տեղական բուրժուազիային, այլև յեվրոպական և ամերիկական կապիտալիստներին:

Արեւելքի պրոլետարիատն արդէն զգացել է կոլլեկտիվիզմի (հավաքական աշխատանքի) և պրոլետարական համերաշխութեան ուժը՝ իր դասակարգային թշնամիներէ դեմ կռիւլու համար: Սրա հետեանքը կարելի չէ համարել այն գորեղ կազմակերպչական գործունեութիւնը, վոր առաջ յեկավ թէ համաշխարհային պատերազմի ժամանակ և թէ նրանից հետո: Պրոֆմիութիւնները սունկի պէս են աճում: Մինչ այդ Արեւելքում պրոֆշարժում գոյութիւն երբեք չի ունեցել: Պրոֆմիութիւններն առաջացել են պատահաբար, վորովհետեւ պրոլետարական մասսայական կամք, կանխամտածված ծրագիր չի յեղել: Միայն համաշխարհային պատերազմից հետո յե, վոր Արեւելքի պրոլետարիատն արտահայտել է իր կամքը — մասսայական պրոֆմիութիւններ ստեղծելու համար:

Այժմ արդէն պրոֆմիութիւնները վորոշ յերկրներում հաստատ հիմքերի վրա յեն դրված: Նրանք ամբաստում են թէ քառակուսի, թէ վորակուսի: Արեւելքի հեղափոխական և գիտակից բանվորների պարտքն է՝ այդ պրոֆմիութիւնները դարձնել իսկական հեղափոխական մարմիններ:

Նրանք պետք է աշխատեն խուսափել յեվրոպական և ամերիկական բանվորութեան գործած սխալներից: Այդ բանվորները թույլ տվեցին իրենց ղեկավարներին՝ պրոֆմիութիւնները դարձնելու միայն գործատերերի հետ համաձայնութեան գալու մարմիններ: Ընդհակառակը, պրոֆմիութիւնները պետք է լինեն այն ծանր թնդանութները, վորոնք պիտի կոտորեն կապիտալիստական կարգերը:

78

38

ԼՈՒՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ ՅԵՎ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ՝

1. **ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ**. «Հասանքների պայքարը համաշխարհային տրնշարժմանմեջ» գինն է 15 կ.
2. » «Արհմիությունների խնդիրներն ու գործելակերպը» — գինն է 30 կ.
3. ԵՅԴՈՒՍ. «Ակնարկներ Արևելքի բանվորական շարժման մասին» — գինն է 50 կ.

ՊԱՏՐԱՍՏՎՈՒՄ ԵՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ՝

1. ԱՐԿ. Ա.-Ն. — Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Գերմանիայի բանվորական շարժման պատմությունը.
2. «Տեղեկումների տեղեկատու».
3. ԳՐԻՆԵՎԻԶ. — «Արհեստակցական շարժումը Ռուսաստանում».

— ԳԻՆՆ Ե՛ 50 Կ. ՁԵՐՎ. —

«Ազգային գրադարան

NL0209020

331.88(5)
G-49